

ORAȘ REGAL

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul VIII ■ Nr. 11 (84) ■ Noiembrie 2017



Monumentul din Lunca Corbului - Argeș

Din sumar:

Revista apare cu sprijinul Primăriei Municipiului Curtea de Argeș (prin intermediul Centrului de Cultură și Arte), Trustului de Presă Argeș Expres și al Asociației Culturale „Curtea de Argeș”.

Comunism după comunism

Gheorghe PĂUN

Titlul trimite la celebra formulă a lui Nicolae Iorga, *Bizanț după Bizanț,* dar l-am ales nu din dorința de a „rima” cu sintagma ilustrului înaintaș, ci pentru că acoperă o realitate pe care parcă ne ferim să o numim și să o înțelegem așa cum trebuie. E adevărat, e și o problemă de terminologie aici. Definiția „standard” ne trimite la *Programul Partidului Comunist*, la Lenin și Stalin, la Dej și Ceaușescu – numai că, dincolo de cuvinte, schimbătoare cu vremurile și cu interesele, există fenomene, tendințe, structuri care traversează secolele, ignorând *ismele*, sfidând clasificările. De fapt, se putea spune „comunism înainte și după comunism”, pentru că multe dintre surse/trăsături se pot identifica, folosind o sintagmă a lui Vintilă Horia (*Crucea*, Ed. Vremea, 2017), deja „în mlaștinile raționaliste ale Renașterii”, dacă nu și mai departe. Altfel formulat, am în minte o *boală* căreia i s-a spus *comunism* de pe la jumătatea secolului al XIX-lea încoace, de fapt, un complex de simptome pe care lumea le prezintă de multă vreme și care au atins niveluri înfricoșătoare după 1917, cu atrocități ajunse până la „cea mai teribilă barbarie a lumii contemporane” (Soljenițîn, despre „fenomenul Pitești”), dar care, în forme și sub nume noi, continuă, fără gulaguri și torționari, dar insidios-generalizat, cu urmări pe lungă durată greu de evaluat.

Restrâng însă aici discuția la titlu, pentru că mă interesează numai „comunismul de lângă noi”, acum, la aproape trei decenii de la „ieșirea din comunism”...

Nu e vorba despre remanența psihologică (frică, egalitarism, dependența de stat și altele asemenea) sau despre persoane cu funcții mai la vedere sau mai „confidențiale” în „structuri” ale statului comunist care își fac simțită prezența și astăzi, din obișnuință, exces de zel sau sub controlul unor „structuri” noi – inevitabil, toate acestea sunt trecătoare – ci de lucruri de fond, conceptuale putem spune. Lista care urmează este incompletă, cititorul o poate ușor continua.

Exemple tipice: (1) internaționalismul kominternist („muncitorii nu au patrie” scrie în capitolul al doilea din *Manifestul PC*) deghizat astăzi în globalism nivelator și antinaționalism (putem adăuga multiculturalismul, migrațiile), (2) limbajul de lemn și ritualismele de partid sinonime cu prevederile artificial constrângătoare ale corectitudinii politice, (3) ateismul declarat și militant („opiul popoarelor” – același Marx) versus secularismul care bântuie și subminează Europa, mână în mână cu aceeași nocivă prin exagerare corectitudine politică (sub asediul musulman, în prelungirea Iluminismului, Europa Unită s-a resemnat până a renunța, în documente, la asumarea substratului său creștin, iar în viața zilnică la însemnele creștine).



Toate acestea sunt prezente în întreaga lume („civilizată”), următoarele două simptome sunt mai accentuat active la noi.



În primul rând, „cadrismul”, recursul la dosar, la etichetări („înfierări” tipice de ședință de partid) de genul *ceaușist, comunist, utecist, securist* – la primul nivel, *fascist, legionar, xenofob, antisemit* – la nivelul grav, dorit a fi anihilator. Uneori, etichetările sunt preluate din decizii ale „tribunalelor poporului” demult condamnate, uneori chiar înainte de ’89, ca fiind bolșevic-criminale. Faptul că asemenea etichetări produc și acum efecte (vezi intervențiile Institutului Elie Wiesel vizavi de nume mari ale culturii române interbelice) nu face decât să ilustreze titlul însemnărilor de față.

Apoi, în oglindă cu versul „partidul e în toate”, pe care orice pionier îl știa pe vremuri, azi *partidele sunt în toate,* rotindu-se eventual, în funcție de rezultatele alegerilor. Politizarea excesivă, aproape discreționar-nerușinată, combinată cu „lupta politică”, este o sursă majoră de tensiune socială, ineficiență, instabilitate, injustiție, deprofesionalizare. (Fără a reabilita ideea partidului unic, toate acestea sunt însă tipice multipartidismului agresiv, primitiv, egocentric.)

Revenind într-un cadru mai larg, realmente o boală a civilizației o constituie ușurința și posibilitățile tot mai crescute de dezinformare, control și manipulare a maselor. Nimic nou sub soare – de la *Arta războiului* a lui Sun Tzu la *Psihologia mulțimilor* a lui Gustave Le Bon, de la Simone Weil la „decalogul lui Noam Chomsky” (vedeți pe internet), trecând prin directivele NKVD din 1947 (idem), se tot vorbește despre asta, se teoretizează și exemplifică. În SUA a apărut acum vreo cinci ani și o firmă care furnizează „crowd on demand”, contra-cost desigur, demonstranți angajați amestecați printre demonstranți onești-inocenți-folosiți, strigând pro sau contra, nu contează, firma ia banii și livrează „serviciul”. Iar manipularea este sincronă și facilitată de tot mai generalizata „legare la rețea”, prin gadgeturi și ecrane de tot felul, asupra cărora ne avertizează obsesiv în revistă Radu Pintea.

Multe altele mai sunt de spus. Închei însă cu o „stafie” care tropăie tot mai agresiv, prin mass-media și prin politică: Regiunea Autonomă Maghiară, parte a R.P.R. din 1952 până în 1960, care se vrea resuscitată și în România care tocmai sărbătorește Centenarul Marii Uniri...

Clasicul *Le roi est mort, vive le roi!* ar putea fi tradus în rusengleză (alegerea limbii nu e întâmplătoare...) prin *The communism is dead, da zdravstvuet communizm!...*



Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi și nouă toate...



De la venirea d-lui Conta la ministeriu, cestiunea instrucției a început a se dezbate din nou. Constatăm că, începând cu ministrul și sfârșind cu foile, cestiunea a oscilat mai mult pe terenul administrației școalelor; despre instrucție a fost prea puțin vorba; cestiunile de principiu n-au fost tratate decât în unele numere ale *Timpului.*

Asprimea măsurilor prevăzute în proiectul Conta, care aveau de scop a sili corpul profesoral la o strictă împlinire a datoriilor, măsuri în esență administrative, au fost mai cu seamă obiectul discuției publice; tendința politică și socială a proiectului a fost ignorată de cea mai mare parte a presei și relevată aproape numai de noi.

Fostul ministru al instrucției era în privirea convingerilor sale metafizice sau religioase materialist, în privirea celor politice socialist. Pe cât timp aceste convingeri se mărgineau la expunerea de pe catedră sau prin cărți, pe cât timp erau obiectul unor conversații cu amici literari, lucrul nu avea greutate practică. Trăim într-un timp în care convingerile religioase și cele politice, primite pân-acum ca ceva natural și moștenit, sunt supuse aceluiași metod de cercetare care se aplică în științele naturale și e firesc lucru ca, căutându-se a explica prin raționamente împrumutate mecanicii fenomenele vieții sociale, multe și mari erori să intervină. Dar ele rămân erori individuale până ce cineva nu încearcă a le da consistență prin aplicarea în învățământ și în stat.

Ceea ce distinge proiectul Conta de legea actuală este tendința lui. Legea actuală e rea, e copiată de pe texte străine, dar e lipsită de orice tendință fie bună, fie rea; proiectul Conta era o lucrare mai originală, care cuprindea în articolele ei realizarea a o seamă din convingerile metafizice și politice ale autorului.

Proiectul ignora cu totul atribuțiunile *educative* ale școlii, care sunt cele de căpetenie, și vedea în grămădirea de cunoștințe ținta învățământului. De acolo, ascuțișul îndreptat în contra studiilor clasice, a căror cunoștință nu stă în proporție directă cu folosul material, cu câștigul.

Aci însă era defectul principal al proiectului Conta, căci lipsurile cele mari ale învățământului nostru nu sunt atât pe terenul intelectual pre cât pe acel al educației. Studiile clasice cresc spiritul și caracterul tinerimii. Ceea ce câștigă cineva prin ele, dacă sunt bine predate, este aptitudinea de a înțelege lesne, de-a coordona repede orice altă materie a cunoștinței omenești.

Fără îndoială nu noi vom fi aceia care să ne opunem învățământului real, a cărui lipsă este atât de simțită. Activitatea națională e în parte paralizată prin această lipsă. Oricâte școale speciale, tehnice sau de aplicațiune se vor înființa vor fi bine venite, dacă vom ști a ne crea corpul didactic necesar pentru ele. Nu noi avem ceva de obiectat în contra învățământului real și a marilor lui foloase.

Ceea ce susținem însă este că învățământul real cată să fie de sine stătător, cată să-și aibă institutele sale speciale. Chiar o reducere a numărului școalelor de învățământ clasic se poate admite; ceea ce însă trebuie respins este confundarea acestor două ramuri deosebite de învățământ, amestecul lor în una și aceeași școală, fără preponderența uneia sau alteia din materii.

Sunt în adevăr materii în științele naturale pe care un om din zilele noastre nu le poate ignora, precum sunt pe de altă parte materii ale învățământului clasic pe care nu le poate ignora fără a trece de om incult un mecanician sau un chimist.

Dar, precum am mai zis-o, nu de aceasta e vorba, ci de preponderanța uneia sau a celeilalte serii de studii. Precum în economia politică împărțirea muncii dă cele mai fericite rezulate, tot astfel și în școală cată a se deosebi acele a căror menire este educativă, care determină oarecum atitudinea unei societăți, caracterul ei intelectual și moral, de acele care lărgesc activitatea ei economică și sporesc mijloacele și puterea ei de producțiune.

Urmarea acestui amestec a două serii de studii, care corespund chiar în individe cu două soiuri de aptitudine, a fost încărcarea peste măsură a programelor cu fel de fel de materii când clasice, când exacte, încărcare al cărei rezultat este sterilitatea atât a învățământului clasic cât și a celui real. Suntem convinși că, urmărindu-se realizarea proiectului Conta, acea sterilitate va fi și mai mare. (*Timpul*, 6 septembrie 1881)

Simpozionul Internațional *Experimentul Pitești – PERT'17*, Pitești, 29.09 – 01.10.2017

REZOLUȚIE

Noi, participanții la Simpozionul Internațional *Experimentul Pitești – reeducarea prin tortură,* ediția a XVII-a, Pitești, 29.09 – 01.10.2017, am adoptat următoarele:

1. Cerem statului român susținerea logistică a școlilor cu predare în limba română din raioanele din estul Republicii Moldova, nordul Bucovinei, sudul Basarabiei și orașul Tighina (Bender), conform reglementărilor internaționale privind respectarea dreptului la educație în limba maternă.

2. Urgentarea acțiunilor privind procesul comunismului, cercetarea și judecarea foștilor torționari în viață din fostele închisori și lagăre de muncă forțată din România și Republica Moldova.

3. Urgentarea acțiunilor pentru realizarea *Muzeului Memorial „Experimentul Pitești”* și a altor muzee și case memoriale dedicate rezistenței anticomuniste, ca părți componente ale rețelei muzeistice naționale și internaționale, precum și susținerea procesului de realizare a memorialelor deportaților în Bărăgan și în alte regiuni.

4. Acces fără restricții la arhivele publice și desecretizarea documentelor privind deținuții politic, documente care încă nu sunt accesibile, din România, Republica Moldova și Ucraina.

5. Includerea în grilele de programe ale instituțiilor media publice a emisiunilor educative și a filmelor documentare referitoare la represiunea comunistă în teritoriile locuite de români, la ore de mare audiență.

6. Introducerea studierii istoriei românilor din perioada dictaturii comuniste, a studierii literaturii detenției politice, precum și a *Experimentului Pitești* în curicula de învățământ de toate gradele, în conformitate cu legislația europeană.

7. Simplificarea procedurilor legale de redobândire a cetățeniei române retrasă abuziv exilaților români de pretutindeni și reconfirmarea cetățeniei române pentru etnicii români din Republica Moldova, inclusiv din raioanele de est, orașul Tighina (Bender) și Ucraina.

8. Sprijinirea de către statul român a înființării și dezvoltării de școli și biserici românești, a folosirii neîngrădite a limbii române și a difuzării culturii române în Republica Moldova și în zonele din afara granițelor României unde locuiesc grupuri compacte de etnici români.

9. Elaborarea unui nou proiect de lege care să prevadă interzicerea organizațiilor și simbolurilor cu caracter dictatorial-comunist, bazate pe doctrina urii, a luptei de clasă și a dictaturii proletariatului, prin dezbatere publică. Abrogarea Legii nr. 217 din 2015.

10. Respectarea obligatorie a însemnelor naționale ale României, pe întregul teritoriu al statului român.

11. Reducerea prin lege a pensiilor foștilor torționari ai deținuților politic anticomuniști la nivelul minim garantat. Acordarea de compensații morale și materiale victimelor represiunii comuniste.

12. Revizuirea sentințelor pronunțate de fostul regim comunist din motive politice.

13. Acordarea unor drepturi conform Decretului-lege nr. 118/1990 privind foștii deținuți politic și deportați de către regimul totalitar comunist sovietic din Basarabia, care au dobândit cetățenia română.

(Pitești, septembrie 30, 2017. Rezoluția a fost semnată de 99 de participanți.)

Redactor-șef: Gheorghe Păun

Redacție: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

Colegiu redacțional: Svetlana Cojocaru – membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR și USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, București, **Spiridon Cristocea** – conferențiar la Universitatea Pitești, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeș, **Sorin Mazilescu** – lector la Universitatea Pitești, **Marian Nencescu** – cercetător asociat la Institutul de Filosofie al Academiei Române, **Filofteia Pally** – expert național etnolog, Muzeului Viticulturii și Pomiculturii Golești, Argeș, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Județene „Dinicu Golescu”, Pitești, **Adrian Sămărescu** – conferențiar la Universitatea Pitești, **Ion C. Ștefan** – profesor, membru al USR, București.

CURTEA DE LA ARGEȘ

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeș Expres” (Str. Cuza Vodă, nr. 131, tel./fax: 0248-722368) și a Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu” (B-dul Basarabilor, nr. 59, tel./fax: 0248-728342) din Curtea de Argeș

Corectură: Radu Gîrjoabă
Machetă: Elena Baicu

ISSN: 2068-9489

Întreaga răspundere științifică, juridică și morală pentru conținutul articolelor revine autorilor.

Reproducerea oricărui articol se face numai cu acordul autorului și precizarea sursei.

E-mail: curteadelaarges@gmail.com
Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face la sediul redacției – Trustul de Presă „Argeș Expres” (25 lei/6 luni și 50 lei/12 luni) sau trimițând banii în contul Asociației Culturale Curtea de Argeș (detaliile bancare apar mai jos) și o adresă poștală prin e-mail.

Tiparul: Tipografia Argeș Expres
argesexpres@yahoo.com
tipografieae@gmail.com

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociației Culturale Curtea de Argeș, CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.



Homo sapiens



Blestemul mâinii

Horia BĂDESCU

Ca și Paradisul, Infernul face parte din inextricabila alcătuire a universului. E aici de la facerea lumii, e chipul oglindit al imposibilității de a rodi, reflexul neputinței, pe care cosmogoniile ni-l înfățișează nu atât ca termen moral, ca antonim al binelui, ci al facerii. Căci diavolul, ne spun acele cosmogonii, asistă la facerea lumii, dar nu poate nicicând să creeze. Stăpânul acestui tărâm al spaimelor, îngerul căzut, e decăzut din puterea de a face, așa cum căderea din rai a omului e căderea din sinea sa, din transcendența care e umanitatea sa, în sinele său existențial, ca lipsă de memoria celui dintâi. Suferința și ispășirea nu sunt în afara acestei căderi, ele sunt însăși această cădere, iar infernul, care desigur există, nu este altundeva decât în noi, în sinele individual și social.

Nu noi trecem prin infern, ci infernul trece prin noi, se află nicăieri altundeva decât în noi. A avea curajul vederii lui și a-l mărturisi e primul pas către mântuire. Numai că nu toți îl putem face. Mult mai puțini sunt aceia care pot mărturisi și pentru ceilalți. Poate doar marii iluminați și marii artiști. Marcel Chirnoagă se prenumără neîndoielnic printre aceștia din urmă.

De la Bosch încoace, puțini sunt cei care s-au ilustrat cu asemenea forță, cu asemenea tragism, în a zugrăvi ontogenia răului. Poate doar Goya să mai fi fost atât de „expert" în hermeneutica demonică, să fi avut o lectură atât de exactă a teratologicului din noi. Ca și la Bosch, ca și la Goya, și la Chirnoagă mintea noastră e cea care zămislește monștri. Trepanațiile sale obsesive, țestele omenești secționate descoperă potențialul malefic care colcăie în cotloanele minții, gata oricând să se materializeze și să ne invadeze existența.

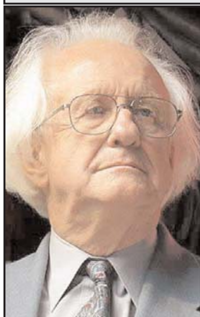
Tot așa cum Infernul lui Dante, pe care Chirnoagă nu-l ilustrează, ci îl „rescrie" pictural cu admirabilă forță, are o identitate florentină, al său își asumă identitatea celor care suntem. El este noi, cei din veacul cocoșului negru, veacul tuturor abjurărilor. El își asumă identitatea celor răi care-l viețuiesc pe cel bun, a celui bun îndurându-i pe răii lui, răstignit pe nebunia acestora, îndurându-le suferința. Iar această suferință paroxistică, acest răcnet al ființei umane martirizate de și prin ea însăși are la el acea tensiune expresivă, acel tragism insuportabil pe care numai *Guernica* îl mai emană.

Ceea ce mi se pare însă cu totul singular în această cruciadă împotriva maleficului, în acestă spovedanie pentru toți, este ceea ce aș numi „blestemul mâinii": mâna – instrument al răului. Marcel Chirnoagă este primul artist și, după știința mea, până acum singurul care descoperă uluit că, fără mâini, rațiunea nu poate naște monștri! Că ele, mâinile, făuritoarele, suferitoarele, alinătoarele, sunt cele care, iată, plămădesc și împlinesc, deopotrivă, poftele bestialității!

Prezente în toată opera lui, bolovănoase, dure, fără umbră de milă ori tandrețe, descărnate, dezvăluindu-și cu cinică cruzime înșăilarea falangelor, multiplicate coșmaresc, devenite aripi sau picioare, izbind, strângând, zdrobind, agățându-se, amintindu-și prea arareori să se roage, mâinile lui Marcel Chirnoagă își „sărbătoresc" metamorfozele în acea compoziție genială în care, împreunate, sprijină o țeastă alcătuită dintr-un maldăr de falange, un creier omenesc cu circumvoluțiuni din acele monstruoase oseminte, un pumn demonic care închide în el infernul pe cale de a se naște. Pe care îl naște, pe care l-a născut. Căci *homo faber* nu este astfel decât dacă nu-l uită pe *homo angelicus,* pe purtătorul luminii care ne îngăduie să coborâm prin noaptea existenței noastre.

Și totuși, o cumplită disperare învăluie această terifiantă, dar atât de omenească alcătuire. Atât de asemeni veacului teribil, căruia îi este spovedanie opera unuia dintre cei mai profunzi graficieni europeni. Nu știu câtă putere de exorcizare ar putea avea această operă exemplară în planul istoriei, dar în cel al umanului are, cu siguranță. Fie și numai ca paradigmă a unei căi de urmat ori ca oglindă spuselor lui Pascal despre forțele cele multe pe care universul se încrâncenează să le ridice împotriva fragilei făpturi omenești și despre puterea acesteia de a rezista.

Fiindcă a crede în om, împotriva tuturor aparențelor, împotriva istoriei și chiar a lui însuși, este, la urma urmei, singura șansă de a îndura viața.



O teorie a păcii
Dialectica discursurilor pentru o pace solidă

Johan GALTUNG

În primul discurs, cuvântul *sănătate* a fost folosit ca metaforă, ca model pentru pacea care acționează constructiv în procesele din homosferă.

În cel de-al doilea discurs, s-a utilizat ca metaforă cuvântul *entropie*, ca model pentru pace, care acționează constructiv în procesele termodinamice din lito-, hidro-, atmo-, cosmo-sferă.

În al treilea discurs, cuvântul *echitate* s-a folosit ca metaforă, ca model, pentru pace, ca element constructiv în procesele din biosferă + context.

În cel de-al patrulea discurs, cuvântul *echitate* s-a folosit ca metaforă, chiar ca model, ca element constructiv, în procesele din sociosferă, din nou, în contextul respectiv.

Am explorat patru discursuri cu scopul de a avea o perspectivă asupra violenței și a păcii, am identificat izomorfisme profunde ale modelelor de urmat în practică și am produs idei concrete, pentru politicile de pace:

- discurs dinspre sănătate: profilaxie secundară profundă; expunere mai mică, rezistență mai mare, realizarea unor proiecte care mediază traume-conflicte;
- discurs bazat pe entropie: răspândirea uniformă a actanților și a interacțiunilor, în ceea ce privește pozițiile și legăturile, prin conectare și deschidere, cât mai mult posibil;
- discurs bazat pe ecologie: construirea perechii diversitate-simbioză, în scopul rezistenței, al reproducerii unor vechi realități și al producerii unora noi;
- discurs bazat pe echitate: împărtășirea pozitivului și a cooperării care micșorează negativul, internalitățile, efectele și externalitățile, efectele secundare.

Îmblânziți-vă expunerea, promovați rezistența, concentrați-vă asupra interacțiunii mai multor perechi etc., evitați similaritatea în exces și inechitatea flagrantă. Pot apărea, oare, contradicții, cum ar fi atunci când construim pacea pozitivă, confruntându-ne cu mai multe grupuri și țeluri decât putem noi duce? Desigur, fără limite, în ceea ce privește țelurile, dar nu și în cazul abordării conflictelor. Însă, cele trei discursuri care încep cu E sunt menite să domolească asemenea tensiuni, ceea ce conduce la mai puțină violență și la inițierea mai multor proiecte. Ar trebui să existe o sinergie pozitivă.



La urma urmei, natura există și evoluează prin entropie și ecologie. Chiar și în aceste realități există procese care produc mai multe condiționalități ale păcii: entropie, complexitate, poate ecologie. Nu există automatism. Voința, hotărârea, cunoașterea, priceperea/îndemânarea contează enorm. Există, însă, valuri pe care să navighezi dincolo de apele învolburate, spre țărmul numit, poate, pace. Se adaugă ele, oare, evoluției ca metadiscurs extins, ca o metaforă în plus, chiar ca model, cu sens temporal? Dacă-i așa, cum?

Treceți pe listă câteva reflecții din Matematica Păcii.

Mai întâi, un mesaj din *teoria catastrofelor* a lui René Thom: „Situațiile dinamice care guvernează evoluția fenomenelor naturale sunt, esențialmente, aceleași cu cele care guvernează evoluția omului și a societăților" (Thom, 1975), ceea ce duce la o similaritate mai mare între fenomenele uman-sociale și fizice. Ele se întâlnesc în morfogeneza catastrofelor; Thom consideră asemenea schimbări calitative ca fiind mai importante decât cele cantitative.

În al doilea rând, un mesaj din *teoria haosului,* despre condiția umană:

Un exemplu la subiect: *evoluția* de la simplu la complex, de la fizica normală, prin chimie, cu moleculele sale supercomplexe, la biosferă, la viață, atunci când se întrunesc condițiile, de la primitiv la formațiunile sociale tradiționale–moderne–postmoderne, de la nivelul micro, la mezo-macro-mega.

În al treilea rând, procesul care generează complexitate crescută.

Un răspuns: *iterația* generatoare de complexități infinit-evolutive superioare, bazate pe auto-similaritate. Sociosfera se compune din opt straturi ale realității normative; evoluția normativă înseamnă complexitate normativă în creștere, de la nou-născuți, trecând prin stadiul de copii-adolescenți, la adulți, descrescând, însă, de la micro-mezo la nivelurile macro și mega, mai puțin evoluate, din punctul de vedere normativ. Putem ghida acest proces gigantic spre o complexitate din ce în ce mai mare, de la nou-născuți la adulți, de la niveluri micro la cele mega.

Realitatea normativă evoluează odată cu trecerea timpului corespunzător istoriei umane. Drepturile omului, fie și statuate după modelul Occidental = Universal, sunt un bun exemplu de nivel mezo și poate fi iterat la nivelurile macro și mega. Ne-am născut pentru durere și plăcere, pentru zbor sau luptă, trebuie să învățăm legi, drepturi și obligații și putem alege normele pe care să le internalizăm și să le instituționalizăm.

Realitatea socială este normativă, la fel și evoluția socială bazată pe auto-similaritatea dintre straturile normative și pe iterația din teoria haosului. Este o teorie a evoluției umane pe care o putem dezvolta noi înșine, fără să mai așteptăm mutațiile genetice determinate de particulele cosmice radioactive și „selecția naturală" a celor în suferință, mai mult sau mai puțin, din cauza violenței – mai degrabă prin traiul bun oferit tuturor.

Întrebare incomodă: este, oare, pacea din scenariile, codurile și cosmologiile civilizațiilor, la fel ca *personalitatea* pentru indivizi, un pilot automat pe timp de criză? Există o cursă către pace?

Răspuns: Un capitol ulterior (22 în carte) va lămuri unele dintre detalii.

→



Statul în era digitală



Radu PINTEA

Subiectul e gras, gros, adânc şi încâlcit şi vor mai exista multe încercări de clarificare a unor aspecte mai generale sau particulare în viitorul de orice speţă de acum înainte.

Astfel de analize se cuvin a fi făcute din când în când, dar regulat şi dacă se poate cât mai des, pentru exact acelaşi motiv pentru care se schimbă garda la drapel în toate unităţile militare din ţară.

Cei care au făcut armata ştiu despre ce e vorba, ceilalţi cititori însă, ei bine, tocmai acestei categorii de cititori îi este dedicat acest text, dacă vor binevoi a avea răbduria curiozitate de a-l parcurge până la capăt.

În mod paradoxal, odată cu dezvoltarea la limite extreme a tehnicilor de comunicare, „substanţa" comunicată între comunicatori a devenit tot mai puţin verbală. Şi când spun asta am în vedere nu producţia verbalizată prin intermediul mijloacelor pur tehnice, cât mai ales disponibilitatea la schimb verbalizat a omului în primele două decenii din mileniul al treilea.

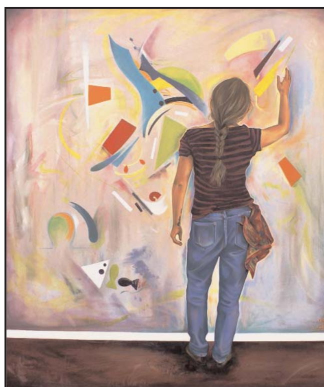
Fenomenologia modei, a manifestărilor sportive, cinematografice, publicitare şi a distracţiilor de orice fel (mai ales a celor combinate în care sunt împletite componente acustice şi optice) şi terorismul cunosc zile de explozivă înflorire, scuzat fie-mi macabrul şi involuntarul calambur.

Ele ocupă spaţiul şi timpul omului contemporan cu o vehemenţă asurzitoare, surghiunind parcă pentru multă vreme de acum înainte orice tentativă de contemplare raţională, moderat–empirică şi rezonabilă, de a desluşi desenul mare al celor ce se petrec cu fiecare dintre noi şi cu toţi laolaltă, pe simţite şi pe nesimţite.

Suntem sfătuiţi să nu ne „preocupăm", căci „totul va fi bine" – expresie care sună a bidon de benzină gol – la fel de exploziv pe cât de inutil dacă nu grotesc prin obraznicul său sarcasm.

Doar politicienii şi poeţii dintr-o nişă îngustă, absconsă şi reacţionară se mai folosesc încă de instrumentul limbii vorbite – primii, din obligaţia care vine odată cu postul de a verbaliza (în termeni cât mai plebei) ceea ce vor să facă pentru semeni, chiar dacă faptele n-au niciun fel de legătură cu ceea ce majoritatea obişnuieşte să numească „realitate", cea de-a doua categorie, dintr-o priapică inerţie adolescentin prelungită către momentele agonice care vor succeda imediat pentru dezamorsarea oricăror aşteptări de reviriment sau neo-iluminism cultural cât de cât recognoscibil ca atare, chiar şi în termenii unei demult defuncte axiologii al cărei spectru se încăpăţânează să mai bântuie sanctuarele în părăsire ale bibliotecilor.

Sătulă de citit şi rumegat propriile-i coduri în faţa cărora s-a trezit dintr-odată irascibilă, confruntată cu noua paradigmă a comunicării pur vizuale, omenirea se mulţumeşte doar să audă şi să vadă – două dintre cele mai simple lucruri de pe pământ care se pot *face* (dacă se poate spune aşa ceva). Evident, reacţiile vor fi în funcţie de aceşti doi stimuli prezenţi cu tot mai stridentă intensitate peste tot în jur: văzut şi auzit.



Sensibili la prezenţa acestui corolar al legii minimei acţiuni, creatorii de azi, mai just spus, poate, „inginerii de emoţie", ca să eliminăm de la bun început orice falsă şi nemeritată impresie, au compus producţii perfect adaptate cerinţelor, tendinţelor, preferinţelor – adică unele tot mai lipsite de specificitate, care ar fi trebuit să le facă atrăgătoare, iubite şi uşor de recunoscut şi tot mai apropiate, până la limite periculoase, de reprezentări de-a dreptul clonate din realitatea financiar–economică cu care omul chiar şi nespecialist s-a văzut obligat să trăiască într-o intimitate forţată, pentru care i se mai cerea să şi zâmbească – tot forţat, cum altfel?, în ideea emisă undeva în medii doctorale, antiseptice, că un zâmbet nu face rău şi are proprietatea de a insufla celui care dă cu ochii de el un pic mai multă încredere că „mâine va fi mai bine" – cum scrie în ultima vreme pe ziduri în loc de graffiti şi pe panourile publicitare din staţiile de metrou şi din alte locuri intens publice.

Deci, în anul 2017, s-a ajuns la propovăduirea zâmbetului stradal ca garanţie a succesului personal şi/sau colectiv; am folosit la un loc abuziv şi rebarbativ ambele conjuncţie/disjuncţie, fiindcă mie personal nu mi-e deloc limpede gradul de includere, de excludere sau de reciprocitate şi, în general, toată această logică propulsată cu tot soiul de chiţibusuri psihologice extrase din manuale savante şi azvârlite în public fără jenă.

Însă, aidoma felului în care stau lucrurile în principiul vaselor comunicante, cu cât politicienii împrumută mai mult din concepţia despre lume a bancherilor, cu atât vor fi mai puţin „sociale" măsurile şi implicit tendinţele pe termen lung aplicate alegătorilor lor. Cu cât politicienii sunt mai bogaţi, „împrumutând" din mentalitatea şi obiceiurile bancherilor (care prin definiţie *trebuie* să fie bogaţi), cu atât noţiunea de stat este mai erodată, iar aceasta se poate numi adevărata corupţie (e vorba de o corupţie la început a conceptelor şi doar pe cale de consecinţă a comportamentului dictat de o astfel de motorizare).

Tocmai pe acest fond se încalcă toate graniţele teritoriale, lăcomia fiind o încălcare tradiţională a bunei măsuri.

Această „transfuzie" de concepţie este mult uşurată de fluiditatea şi facilitatea (cu prefixul *hiper* eventual) practic nelimintate ale mediului de comunicare publică, adaptat perfect la schimbări ultrarapide de tempo şi de decor care, desigur, par a urmări cu înaltă (dacă nu cumva extremă) fidelitate evenimentele în desfăşurarea lor.

Pentru viitorul apropiat, cel puţin viteza e în avantajul celor care-o imprimă printr-o stufoasă şi sofisticată butaforie de false de fapt „evenimente", având rolul ascuns de creatoare de curente, de cele mai multe ori, eminamente emoţionale.

Viziunea globalistă a bancherilor va sfârşi până la urmă prin a infesta chiar şi gândirea plebee a non-bancherilor, ceea ce se va dovedi păgubitor pentru toţi, dar mai ales pentru organizaţia statală ajunsă probabil într-un punct nevralgic în care, după o partitură în cheie falsă, se intonează tot mai apăsat încetarea funcţiei sale tradiţionale, încheierea rolului său istoric.

Contrar unui întreg snop de curente de opinie bine formate, nu ISIS, nu evreii, nu ruşii şi nici americanii nu sunt principalii vinovaţi pentru toate cele ce vedem (de fapt, doar *ni se spune*) că se întâmplă în lume şi nici măcar limba engleză, cu toată supremaţia ei în sfera comunicaţională din ultimii treizeci de ani, mai ales, şi mai ales în sfera divertismentului, spre care oricine e atras sub o formă sau alta, prin principiul plăcerii, cel care e suveran (în acest ev al consumului excitat, simulat şi augmentat la puteri tot mai mari) şi a cărui supremaţie nu a apus niciodată şi e într-o continuă consolidare.

→

Poate o persoană *să-şi dorească* sănătate şi un grup, pace, în cazul în care codurile conduc persoane spre moarte, iar grupul, spre violenţă? Dacă da, există terapii – psihoterapie pentru persoană, poate pentru elite, şi socioterapie, pentru colectivitate? Un actant poate conştientiza scenariile catastrofice şi se angajează în autoterapie, aşa cum au făcut-o Germania nazistă şi Rusia bolşevică. Dar dacă predispoziţiile spre moarte şi violenţă sunt „instincte" intrinseci naturii umane, atunci nu vor supravieţui ele, oare, eforturilor de schimbare a scenariilor culturale? Nu. Variaţiile enorme în timp (istorie) şi spaţiu (cultură), în cadrul tiparelor de sănătate şi pace, contrazic ideea unei umanităţi setate doar pe căutarea perechii pace-sănătate sau violenţă-moarte, în aceeaşi modalitate standard prin care oamenii vizează aerul-alimentele-apa-sexul.

Dar *tabula rasa,* cum că orice comportament din aceste domenii este învăţat, înseamnă să mergem prea departe. *Predispoziţiile* pot fi congenitale, însă sunt modificate de culturile şi structurile profunde. Teza cosmologică spune exact acest lucru; de aici şi terapiile menite să schimbe culturile şi structurile. Nu le putem elimina, dar le putem transforma. Însă această schimbare de voinţă trebuie, la rândul ei, dorită, ca o alegere conştientă şi deliberată a sănătăţii, a păcii, şi e necesar să se procedeze în consecinţă. Suntem liberi să alegem, dar, ca să le schimbăm, e necesar, mai întâi, să conştientizăm scenariile.

Trebuie să conectăm fiinţele umane şi sistemele sociale:

Tabelul 1. Acţiune strategică: cele trei niveluri

Termen generic	Sistemul persoanei	Sistemul social
Nivelul deciziei	Minte	Politic
Nivelul de execuţie	Trup	Economic-militar
Nivelul codurilor ascunse	Spirit	Cultură

Folosiţi-vă de anumite coduri, modificaţi-le pe altele, smulgeţi buruienile, semănaţi seminţele. Unde-i formula păcii? S-a intenţionat a fi simplă, operaţională şi practic-indicativă pentru toată lumea.

Entropia intervine ca normă în construcţia proiectelor şi în medierea traumelor şi conflictelor; ea stabileşte un maximum de conexiuni între diversele părţi. Ecologia merge mai departe: le face simbiotice.

Echitatea mai face un pas: le egalizează.

Entropie-ecologie-echitate sunt norme care călăuzesc construcţia păcii; evoluţia e atât cauză, cât şi consecinţă a acestui proces.

Iar lucrul acesta ne face să tragem o concluzie. Scenariile nu se adaugă evoluţiei, ci unui proces evolutiv. Trebuie să urmărim sensurile temporale, dinamicile, lăsându-ne în voia unora dintre ele, respingându-le pe altele.

A doua schimbare epidemiologică în cazul oamenilor artificiali care trăiesc în comunităţi-state-lumi securizate ar trebui respinsă, în favoarea adevăratei sănătăţi şi păci, nu doar a absenţei bolii şi violenţei.

A doua lege a termodinamicii se limitează la sisteme închise, iar spiritul uman sfidează această condiţie, deschizându-se spre pendul, spre oscilaţia între stări de energie şi de entropie înaltă şi scăzută.

Principiul diversitate-simbioză al ecologiei ne este de folos, însă ar putea şi să producă o diversitate prea mare, precum „Monstrul lui Frankenstein". Şi principiul echităţii ne este de folos, dar echitatea primeşte ajutorul cel mai mare de la rotaţia dinamică ierarhie-poliarhie-echiarhie-anarhie. Ea şi nu punctul static este cea care egalizează pe termen lung.

În vederea unei evoluţii normative, baza va fi puternic legiferată. Veriga lipsă dintre pace şi evoluţie e reprezentată de evoluţia normativă; o cultură a păcii cu norme pacifiste, la fel şi o cultură a sănătăţii, cu normele sale specifice.

Dialectica normei, practica legiferată – acestea fac din noi ceea ce suntem; mai multă dialectică ne poate face mai mult de atât.

În zilele noastre, oamenii par să-şi dorească sănătate. Mâine s-ar putea să-şi dorească pace.

(Fragmente din lucrarea *O teorie a păcii. Construind o pace directă, structurală şi culturală,* numărul 10 în seria de cărţi publicate de TRANSCEND University Press, 2013. Traducere de Gabriela Nedelea. Va urma.)



Homo sapiens

Nanotehnologia este arielul sau azazelul care e-n toate cele ce sunt și vor fi. Asemenea unui ciclotron de dimensiunea efectivă a globului terestru, ea nu face decât să accelereze și să concentreze toate bârfele și clip-urile propulsate prin internet *instantaneu urbi et orbi,* fără discriminare sau impunitate. Ce poate rezulta din legarea între ei a tuturor cretinilor și geniilor prin același cordon ombilical? Un taifun de *ceva* încă nedefinit, dar totuși *taifun.* Iar din fața lui, legea bunului simț spune să găsești un adăpost până se mai domolește urgia și începi iar să vezi limpede fără să-ți intre praf în ochi și urechi și fără să simți că te ia pe sus sau de sub lingurică – cu leșin.

Nanotehnologia este acest metaombilic generalizat care e pe cale să submineze orice alcătuire tradițională, să „așchieze" prin sablare orice construct teoretic sau moral străvechi, să fasoneze noi și nemaivăzute configurări și soluții din structuri vetuste, nu prin ceea ce transmite, cât mai ales prin densitatea și vigoarea jetului în care o aglomerare halucinantă de noțiuni disjuncte și eteroclite precum fizică, morală, adevăr, fals, etică, poetică sau chiar matematică se omogenizează într-o stare cvasiplasmatică de fuziuni generatoare și regeneratoare de noi și noi seisme și fracturi în blocuri ideologice, științifice, filosofice existente de multă vreme în succesiunea civilizațiilor pe care le-am cunoscut până azi. Asupra imensei primejdii pe care o exercită *logosul* prin derivatele sale intens corupătoare, tulburătoare de suflete și minți, hiperbola (în poezie) și minciuna (în gazetărie), au atras atenția, fiecare la vremea sa, Platon și Eminescu. Și unuia și celuilalt (deși Eminescu era și poet și gazetar în același timp) pericolul exagerării sau al distorsionării realității li se părea atât de serios, încât, semănat în mințile și sufletele plăpânde ale tinerei generații, puteau aduce după sine drept consecință surparea însăși a statului care ar tolera astfel de deșucheate comportamente.

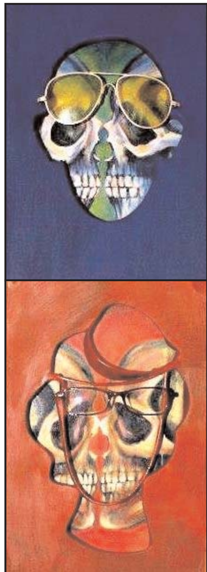
Pentru ca astăzi tocmai cu astfel de exhibiții să ne lăudăm peste tot și să le privim ca pe un titlu de mare glorie, de mărire, de putere!…

Diseminarea în populație a componentei civile a nanotehnologiei s-a făcut practic fără niciun fel de oprelişte ideologică sau măsuri preventive, propagarea făcându-se cu iuțeala și furia unui incendiu într-o miriște uscată. Iar limbajul specific de educare (pe scurt și generic, „manuale de instrucțiuni") poartă, desigur, amprenta idiomatică a limbii, sau, mai exact spus, a amestecului de limbi folosite pentru transmiterea logicii de funcționare și folosire a respectivei aplicații tehnologice (și, evident, aparatului aferent), atât cât se cuvine să știe un utilizator civil.

În ce privește componenta militară (și deci ascunsă sau în orice caz deghizată oarecum) a nanotehnologiei, ea a rămas suspendată într-o eluzivă latență și reconfigurare, până când instrumentul cel mai penetrant și mai accesibil a putut fi dotat cu atributul ce-l transforma în armă: străpungerea barierei impuse de conștiința critică a omului și invadarea acestuia.

Iar suportul care a făcut posibile toate acestea a fost tehnologia – *engleza* e doar limba primară prin care se stabilește interfața de învățare a metalimbajului tehnic de utilizare. Iar efectul general al agresiunii perpetue nanotehnologice asupra materiei vii ar fi *destructurarea structurilor.*

Rostul, rolul și locul învățatului în etapa digitală a civilizației sunt în devălmășie. Dacă formatorul (educator, învățător, profesor de orice grad ori savant) e de factură umanistă, se poate duce la pescuit de somn. Dacă factura sa are cât de cât legătură cu tehnica – *orice* disciplină a ei, ei bine, în acest caz, rolul său este… *niciunul! Absolut niciunul* care să conteze.



Internetul, prin aplicațiile sale de socializare pură (adică instantanee) și prin restul interfețelor sale care au depășit demult limita prietenoasă, scufundându-se și înfundându-se cu îndestulare în amănuntele intime cele mai exotice, a sters pe jos efectiv cu orice fel de competență reductibilă la clasica metodă a catedrei, a azvârlit în ridicol clădirile bibliotecilor și pe ciudații tot mai puțini care le mai bântuie coridoarele de cărămidă și rafturile de lemn scârțâitor, pentru a renunța ca printr-un universal consemn secret la orice sistematică organizare a învățării, gata cu toții parcă pregătiți a absorbi pur și simplu ca tot atâtea generații de actinii pelagice orice infimă cuantă li s-ar părea că plutește comestibilă în oceanul informatic, sau cel puțin digerabilă, purtată pe fluxurile, valurile și torentele informatice în care tot, toți și toate par a pluti cu sau fără voie, în care trebuie să înoate în ciuda oricărei eventuale alte pasiuni contradictorii pe care sub toate aspectele omul modern trebuie să le îndure – cei mai tineri cu nonsalanța și aplombul juneții triumfătoare, cei mai vârstnici cu sfială sau resemnare, cu stângăcie sau de-a dreptul și total abandon.

Fie că recunoaște sau nu, toată lumea își „alimentează" foamea de informație din vâna infinită a internetului – singura autoritate, sursă, evanghelie. Adevărul sau credibilitatea nici nu mai contează: dacă a spus-o internetul, atunci asta e. Punct. Cine să mai apeleze la învățători, ingineri, arhitecți sau doctori *umani* când există *Fluxul?!* Deschis permanent, vraiște, îmbelșugat, *moca* oriunde.

Cine să mai apeleze la ei când există atâtea manuale ale utilizatorilor în jur?!

Învățătorii trecutului pregăteau mințile tinerei generații pentru obiceiul unei organizări sistematice și o familiarizare cu mecanismele gândirii structurate, locul învățătorilor viitorului va fi preluat prin forță și din mers în mare viteză de Fluxul ubicuu și atotputernic nu prin realitate (care e, oximoronic, *o realitate virtuală*), cât prin densitate.

Sub presiunea sa, toate structurile se vor destructura, iar „masele" eliberate de sub „tirania" organizatorică a structurilor vor accepta nu numai de bunăvoie, dar și cu mare entuziasm, arzătoare curiozitate și nespuse așteptări ghidajul suportului informatic și se vor supune benevol (deja au și făcut-o) tiraniei micilor și foarte micilor ecrane care le dictează totul prin producții mixte de „știri" (fabricate sau prefabricate) și reclame (pleonastic comerciale), până la punctul decredibilizării și ridicolului, atâta cât mai pot fi ele percepute ca funcționale în climatul puternic oxi-reducător al Fluxului.

Fluxul însă este cel care recredibilizează toată această melasă informațional–formatoare, a cărei dinamică extrem de rapidă este chiar dușmanul natural al oricărei tentative de reprezentare sistematizată și organizată a materiei, pretându-se în schimb foarte bine doar la macazuri, comutatoare, filtre și amplificatoare specifice circuitelor electronice.

Numai că, de o bună bucată de vreme, „circuitele" nu mai sunt doar electronice. O osmoză stranie, în contra firii, a avut loc la vedere și cu mărinimoasa îngăduință entuziast participativă a omului. În căutarea veșnicei optimizări din perspectiva unică a *economiei,* omul a permis unor aliaje nesănătoase să-i contamineze ființa cu logici bazate pe inteligențe artificiale care, desigur, au împrumutat deciziilor izul sintetic și nesimțitor al unui alt regn. Deși el a creat inteligența artificială și implicit logica artificială după chipul și asemănarea inteligenței umane, omul a comis o eroare la nivelul operatorului de însumare logică.

Consecințele acestei erori fundamentale încă nu au început să dea rod, însă nu mai e mult până atunci. Umorul și iertarea sunt străine sistemelor de calcul, deși se pot născoci relativ ușor rutine care să le imite oarecum.

Totuși, nici chiar în cele mai negre scenarii ale celui mai deprimat pesimist nu ar fi bine să experimentăm pe propria piele umorul mașinii „animate" de IA. S-ar putea să ne cadă prea greu la ficat.

Nu trebuie uitat nicio clipă și mai ales în momentele de luare a deciziilor în probleme de interes public și mai ales național sau internațional că nanotehnologia nu este și nu poate fi un scop în sine, ci doar *un mijloc* pentru atingerea anumitor scopuri sau înlesnirea drumului până la atingerea lor.

Confundarea locului și rolului său în perioada cea mai permisivă a comunicațiilor în masă e de natură a se constitui într-un foarte grav pericol pentru omenirea aflată deja într-un punct de nevralgică inflexiune între două stări alotropice, dintre care una este pur substanțială, iar cealaltă pur virtuală.

Confuzia rostului și rolului nanotehnologiei în definirea și configurarea viitorului imediat al omenirii va duce la inversarea cu efecte previzibil ireparabile a rangurilor de prioritate ale realității și virtualității.

Dacă temeliile s-au răsturnat, la ce ai mai putea să te aștepți de la cum vor arăta toate cele ce vor trebui să se sprijine pe ele? Orice astfel de reprezentare este în momentul de față imposibil de vizualizat.

În faza de destructurare a structurilor, orice inițiativă progresist–umanistă este sortită diabolizării, ridiculizării și, într-un final, pierzaniei. Este o fază refractară, în care niciun fel de inerție nu mai poate exista, este o apocalipsă numenală. Evident, ea pregătește terenul pentru noi valori viitoare, care nu vor putea devia prea mult de la necesitățile imanente ființei biologic vii primare avute odinioară, de la care a pornit, pas cu pas, spre ceea ce astăzi contemplăm cu abulică stupoare și nu mai știm pe unde să scoatem cămașa.

Lacrima Anei



Vasile Moldovan s-a născut la 20 iunie 1949, în satul Șopteriu, județul Bistrița-Năsăud. A absolvit Facultatea de Ziaristică în 1979 și a lucrat o viață ca ziarist. A publicat mai multe cărți de poezie (în special haiku), volumul de studii critice *Poemul într-un vers*, scris în colaborare cu Florin Vasiliu, precum și un roman istoric, *Descăunarea.* Membru al Uniunii Ziariștilor Profesioniști. Cofondator al Societății Române de Haiku (1991) și președine al acesteia (2001-2009). A participat la întâlnirile internaționale de haiku din Germania (2005), Bulgaria (2005), Japonia (2007), Ungaria (2010) și Belgia (2010).

Poemele alăturate sunt inedite.

Inima zidită

De-aș putea mi-aș zidi inima-n poem.
Cuvintelor le-ar fi scânteia
Ce iscă marile incendii.

De-aș putea mi-aș clădi
Inima în poezie
Cum Manole a clădit-o pe Ana
în zidul Cetății.

Mi-aș smulge-o din piept, fără lacrimi, lucid
Și între două versuri aș pune-o
Cum meșterul și-a zăvorât soția în zid.

Dacă slovele-mi ar înălța din nou
Cetatea visată
De strămoși de buni și părinți
Mi-aș muta inima-n ele să bată
Să le învie cu bătăile-i iuți și fierbinți.

Peisaj citadin

Umbra zidurilor răcorește iarba.
În vis doar melcii prind viteze cosmice.
Niciodată luna n-a aflat
Pentru sfințirea razelor sale
Decât mănăstirea lui Manole
Un loc mai binecuvântat,
Între aripi fluturii sufletu-și păstrează
Între copertile unei cărți stă viața.
Seara zmeiele copiilor mătură stelele
Dar e inima Cetății pururea trează
Și Ana irigând cu sângele-i schelele.



Fiinţa şi menirea academiilor

Dimitrie GUSTI



Dimitrie Gusti (1880–1955), filosof, sociolog şi estetician, a fost ales membru corespondent al Academiei Române la 10/23 octombrie 1918 şi membru titular la 4 iunie 1919. A fost vicepreşedinte (6 iunie 1923 – 11 iunie 1925; 1 iunie 1943 – 2 iunie 1944) şi preşedinte (2 iunie 1944 – 8 iunie 1946) al Academiei Române; preşedinte al Secţiunii Istorice a Academiei Române (1935–1938).

La 10 iunie 1923 şi-a susţinut Discursul de recepţie, în care, după un portret făcut înaintaşului său în scaunul academic, istoricul Constantin Giurescu, s-a oprit asupra menirii academiilor în general şi asupra Academiei Române îndeosebi. Răspunsul l-a primit din partea secretarului general al Academiei, Vasile Pârvan (1882–1927).

Reluăm în continuare fragmente din partea a doua a Discursului (publicat la Editura Naţională, Bucureşti, 1923).

Alteţă Regală, Domnilor colegi,

(...) Să-mi fie îngăduit acum, ca un omagiu pe care mă simt dator a-l aduce Academiei ce m-a chemat în sânul ei, să dezvolt în faţa d-voastră raţiunile ce mă fac să privesc alegerea mea ca o mare cinste şi motivarea înaltei idei ce o am de fiinţa acestei instituţii, ca şi de menirea ei.

De altminteri, o astfel de cercetare este, cred, binevenită şi din alt punct de vedere.

Toate instituţiile care au un lung trecut sunt expuse, din când în când, la un îndoit pericol: nu ar fi bine înţelese de opinia publică şi, ceea ce este, poate, mai îngrijorător, a pierde ele însele sentimentul eficace de ce trebuie să facă pentru a se adapta la rosturi şi la scopuri noi, izvorâte din situaţii politice sociale şi morale noi.

Academia Română a scăpat până acum de acest pericol, graţie principiului înţelept al elasticităţii organizării ei libere şi serviciilor aduse ştiinţei şi culturii naţionale.

Ieşită din mişcarea spiritelor ce a făcut renaşterea noastră naţională, Academia Română a primit, din toate părţile, mărturii de favoare şi recunoaştere; ea apare şi azi ca instituţia cea mai proprie a servi şi onora interesele superioare culturale şi ştiinţifice ale patriei.

Totuşi, în acest timp, opinia publică activă şi deşteaptă se ocupă de tot şi voieşte, nu fără motiv, a-şi da seama de tot. Nu este, deci, inutil a-i explica mai distinct ceea ce ea ştie puţin confuz.

La aceasta mai trebuie adăugat că, explicând altora ceea ce este şi voim a fi Academia Română, vom ajunge să ne înţelegem mai bine pe noi înşine, ceea ce nu alcătuieşte, desigur, un câştig de dispreţuit.

Necesitatea ce se impune Academiei, de a determina cu claritate orientarea sa liberă în mişcarea culturii contemporane, nu a scăpat, de altminteri, membrilor ei, care, fără îndoială, nu din întâmplare, au deliberat prelungit şi repetat în două sesiuni generale asupra necesităţii şi modalităţii oportune a revizuirii Statutelor, în cadrul păstrării credincioase a celor mai bune ale ei tradiţii. S-a ales chiar o comisie – în care mi s-a făcut onoarea să fiu chemat – cu însărcinarea specială a aduce propuneri privitoare la organizarea Academiei.

Litera unui statut este însă puţin lucru în ea însăşi.

În mişcarea de reformă a Academiei nu poate fi vorba de formule invariabile şi definitive, turnate în dispoziţii statutare, căci, ceea ce este viu şi viabil, nu poate fi prins în formule şi definit, având soarta creaţiei spontane şi totdeauna în ascensiune.

Ceea ce interesează este numai spiritul care va însufleţi această reformă şi metodele pe care el le va indica.

Are, oare, Academia, ca atare, o instituţie, prin esenţa ei spirituală, un drept la existenţă în sânul societăţii, al naţiunii şi al umanităţii? Iată întreaga problemă a Academiei, problema valorii ei sociale, naţionale şi umanitare.

În toate timpurile, Academia a fost obiectul unor dorinţe fierbinţi şi, în acelaşi timp, al unor epigrame sarcastice.

Să fie, oare, Academia, cum cred unii, numai o societate de paradă, un sindicat de vanităţi satisfăcute pentru a distribui titluri glorioase, ce în realitate nu ar da glorie, ci cel mult gloriolă?

Să fie ea, oare, numai un obiect de lux social, un refugiu liniştit de contemplaţie senină pentru o elită aleasă de un restrâns centru de selecţie, deasupra căreia trece, fără să o atingă, zgomotul vieţii?

Să fie Academia, în sfârşit, o instituţie superstiţioasă şi, de aceea, respectabilă, cu simpla menire a consacra şi încorona o viaţă de sforţare şi de muncă, supravieţuindu-se pe ea însăşi fără altă necesitate?

Dacă este aşa, apoi această instituţie, corporativă fără utilitate, fără frumuseţe, fără vreun mandat este imuabilă; totul este perfect în orânduirea ei simetrică. *Si ut est, aut non sit.*

Dacă, însă, dimpotrivă, Academia este mai mult decât un salon închis de conversaţie ştiinţifică şi literară, ce are numai a desemna pe noii oaspeţi şi a admite la fotoliile de care dispune pe cei găsiţi demni a se aşeza în ele şi în sânul căruia salon s-ar dezvolta acea faimoasă „academicita”, compusă din ambiţii, rivalităţi şi intrigi; dacă, adică, Academia este, cum a celebrat-o Daunou, în raportul său pentru crearea Institutului Franţei, „un templu naţional”, ale cărui porţi, întotdeauna închise intrigii, nu se deschid decât la sunetul unui renume „just” şi, ca aşezământ naţional, ea împlineşte o necesară şi profundă funcţie socială şi etică, atunci, din când în când, la anumite epoci, se impune problema reînnoirii ei, adică trebuinţa Academiei a se acomoda la o nouă stare şi situaţie naţională.



Istoria tuturor academiilor, conştiente de mersul lor superior, cunoaşte astfel de procese de reînnoire.

Dovada cea mai strălucită şi care ilustrează în cel mai elocvent chip discuţia în jurul problematicii academiilor ne-o oferă suprimarea pură şi simplă a lor de către Revoluţia Franceză, ca fiind inutile şi reprezentând simple rămăşiţe învechite ale instituţiilor vechiului regim, ceea ce n-a împiedicat, însă, ca aceeaşi revoluţie, doi ani mai târziu, simţind adânc golul provocat, să inaugureze, cu un ceremonial şi fast neobişnuit de exagerat, Institutul Franţei, ce încorpora, în esenţă, ideea academiei vechi.

Gestul Revoluţiei Franceze a fost mai mult decât un tribut plătit violenţei timpului – care refuza celebrului membru al Academiei de Ştiinţe, lui Lavoisier, favoarea implorată de a amâna cu câteva zile ghilotinarea sa pentru a termina o experienţă începută! Lovitura decisivă pe care a încercat să o dea Mirabeau şi compania sa Academiei, prin distrugerea ei legală, consumată prin decretul din 8 august 1793, merită a opri puţin atenţia asupra presupusului argument democratic împotriva acestui parlament aristocratic-academic, ce dispune de privilegii şi împarte favoruri, ce ar fi Academia.

Dacă facem abstracţie de veşnic aceiaşi pasionaţi adversari ai Academiei, pe care îi întâlnim pretutindeni şi în toate timpurile, deci şi în timpul Revoluţiei Franceze, de un Palissot, ce n-a putut obţine consacrarea oficială, de un Marat, inamic jurat al Academiei de Ştiinţe, pentru că n-a ţinut în seamă puţin serioasele sale descoperiri, de un Chamfort, jignit în vanitatea sa, precum şi de alţi detractori interesaţi şi invidioşi, cei mai mari duşmani ai Academiei într-o democraţie neadevărată sunt invidia şi ura instinctivă împotriva tuturor formelor superior aristocratice, chiar şi celor spirituale şi ale talentului, ce se ridică deasupra nivelului comun, şi neîncrederea împotriva oricărei manifestări de cultură, totdeauna suspectată, pentru că nu poate fi de oricine înţeleasă şi împărtăşită.

În realitate, Academia este un simbol al adevăratei democraţii, al democraţiei aristocrate. Căci idealul unei democraţii nu poate fi tendinţa unei nivelări a tuturor în jos, către un minimum, ci una în sus, către un maximum, adică o autoguvernare şi autoresponsabilitate socială a unei personalităţi ajunse la un cât mai mare grad de dezvoltare.

Şi atunci, dacă este aşa, ce oferă organizarea academiilor?

Membrii lor sunt aleşi în mod liber, nu numiţi; odată aleşi, ei sunt egali – au fost egali chiar în timpul vechiului regim, adică pe vremea domniei tranşante şi exclusive a deosebirilor dintre clase şi când, totuşi, în sânul aceleiaşi academii, regi, prinţi, cardinali, duci, marchizi şi conţi erau egalii reprezentanţilor burghezimii; ei nu cunosc între ei altă autoritate decât aceea a ştiinţei şi talentului; magistraturile academice sunt temporare, iar guvernarea este directă şi continuu sub controlul tuturor; în sfârşit, responsabilitatea academică e cea mai fină dintre formele responsabilităţii, adică aceea pe care o are fiecare membru faţă de conştiinţa lui proprie.

Nu sunt acestea, oare, virtuţile unui guvernământ într-adevăr democratic?

Domnilor colegi,

Revoluţia Franceză, prin brutala suprimare şi apoi prin entuziasta reînfiinţare a academiilor, a pus în discuţie, pentru întâia oară, în mod public şi cu toată tăria, problema academiilor, care a rămas, de atunci până azi, aceeaşi şi deschisă; contribuţiile puse în serviciul luminării ei sunt puţine şi necomplete; de aceea, orice analiză principială a elementelor ce compun şi a scopurilor ce urmăresc academiile nu poate fi, cred, decât binevenită.

Din primul loc nu trebuie uitat, însă, că formarea marilor academii nu este decât înfăptuirea mai largă ori mai îngustă a ideii academiei moştenite de la unicul Plato şi care şi-a sărbătorit triumful abia în veacul al XVII-lea şi al XVIII-lea, prin vestitele utopii academice ale marilor spirite, Bacon şi Leibniz.

Fireşte, realizarea academiilor a corespuns necesităţilor de organizare a muncii ştiinţifice şi culturale şi care a variat după diferitele epoci ale istoriei; ea se datoreşte, însă, în primul rând iniţiativei acestor spirite îndrăzneţe şi modelelor ideale, pe care ei le-au creat până în cele mai curioase detalii de regulament.

Este, deci, necesar a cunoaşte trecutul multimilenar al acestor planuri, scumpe oricărei academii, utopice pe vremea când au fost concepute, devenite apoi programatice, când au început a fi înfăptuite.

Departe de tumultul vieţii publice, sub umbra copacilor de măslini ai grădinii din vestul Atenei, care se numea Akademos, de la eroul local unde-şi avea sanctuarul, înflorea cuvântul lui Plato, ce se plimba acolo cu şcolarii şi adepţii săi, discutând cu ei şi încurajându-i în raporturi libere filosofice.

Iată veneratul loc de naştere al academiilor, de unde le vine şi numele. Iată prima organizare grandioasă a muncii în comun, a artei şi ştiinţei, a ştiinţei celei mai înalt speculative, ca şi a ştiinţelor empirice.



Homo sapiens

Prin metonimie, numele de academie a trecut mai târziu la școala filosofică întemeiată de Plato, așa, bunăoară, când mai târziu Tertullian numește pe adepții filosofiei platoniene *Academia procassima.*

Academia lui Plato a fost, pentru a întrebuința limbajul său filosofic, ideea instituțiilor libere de activitate științifică și filosofică colectivă, care, mai târziu, ca simple cópii palide și slabe, s-au creat în Atena, Alexandria, Pergamon, Roma și în veacul al XV-lea al Renașterii italiene.

Academia platonică, compusă din cortegianii savanți ai lui Lorenzo di Medici, ca și numeroasele societăți ce s-au format în timpul Renașterii în orașele italiene n-au fost decât epigoniile și imitațiile naive ale modelului platonician.

Așa-zisele academii din acest timp își consacrau titluri ciudate: humoristici, fantastici, innominati; programele lor conțineau cele mai amestecate scopuri: *orare, studere, gaudere, neminem laedere, non temere credere, de mundo con curare* (acestea-i programul Academiei Intronati din Siena); iar venețianul cunoscut, Loredano, nu se sfiește a da următoarea definiție grotescă: „Academia non e altro, d'un unione di virtuosi per ingannar il tempo (ad fallendum tempus) e per indagare tra le virtu la felicita" – caracterul de epigon reiese și mai limpede din faimoasele banchete academice, în care fiecare „convive", reluând rolul personagiilor antice, trebuia să celebreze, ca și convivii lui Plato, printr-un discurs ori în versuri elegante, umorul!

Pe porțile noi și larg deschise istoriei științelor în veacul al XVII-lea s-a introdus o concepție nouă, modernă, a Academiei.

Academia modernă a schimbat pe eroul antic *Akademos* cu un erou mai mare al cugetării, cu Bacon, cu care se începe o nouă serie de întemeieri academice.

Cu o profundă și senină înțelepciune, cu o imaginație vie și seducătoare, profetul inspirat al descoperirilor și minunilor științei și industriei moderne, Bacon, contruiește în opera sa neterminată, *Noua Atlantidă,* romanul îndrăzneț al unei academii ideale.

Navigatori venind din Peru sunt surprinși și aruncați de furtună pe malurile unei mari insule necunoscute.

Acolo sunt primiți întâi cu cea mai mare neîncredere, pentru ca, mai târziu, să li se acorde cea mai generoasă ospitalitate. Căci, locuitorii acestei insule minunate, „Bensalem", dacă cunosc foarte bine civilizația, limbile, moravurile și legile altor popoare, nu voiesc însă a fi ei înșiși cunoscuți, pentru că le este teamă ca, prin contactul cu străinii, să nu piardă din puritatea instituțiilor și din fericirea conviețuirii lor.

Naufragiații, uimiți că întâlnesc în insula Bensalem pe cele mai civilizate dintre popoare, fac cunoștință, între altele, cu o instituție ciudată, numită „colegiul operei de șase zile" ori „casa și institutul lui Salomon".

Scopul acestui institut este, într-adevăr, măreț! El constă în: „descoperirea cauzelor și cunoștința intimă a forțelor primordiale și a principiilor lucrurilor pentru a extinde imperiul omului asupra naturii".

În acest scop, cele mai puternice mijloace de experimentare sunt puse la îndemâna institutului, în mod aproape risipitor, pentru a smulge naturii secretele sale. Nimic nu e în natură și în tehnică ce să nu fie pus la dispoziția fericiților membri ai institutului Salomon pentru investigațiile lor cele mai vaste, variate, grele și costisitoare.

Pentru ei s-au zidit turnuri și stațiuni cu observatorii pe cei mai înalți munți, unde să se studieze vânturile, meteorii, ploaia, zăpada și schimbările de temperatură; în aceste turnuri locuiesc sihastri, ce-și devotează viața cu totul observațiilor și studiilor.

Dacă pentru a stăpâni văzduhul se ridică turnuri în regiunile aerului, în vederea cercetărilor astronomice, meteorologice și geologice, apoi nici studiul fenomenelor fizice, chimice și de istorie naturală nu este deloc neglijat.

În adâncimile pământului, în văi, se înfundă adânci cavități și caverne pentru tot felul de experiențe. (...)

În laboratorii speciale se fac disecții și vivisecții, experimentându-se toate otrăvurile și remediile – domenii ale anatomiei comparate și ale fiziologiei experimentale, cărora Bacon le prezice constituirea atât de timpuriu!

Dar nu s-a sfârșit cu enumerarea tuturor dependențelor și resurselor științifice de care dispune uriașul institut. (...)

Mai departe întâlnim muzee și galerii, unde sunt expuse tot felul de modele, mașini, diverse capodopere ale inventatorilor; aici se fac, între altele, și experiențe pe care Bacon le indică – cu o altă anticipație surprinzătoare – pentru imitația zborului păsărilor în aer și pentru construcțiile de vase, care merg pe apă.

Acesta este câmpul de activitate științifică al fericiților membri ai institutului lui Salomon. Dar ei nu se mărginesc numai a face descoperiri noi și a le orândui metodic în tabelele experiențelor vechi, ci au o sferă de acțiune mai întinsă; unii au viziunea a vizita și cunoaște țările străine pentru a raporta tot ce se face în alte părți pentru progresul științelor; aceștia sunt, după expresia pitorească a lui Bacon, „negustorii de lumină"; alții, în loc să cerceteze în marea carte a lumii, trebuie să caute în cărțile vechi,



pentru a culege de acolo toate faptele remarcabile și experiențele utile; aceștia sunt „strângătorii"; în sfârșit, alții se ocupă cu culegerea experiențelor tehnice și industriale.

În adunări generale, fiecare raportează ce a găsit, observat ori descoperit, iar câteva spirite de elită își rezervă cercetarea raporturilor strânse ale tuturor adevărurilor particulare pentru a formula principiile generale și a deduce toate consecințele pentru îmbunătățirea condițiilor de viață ale speciei umane. În sfârșit, toate rezultatele acestor dezbateri sunt publicate și răspândite în tot imperiul insulei Bensalem!

Domnilor colegi,

Din timp în timp răsar în arena cugetării naturi profetice, care, prin puterea secretă a geniului lor, întrevăd ca posibil ceea ce pe vremea lor părea imposibil și cu viziuni deslușite arată căile nimerite pentru a da posibilului înfăptuire.

Bacon, profetul glorios al progresului științei și industriei moderne, ne dă în „institutul lui Salomon", cu toate exagerările și bizareriile câtorva detalii, mai mult decât „visul unui savant", pentru că, din organizarea acestui institut, se desprinde marea idee a pregătirii și organizării succesului științific prin ajutorul asociațiilor de savanți.

Bacon este adevăratul părinte și precursor al academiilor moderne. Asociațiile științifice de mai târziu nu numai că au fost însuflețite de spiritul baconian, dar chiar s-au inspirat direct din frumoasa și originala sa ficțiune.

Părți din romanul acestui înțelept s-au înfăptuit chiar întocmai, iar romanul în întregime se realizează în fiecare zi în mijlocul și jurul nostru.

40 de ani după moartea lui Bacon, în 1662, s-a creat Societatea Regală din Londra (Royal Society), cea mai veche academie de științe, care, mai mult ca orice altă academie de la întemeierea ei, s-a inspirat din marile vederi exprimate de Bacon, așa că istoriograful primelor ani ai acestei celebre societăți, Sprat, a putut zice că cea mai bună din toate prefețele istorice ar fi o operă de Bacon.

Dar, mai mult încă, unul din cei mai iluștri prezidenți ai Societății Regale, Humphry Davy, în anul 1820, a încercat și chiar a cerut guvernului, fără succes, extinderea autorității, influenței și domeniului de cercetare ale societății, după planul și modelul colegiului sfânt al lui Salomon.

Mai fericit decât Davy, contele de Marsigli a zidit și organizat vestitul institut din Bologna (în 1712), întocmai după pilda dată de așezământul din fictiva insulă Bensalem.

Cetind introducerea la prima serie de memorii ale Institutului din Bologna, unde se povestește în amănunte istoria fundației sale, unde sunt enumerate diversele sale atribuții și bogății, unde sunt descrise numeroasele părți ale mărețului local, îți face impresia că citești *Noua Atlantida;* numai că, de astă dată, nu este vorba de un roman, ci de o realitate, de „visul unui savant" înfăptuit.

Ca și Dante, care solicită lui Virgil să-l întovărășească ca maestru și conducător, tot astfel societățile savante proclamă cu pietate pe Bacon ca *Dux et Auctor.*

Roadele adânci ale proiectului lui Bacon le găsim în toate planurile de mai târziu, în primul rând însă în acelea ce l-au preocupat pe Leibniz o viață întreagă. Dacă Bacon este promotorul asociațiilor științifice din lumea civilizată, Leibniz a fost mai norocos, căci el este fondatorul și inițiatorul celor mai multe dintre ele. Ca și Bacon, Leibniz este pătruns de credința în progresul științelor, de necesitatea experiențelor, de utilitatea practică a rezultatelor științifice și de avantajul asociației savanților.

Academia de științe din timpul lui Ludovic al XIV-lea se ocupa, accentuează Leibniz, prea mult cu „curiosa", iar Societatea Regală a lui Carol I al Angliei dă prea mare însemnătate „bagatelelor".

Centrul preocupărilor adevărate ale unei academii trebuie să fie însă „utilia", Leibniz înțelegând prin „utilia" tot ce interesează un popor într-un moment dat, ca sănătate publică, comerț, industrie, școală, învățământ moral și chiar „de a veghea asupra apei și focului, prin descoperirea mijloacelor de combatere și prevenire ale cauzelor incendiului și inundației" – după cum nu uită Leibniz a caracteriza o atribuție a academiei în proiectul său pentru întemeierea Academiei din Dresda.

Dar, continuă Leibniz, ca și Bacon, academia nu poate atinge scopul ei dacă nu are la dispoziție un aparat înzestrat cu tot ce e necesar cu organizarea descoperirilor științifice și a invențiilor tehnice. Acesta este teatrul „tehnicei și al naturii". În descripția și definiția pe care Leibniz o dă „teatrului" său, într-o scrisoare adresată lui Petru cel Mare, avem impresia că suntem conduși în dependințele institutului lui Salomon, căci întâlnim și aici aceleași parcuri, grădini botanice și zoologice, peșteri, observatorii, laboratorii, magazine de experiențe ș.a.m.d.

Meritul nepieritor al lui Leibniz e că el a fost cel mai activ și ilustru propagandist pentru întemeieri de academii; cu autoritatea unui nume celebru în Europa, cu toate resursele unei diplomații dintre cele mai îndemânatice, el nu obosește a interveni, prin memorii, apoi personal, pe lângă regi, prinți și mai marii zilei de pretutindenea în favoarea academiilor; de aceea el a și fost supranumit „le flatteur des princes" și, într-adevăr, rând pe rând îl vedem în preajma regelui Prusiei, a împăratului Germaniei, a marelui duce de Hanovra, a electorului Saxoniei, a lui Petru cel Mare al Rusiei, a prințului Eugen al Austriei ori a regelui Angliei. Contactul pe care Leibniz îl căuta cu aceste cercuri nu era lipsit de ambiție personală, ceea ce îl îndemna să întrețină aceste legături era, după propria-i expresie, *ob pias causas,* adică pentru cauza sfântă a perfecționării științelor și a fondării marilor academii.

Stăruințele continue, încordate ale lui Leibniz au fost încoronate de succes: în 1700, el a putut funda Academia din Berlin (sub numele de „Societas Scientiarum" – după modelul parizian și londonez: *exemplo regiarum Londinensis et Parisensis*), unde fu numit președinte pe viață; câțiva ani după moartea sa, s-au înființat academiile din Petersburg, Viena și Dresda, pentru care Leibniz pregătise terenul încă de când era în viață. Mai târziu, după modelul Academiei din Berlin, s-au creat academiile din München, Göttingen, Turin și Stockholm. (Va urma)

[În fotografie, Dimitrie Gusti ținând o cuvântare în fața sătenilor din Drăguș - Brașov, 1929; sursa: Internet]



Despre contingență în lege și în exercițiul justiției



Acad. Alexandru BOBOC

1. **Atunci când Rousseau** scria: „totul este bun când iese din mâinile Creatorului, totul degenerează în mâinile omului" și îndemna la „cunoașterea condiției umane" – „preocuparea noastră adevărată" [7, pp. 7, 14], el sesiza baza conflictelor majore ale istoriei moderne, de fapt, dezacordul dintre demnitatea omului și un anumit mod de integrare socială a acestuia, în care „spiritul societății și inegalitatea generată de ea modifică și alterează astfel toate înclinațiile noastre naturale". [9, p. 157]

Problema centrală o constituie astfel nevoia afirmării autentice, în libertate, a omului. „Câtă vreme acționez în libertate, scria Rousseau, sunt bun și fac numai bine; dar îndată ce simt jugul, fie al necesității, fie al oamenilor, devin rebel sau mai degrabă îndărătnic, și atunci sunt desființat." [10, p. 307] De aceea, devine iminentă „trecerea de la starea naturală la starea civilă", trecere care „provoacă în om o schimbare remarcabilă, înlocuind în purtarea sa instinctul prin justiție și dând tuturor acțiunilor sale moralitatea care le lipsea înainte". [8, p. 107]

Astfel, omul ajunge, după Rousseau, la libertatea morală, singura care-l face pe om să fie cu adevărat stăpân pe sine; „căci impulsul excesiv al poftei înseamnă sclavie, pe când ascultarea de legea pe care singur ți-ai stabilit-o înseamnă libertate" [8, p. 108].

În alți termeni (mai categorici): „n-am crezut niciodată că libertatea omului constă în a face ce vrea, ci în *a nu face ce nu vrea* (subl. n.); iată libertatea pe care am cerut-o mereu, pe care mi-am păstrat-o adesea și prin care mi-am scandalizat și mai mult contemporanii". [10, p. 308]

Pornind de la aceste teze de referință în istoria gândirii moderne, s-a apreciat că „acest entuziasm pentru forța și *demnitatea legii* caracterizează etica și politica lui Rousseau și îl relevă ca pe un precursor al lui Kant și Fichte. În idealul său de societate și de stat, el vrea să creeze cât mai puțin spațiu bunului plac al individului, văzând în aceasta păcatul împotriva oricărei societăți umane." [1, p. 249]

Într-adevăr, ideile lui Rousseau au avut o continuitate firească în filosofia germană clasică. „Autonomia voinței, scria Kant, este unicul principiu al legilor morale și al datoriilor corespunzătoare... Astfel, legea morală nu exprimă altceva decât autonomia rațiunii pure practice, adică libertatea." [5, p. 121]

Ideile acestea nu pot să nu amintească de Rousseau, care în *Emil* (cartea a IV-a) scria: „Intrăm, în fine, în ordinea morală: am făcut un al doilea pas spre om"; „*principiul oricărei acțiuni* (subl. n.) stă în voința unei ființe libere; nu poți trece dincolo de aceasta". [7, pp. 218, 266]

2. **Kant desfășoară** această problematică a libertății și a datoriei într-un cadru sistematic unitar, situând-o sub genericul „metafizica moravurilor", care cuprinde „principiile metafizice" (în dublu sens): „ale teoriei dreptului" și „ale teoriei virtuții", punând problematica celor două sub semnul unității, dar și al ireductibilității domeniilor.

Deosebirea este de „legislație": „Orice legislație (care poate prescrie acțiuni interne sau externe, fie a priori doar prin intermediul rațiunii, fie prin intermediul liberului-arbitru al altuia) are două părți: *în primul rând, o lege,* iar acțiunea ei, care trebuie să se întâmple, este reprezentată cu necesitate ca *obiectivă*, cu alte cuvinte, se face din acțiune o *datorie*, iar *în al doilea rând* este vorba de un imbold, care unește în mod *subiectiv* temeiul care determină la această acțiune liberul-arbitru cu reprezentarea legii... Prin cea dintâi, acțiunea este reprezentată cu o *datorie,* care este doar o cunoaștere teoretică a determinării posibile a liberului-arbitru, anume o regulă practică: prin cea de a doua se unește, în genere, în subiect obligativitatea, de a acționa într-un anumit fel cu un temei determinat al liberului-arbitru." [6, p. 76]

E vorba astfel de o *legitate* sub două aspecte: „Aceea care face din acțiune o datorie, iar din datorie un imbold este *etică*. Însă aceea care nu cuprinde imboldul datoriei în interiorul legii, prin urmare, un alt imbold decât însăși ideea de datorie, este juridică" (*Ibidem*). Mai clar: „legitatea juridică" necesită „un imbold care să se pună de acord cu legea", acord care „nu poate veni decât din exterior"; „legitatea etică", dimpotrivă, „face din datorii acțiuni interioare fără însă a le exclude pe cele exterioare, ci le abordează pe toate, tot ce este datorie în genere". [6, p. 77]

Așadar, devine hotărâtor *conceptul de datorie,* care „este, în sine, acela al unei *obligări* (constrângeri) a liberului-arbitru prin *lege:* această constrângere poate fi una *exterioară* sau o *autoconstrângere";* „conceptul de datorie stă nemijlocit în relație cu o lege (chiar dacă eu fac abstracție de orice scop ca materie a datoriei)". [6, pp. 225, 235]

Toate acestea ne ajută să înțelegem *conceptul de drept*, care, „deși este un concept pur, se întemeiază totuși pe *practică* (se aplică în cazuri care apar în experiență)"; „*drept* sau *nedrept*... în genere, este o faptă conformă sau neconformă datoriei... un fapt contrar datoriei este o încălcare... ceea ce este drept conform unei legi exterioare se numește *justificat* (*iustum*), ceea ce nu se conformează acestora se numește *nejustificat* (*iniustum*) [6, pp. 63, 81]

3. **Pe acest fond,** vrem să aflăm *ce este drept,* adică „ceea ce enunță sau au enunțat legile într-un anumit timp determinat": „este *dreaptă* acea acțiune conform căreia sau conform maximei sale, libertatea liberului-arbitru al unui om poate coexista cu libertatea tuturor, după o lege universală" – așadar: „principiul universal al dreptului". [6, pp. 86, 87]

Se poate formula chiar „legea juridică universală": „acționează exterior în așa fel încât întrebuințarea liberă a liberului tău arbitru să poată coexista cu libertatea tuturor, conform legii universale". Dar aceasta este „o lege care îmi impune obligativitatea, dar care nu așteaptă deloc și nici măcar nu pretinde ca, datorită acestei obligativități, să trebuiască să-mi limitez liberul-arbitru la înseși condițiile mele"... [6, p. 88]

Aici se află dificultatea: „rațiunea afirmă numai că ea ar fi limitată la ideea sa și că, în fapt, ea ar putea fi limitată manifest de către altcineva"; „dreptul nu poate fi gândit ca fiind alcătuit din două părți, anume *obligativitatea față de lege* și din *împuternicirea cuiva* care, prin liberul său arbitru, îi obligă pe ceilalți, constrângându-i la obligativitate"... [6, pp. 88, 89]

Hegel exprima în termeni mai clari această necesitate a respectului legii, dar și a respectului libertății umane: „Ideea dreptului este libertatea și, pentru ca ea să fie într-adevăr sesizată, ea trebuie să fie cunoscută în conceptul ei și în existența în fapt a acestuia"; „omul nu rămâne la existența în fapt, ci afirmă că are în el criteriul a ceea ce este just; el poate fi supus necesității și puterii unei autorități exterioare, dar niciodată ca necesității naturii, căci interiorul său îi spune totdeauna cum trebuie să fie și el găsește în eul însuși confirmarea sau neconfirmarea a ceea ce este valabil..." [2, pp. 21, 9]

Definind „dreptul ca *lege*", Hegel releva diferența (și nevoia de unitate) dintre „ceea ce este *drept în sine* pus în existența sa obiectivă" și „exercițiul justiției": „Ceea ce este drept dobândește abia prin aceea că devine lege, nu numai forma universalității sale, ci și adevărata sa determinare. De aceea, când ne reprezentăm legiferarea, nu trebuie să avem înaintea ochilor numai unul dintre momente, acela că prin lege se declară ceva drept regulă de conduită valabilă pentru toți, ci momentul esențial intern; înainte de cestălalt este cunoașterea conținutului în universalitatea lui determinată." [2, p. 239]

Locul legii este hotărâtor: „În identitatea a *ceea ce este în sine* și a *ceea ce este pus* (*gesetzt*), nu are obligativitate ca *drept* decât ceea ce este lege pură (*Gesetz*). Întrucât faptul de a fi pus constituie latura existenței în fapt, în care poate interveni și accidentalitatea voinței arbitrare și a altor particularități, ceea ce este lege poate fi încă deosebit în conținutul său de ceea ce este drept în sine." [2, p. 242]

Prin faptul că prin formă este pus ca lege, dreptul „intră de asemenea și potrivit conținutului ca aplicație, în relație cu *materialul* raporturilor și felurilor de proprietate și de contracte, care în societatea civilă se individualizează și se împletesc la infinit – mai departe, cu acela al raporturilor etice"... [2, pp. 242, 243]

În afară de aplicația la *particular*, faptul de „a fi pus ca lege" dă dreptului „posibilitatea de a fi aplicat la *cazul singular*" și cu aceasta are loc o „îngustare (*Zuspitzung*) a universului nu numai la particularități, ci și la singularizare, adică la aplicația nemijlocită", în care „stă natura pur pozitivă a legii". [2, p. 244]

Aici rațiunea recunoaște și accidentalitatea, urmând să ajungă la determinare și la decizie: „Faptul că legea nu precizează determinația ultimă pe care o pretinde realitatea, ci lasă judecătorului să o hotărască... îi acordă această latitudine, cum și este necesar." (*Ibidem*)

4. **Din toate cele spuse** despre „dreptul ca lege", „existența în fapt a legii", rezultă că: „Există esențial o latură în legi și în exercițiul justiției care conține o *contingență* și care constă în aceea că legea este o determinare universală care trebuie aplicată la cazul singular... Latura cantitativă a unei pedepse nu poate fi, de pildă, adecvată unei determinări conceptuale și, oricare ar fi decizia, pe latura aceasta ea rămâne totdeauna o decizie arbitrară. *Contingența aceasta însă este ea însăși necesară* (subl. n.) și când, pornind de aici, se argumentează de pildă împotriva unui cod de legi în genere, că el nu este desăvârșit, atunci se uită tocmai latura pe care nu se poate ajunge la desăvârșire și care de aceea trebuie luată așa cum se găsește." [2, p. 245] Aici poate fi vorba de „desăvârșire" numai în sensul procesului infinit al aproximării, iar expresia adevăratei judecăți sănătoase în această situație ar fi „Le plus grand ennemi du bien c'est le mieux". [2, p. 247]

Justitia (lat.) înseamnă, *în mod obiectiv, măsură* valabilă supratemporal a comportamentului social drept (corect, veritabil), ideea care stă la baza dreptului pozitiv al fiecărui popor în parte și care, ca un imperativ categoric, se adresează tuturor celor preocupați de drept, în primul rând legiuitorilor și judecătorilor, mai departe însă și fiecărui cetățean (în comportamentul lui față de alții); *în mod subiectiv, virtutea* în baza căreia omul trebuie să-l întâmpine pe celălalt semen al său după valoarea lui ca persoană și după prestațiile lui și îndeosebi să preconizeze pentru ceilalți numai asemenea cerințe pe care el însuși ar fi în stare să le îndeplinească. [3, p. 26]

De fapt, așa cum scria Kant, „să fii om drept (*honeste vive*)", „cinstea juridică (*honestas iuridica*)", constă în afirmarea valorilor umane în relațiile cu ceilalți, datorie exprimată în propoziția: *Să nu fii niciodată pentru ceilalți doar un mijloc, ci să fii pentru ei în același timp și un scop*". [6, p. 93]

→



Homo sapiens

Aceasta subliniază unitatea dintre *drept* şi *datorie* şi nu o moralizare a dreptului, ceea ce rezultă din modul diferit prin care planul moral şi planul juridic au drept „condiţie de posibilitate" libertatea umană. Aşa cum sublinia Rousseau, „Omul s-a născut liber, dar pretutindeni e în lanţuri... Cum s-a produs această schimbare?" „Ordinea socială este însă un drept sfânt care stă la temelia tuturor celorlalte. Totuşi, acest drept nu vine nicidecum de la natură, ci este întemeiat pe convenţii." [8, pp. 82-84]

Aşadar, libertatea este „o consecinţă a naturii omului", iar „omul nu este obligat să dea ascultare decât puterilor legitime"; „din moment ce niciun om nu are autoritate naturală asupra semenului său şi de vreme ce forţa nu dă naştere niciunui drept, rezultă că baza orcărei societăţi legitime printre oameni nu poate fi decât convenţia". [8, pp. 84, 89]

Este de subliniat însă diferenţa (de statut) dintre drept şi *moralitate,* fără a neglija interacţiunea lor în orice organizare socială determinată istoriceşte prin complexitatea sistemelor organizatorice, juridice şi normative.

Kant sublinia, asa cum s-a precizat, că „raţionale" sau pur şi simplu legitime sunt numai acele determinări ale dreptului care fac să fie compatibile libertatea unuia cu libertatea tuturor celorlalţi după legi generale riguroase. „Această măsură este în domeniul doctrinei dreptului latura opusă autentică imperativului categoric în domeniul eticii... Prin conceptul său de drept, Kant critică nu numai pozitivismul juridic strict, ci şi orice privatizare a moralei..." De altfel, Kant respinge orice moralizare a dreptului, întrucât, ca drept moral sau echitate politică, „dreptul nu coincide cu raţiunea subiectului care acţionează nici după conţinutul, nici după resorturile impulsive ale acestuia"... [4, pp. 215, 216]

Esenţială rămâne însă poziţia libertăţii umane: „Libertatea asociată cu libertatea tuturor celorlalţi este singura măsură a tuturor drepturilor omului. Ca şi la Rousseau (*Contractul social,* I, 1) libertatea nu este dobândită. Ea îi revine omului înainte de orice acte de drept, îi este (în sens legitim, nu biologic) înnăscută." Dar, preciza Kant, „înnăscută nu este o libertate nelimitată, ci numai acea libertate exterioară care se acordă cu aceeaşi libertate a celuilalt după legi generale". [4, p. 218]



5. **Aşadar, justiţia se realizează** în condiţiile unei ordini de drept, de fapt, într-un ansamblu de condiţii care permit libertăţii fiecăruia să se acorde cu aceea a tuturor „după legea universală a libertăţii" (Kant). Dar această realizare nu are loc în mod mecanic, fără dificultăţi, şi, ca urmare, teoria dreptului implică luarea în considerare a unor obstacole care ţin de complexitatea domeniului de realizare.

Dreptul este unit cu „împuternicirea de a constrânge"; „constrângerea este însă un obstacol sau o opoziţie faţă de libertate... când o anumită întrebuinţare a libertăţii este chiar un obstacol în calea acesteia... Constrângerea care i se opune, îndreptată spre surmontarea obstacolului întâmpinat de libertate, se acordă cu libertatea conform legilor universale, adică este dreaptă." [6, p. 88] De pildă, atunci când se spune: „un creditor are dreptul să pretindă debitorului său achitarea datoriei sale, aceasta nu înseamnă că el i-ar întipări ideea după care acela ar fi obligat la această prestaţie de către însăşi raţiunea sa, ci că o constrângere la care este supus fiecare poate, de asemenea, să coexiste cu libertatea tuturor, ca şi cu a sa, conform unei legi universale exterioare: dreptul şi împuternicirea de a constrânge sunt, deci, acelaşi lucru". [6, p. 89]

De fapt, legea (juridică) impune obligativitatea, adică dreptului i se asociază „împuternicirea de a constrânge", totul însă „într-o realitate obiectivă a dreptului", pentru a lua nu numai „forma universalităţii", ci şi pentru a primi totodată „adevărata sa determinare", adăugând „recunoaşterea conţinutului în universalitatea sa" aplicării la cazuri particulare.

Între „realitatea obiectivă a dreptului" şi „realitatea pozitivă, în fapt (realitatea juridică) diferenţa devine opoziţie, întrucât cea din urmă condiţionează „exerciţiul justiţiei" în care survine contingenţa (de care vorbea Hegel), atât în „ceea ce este pus ca drept (legea) cât şi în „exerciţiul justiţiei". [2, p. 245]

.

6. **De fapt, „a face dreptate",** „a da dreptate", „a avea dreptate", cele câteva formule obişnuite (chiar în limbajul cotidian) se asociază cu o interpretare (care, în specialitate, trebuie să fie comprehensivă) a normelor de conduită şi a legilor care fundează o legislaţie (un cod de legi care, aşa cum nota Hegel, nu este niciodată „desăvârşit").

Se poate în genere spune că actul de interpretare este un moment constitutiv în ansamblul procesului juridic, dreptul însuşi fiind o realitate normativă elaborată şi aplicată. Interpretarea însoţeşte organic aplicarea legii, concluzia că se poate evita injustiţia fiind rezultatul unui efort prestat în respectul legii, în raport de care interpretul acţionează în numele unei libertăţi asumate şi de o manieră responsabilă.

Urmând o idee kantiană, dreptul nu determină un raport între libertatea unei persoane şi dorinţa alteia, ca în binefacere, ci un raport între libertăţile a două persoane morale. În acest raport nu-i loc de a considera scopul pe care îl urmăreşte fiecare persoană, ci forma însăşi a acestui raport a două libertăţi. De aici şi „principiul general al dreptului": *Este justă orice acţiune a cărei maximă permite libertăţii fiecăruia să se acorde cu aceea a tuturor.*

Importanţa interpretării în exerciţiul juridic devine necesară în efortul de a înţelege acţiunea contingenţei în modul de aplicare a legii. Chestiunea esenţială este de a recunoaşte conţinutul juridic dat în „universalitatea sa definită", adică in condiţiile aplicării la cazul singular. Aşadar, interpretarea legii exprimă capacitatea de a înţelege cum chestiunea esenţială nu priveşte numai „ceea ce este drept în sine", ci şi ceea ce este „de drept" în faţa unei instanţe juridice.

Bibliografie

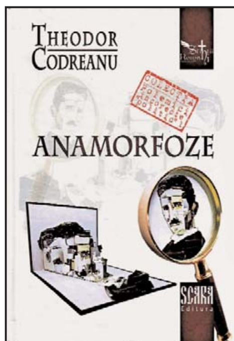
1. E. Cassirer, *Filosofia Luminilor,* Editura Paralela 45, Piteşti, 2003.
2. G.W.F. Hegel, *Principiile filosofiei dreptului,* Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1969.
3. Joh. Hoffmeister, *Worterbuch der philosophischen Begriffe,* F. Meiner, Hamburg, 1955.
4. O. Höffe, *Immanuel Kant,* C.A. Beck, München, 1983.
5. Imm. Kant, *Critica raţiunii practice,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1972.
6. Imm. Kant, *Metafizica moravurilor,* în *Scrieri moral-politice,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1991.
7. J.J. Rousseau, *Emil sau despre educaţie,* Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1973.
8. J.J. Rousseau, *Contractul social,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1957.
9. J.J. Rousseau, *Discurs asupra originii şi fundamentelor inegalităţii dintre oameni,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1958.
10. J.J. Rousseau, *Confesiuni* (VI: *Visările unui hoinar singuratec*), vol. III, E.P.E., Bucureşti, 1969.

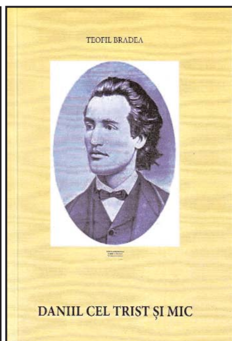
Semn(al) de carte

Theodor Codreanu, *Anamorfoze,* Scara Print, Bucureşti, 2017

Profeţia lui Paul Goma că după *sincronism, protocronism, pancronism*, am intrat în era *autocronismului,* odată cu ieşirea din dictatura ceauşistă, s-a văzut repede confirmată şi de fenomenul fabricării şi autofabricării de genii prin intermediul mass-media. Aşa s-a produs ascensiunea languros-gălăgioasă a lui Horia-Roman Patapievici, ins nu lipsit de inteligenţă şi de priceperea de a scrie. Ba chiar un eseist talentat şi erudit. Mediul care l-a propulsat este *Grupul pentru Dialog Social,* în frunte cu Gabriel Liiceanu. În *Jurnale,* Paul Goma a făcut demonstraţia că păltinişenii, metamorfozaţi în GDS, sunt un produs tipic al „experimentului Piteşti II", unul dintre ultimele simptome ale „sublimării" kominternismului alături de *textualismul* verbios al generaţiei '80. Nu întâmplător, după 1989, câtiva dintre liderii marcanţi ai acestei generaţii – în frunte cu Mircea Cărtărescu – au fost asimilaţi la spiritul gedesist, având ca ultimi părinţi pe Silviu Brucan (politic vorbind) şi pe Z. Ornea (cultural vorbind), al căror trecut bolşevic, marxist-leninist nu mai este pentru nimeni un secret. Din fericire, maturizaţi, cei mai mulţi postmodernişti şi-au găsit drumul propriu în literatură, revitalizând matricea stilistică românească.

E timpul să mai facem o observaţie capitală: imediat după „revoluţie" s-a trecut, cu mare abilitate, la ceea ce voi numi „experimentul Piteşti III", în care produşii „experimentului Piteşti II" duc bătălia pentru educarea unei „noi generaţii" de homunculi, susţinuţi de o puternică maşinărie a reclamei. (Fragment – p. 275 – din *Preliminariile* capitolului *Cazul Patapievici*)







Teofil Bradea, *Daniil cel trist şi mic,* Editura Piatra Seacă, Oradea, 2016

Amator în ale scrisului, pitorescul părinte Teofil Bradea, slujitor al Domnului de peste 30 de ani în Hinchiriş, comuna Lazuri de Beiuş, îşi cere iertare de la cititori pentru cele comise, autoflagelându-se în cuvinte destul de grele, ironic şi mucalit ca un nou popă Tanda ardelean, care în loc de gospodărie materială s-a apucat să dea pildă enoriaşilor cu o gospodărie spirituală, pe urmele vrednicilor înaintaşi compunători de *didahii,* dar mai ales pe urmele Eminescului, pe care-l ţine la mare cinste ca orice român neaoş. Titlul eminescian arată, într-adevăr, o anume „încâlceală" neobişnuită, căci în cele 480 de pagini adună, se pare, opera de o viaţă, constând în poezii, scrieri critice, evocări, proze scurte, miniexegeze teologice şi învăţături, ba şi o *postfaţă* urmată de două dicţionare, unul de expresii şi citate străine, altul de versuri eminesciene, plus o bibliografie.

Părintele Bradea m-a rugat să mă exprim îndeosebi în legătură cu paginile dedicate lui Eminescu. Într-adevăr, o mare parte a cărţii izvorăşte dintr-un Eminescu al părintelui Bradea. Dincolo de reflecţiile critice semnate de Noica şi de Cioran, părintele Teofil propune o lectură cu totul insolită a poetului, într-o formulă „postmodernistă", în care intertextualitatea are miza isteţimii folclorice de tip ghicitoare. (Theodor Codreanu, la începutul prefeţei intitulate *Un experiment insolit*)

George Tei, editor, *Doisprezece. Antologie colectivă,* Editura Topoexim, Bucureşti, 2015

Pot spune că am reuşit să realizez o antologie de poezie despre care se va vorbi. De bine sau de rău, fiecare după conştiinţa sa. Este o antologie completă, echilibrată stilistic şi valoric. Las mărturie cititorului această carte care va sta în biblioteca fiecărui om îndrăgostit de POEZIE. (George Tei, pe coperta a patra)

Cartea cuprinde poeme de Teodor Laurean, Petruţa Pîrvan, Corina Dimitriu, Dorina Stoica, Florentina Danu, Andra Paula Duminică, George Ioniţă, Gabriela Ana Bălan, Mihaela Hură, Irina Pelin, Noni-Emil Iordache, George Tei.



Istoria de lângă noi

Biserica de la tei



Pr. Virgil OPRESCU RUNCEANU

M-am tot gândit la biserica noastră, așezată în stânga Oltului, într-un loc înverzit, în mijlocul pădurilor, numit Runcu. Fiecare biserică își are istoria sa, care se contopește cu istoria locului, răscolind timpul și creând imagini care de multe ori stau pavăză-n legendă.

Hrisoavele nu lipsesc, nici oameni cu har care le dibuiesc cu migală, iar glasul ce saltă-n răscruce strânge prinosul în cupa adevărului. Toate acestea întrunite într-un singur gând îmi dau toate motivele să cred că teiul care străjuia biserica din satul meu a fost plantat chiar de ctitorul ei, boier Nicolae Olteanu. Așa am pornit pe acest drum, înconjurat de prezența lui misterioasă, ca mireasma care pleacă din florile de tei, cu acest arbore sfânt, care de multe ori lacrimă-n icoană, străjer și martor la tot ce a însemnat viață în Runcu.



Fiecare tei își are rostul său, dar teiul din spatele bisericii a devenit un simbol pentru cei ce viețuiau aici. Când se îndreptau spre biserică, ei mergeau *la tei,* când își înmormântau pe cei dragi, îi trimiteau *la tei,* așa era vorba lor și nu era întâmplătoare, că teiul sta falnic lângă altar, cu ramurile pornind în coloane, ca un templu ce-și trăgea seva din gândurile celor care odihneau aici.

Dacă ar mai fi teiul din spatele bisericii acum, aș ruga fecioarele încununate cu flori să-l înconjoare, luând-o asa, întorcând anii, până la momentul 1821. Atunci, după înfrângerea revoluției, mulți participanți s-au împrăștiat de teama represaliilor prin așezări ascunse de păduri din stânga Oltului, așa cum era și Runcu. Mulți dintre aceștia au îndrăgit locul și au prins împreună rădăcini aici. Printre aceștia s-a numărat și enigmaticul boier Nicolae Olteanu, zis Fugarul sau Pribeagul, consemnat, alături de ruda sa apropiată Dicu Anghelescu, în Catagrafia din 1838.



REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ
MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
SERVICIUL PENITENCIARE

Anul ... luna ... ziua ...

Penitenciarul ...

Bilet de Liberare Nr. ... 195

(pentru condamnați)

Numit ... născut în anul ... luna ... ziua ... în Comuna ... Raionul ... Regiunea ... Fiu ... lui ... și al ... de ocupațiune ... care a executat în acest penitenciar, dela ... până la ... pedeapsa de ... care a fost condamnat de ... prin sentința ... Nr. ... din ... cu mandatul de arestare Nr. ... al ... pentru faptul de ... astăzi ... s'a pus în libertate, în urma ... urmând a se stabili în comuna ... Str. ... Nr. ... Raionul ... Regiunea ...

SEMNALMENTE: Talia ... m. Fruntea ... Nasul ... Gura ... Bărbia ... Fața ... Ochii ... Părul ... Sprâncenele ... Barba ... Urechea ... Mustața ... Semne particulare (semne, cicatrice, tatuaje, etc.) ...

În afară de mandatul susmenționat numit... a execuțat timp a fi descarcerat mandatele ...

Munca depusă în penitenciar (meseria învățată) ...

Numărul certificatului de calificare ...

Conform legilor în vigoare, susnumit... poate munci în întreprinderile de Stat sau particulare. ...

Drept pentru care i s'a eliberat prezentul.

DIRECTOR.

Șeful Biroului Evidență și Cazier.

În aceste împrejurări se înscrie în istoria locului boierul Nicolae Olteanu, lăsându-și trecutul în umbră, undeva în dreapta Oltului, și viețuind aici, după cum a fost voia sa. Că a fost și preot este greu de susținut, cu toate că documentele consemnează în această perioadă ca „preot în slujbă” pe un Nicolae Olteanu, dar vestimentația din tabloul votiv și precizarea fără nume, doar „soția lui Olteanu”, ne indică faptul că a avut cel puțin o legătură nelegitimă, care-l putea ține departe de o funcție clericală.

Când am atins ultima dată teiul, nu am știut ce întrebare să-i pun. Teiul nu-ți răspunde decât la o singură întrebare... Așa are el rânduiala! Am pierdut momentul adevărului, lăsând doar gândul să atingă frunzele căzute din Rusalii, care se-ncrețesc cu înfrigurare atunci când vine primejdia cea mare peste sat. Pentru că, la 1848, revolta de la Runcu a fost una dintre cele mai puternice, după dizolvarea taberei militare de la Râureni. Spiritul revoluționar al lui Nicolae Olteanu îl indică printre cei considerați „unealtă de răzvrătire, povățuind pe locuitori a nu se supune poruncilor stăpânirii”, de aceea caimacanul Țării Românești, Constantin Cantacuzino, cerea la 20 octombrie generalului rus Lüders să ia „măsuri ostășești împotriva răzvrătitorilor precum sunt și locuitorii din satul Runcu, plaiul Loviștii din pomenitul județ Argeș”. Aceeași cerere o are caimacanul și față de Fuad Efendi, comandantul trupelor turcești. Nu știu dacă în noiembrie 1848 Nicolae Olteanu a pornit în lanțuri spre Mănăstirea Văcărești, dar ruda sa apropiată Dicu Anghelescu poate fi acel preot răzvrătit din satul Runcu, pe care cu aproape zece ani înainte îl găsim menționat ca fiind „cântăreț și scriitor”, dar și primul dascăl al satului.



La 1780, în Runcu exista o biserică de zid ridicată pe locul uneia de lemn pe care o găsim în harta *Tabula Valahiae Cis-Alutane.* Această biserică, consemnată în Catagrafia din 1808, are slujitor pe un anume „popa Ioan”, care este primul preot cunoscut la Runcu.

Ce s-a întâmplat cu această biserică? Oare s-a năruit în urma marelui cutremur din 11 ianuarie 1838 sau a avut de suferit în timpul revoltei din 1848? Nu știm exact, dar istoria continuă, prin grija boierului Nicolae Olteanu de a ctitori pentru locuitorii acestui sat un nou așezământ, care s-a terminat „de tot lucru la leat 1855”.

Biserica a rămas sub umbra binefăcătoare a teiului, care nu a contenit să-și frângă brațele, îndepărtând furiile văzduhului și trimițând rădăcini pe sub prestol să picure prinosul ce-mpodobește catapeteasma cu arborele vieții.

Nicolae Olteanu, dacă a fost boier, aghiotant al Domnului Tudor, unealtă de răzvrătire la 1848, căpetenie de haiduci sau chiar preot, odihnească-se în pace, de-a dreapta bisericii, rezemat de temelia trainică și umbrit mult timp de teiul pe care l-a sădit.

Biserica și teiul au rămas frământând multe inimi, aducând lumină în petecul de verdeață din mijlocul pădurilor, iar Nicolae Olteanu după toată rânduiala vieții, s-a mutat *la tei,* dar din rădăcinile sale au răsărit în decursul anilor personalități care au continuat lucrarea celui care a pus început bun aici. Astfel, biserica a fost înzestrată cu un clopot, în anul 1885, iar cel care l-a așezat să ducă vestea peste sat nu este altcineva decât Florea Niculescu, cu mențiunea Fugarul, spre aducere aminte de unde se trage. Clopotul a dus și încă duce vestea bună peste sat, anunțând și primejdia sau adăugarea sub tei a celor osteniți în călătoria vieții.

Tot din dragoste pentru această ctitorie, în 1902, Nicolae Niculescu–Fugaru împreună cu soția sa Dobrița împodobesc biserica cu un policandru, care poate fi văzut și astăzi în naosul bisericii.

Cu același gând bun, de a nu întrerupe buna rânduială a ctitoriei străbunului, pr. dr. Ioan Dură, distins teolog și istoric al Bisericii Ortodoxe Române, protopop al parohiilor ortodoxe din Belgia și Olanda, un adevărat apostol în diaspora, a dăruit bisericii un analog dăltuit în lemn de stejar. Dacă mai găseam o palmă de scândură din teiul lui Nicolae Olteanu, i-o dăruiam, să meșteșugească din ea un colț din analog. Atunci s-ar fi unit blândețea cu vrednicia, împletind la flori de tei, ca să primească în leagănul brațelor cuvântul adevărului.

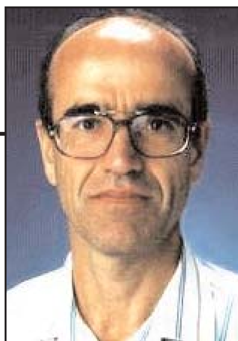
Știam foarte bine că părintele Ioan Dură își drămuiește în așa fel timpul și ajunge de câteva ori pe an în satul din mijlocul pădurilor, înclinându-se înaintea străbunului. Dar într-o seară, pe la ceasul vecerniei, am zărit un bărbat care cerceta cu atenție chipul pictat al boierului Nicolae Olteanu. O bătrână rânduită la tămâiat vântura o ulcică să ințețească o scânteie în cărbuni și se uita nedumerită la boierul pictat și la bărbatul care cerceta nemișcat această imagine. Își frecă ochii cu un colț de basma și căută să găsească haina îmblănită a boierului, atârnată pe undeva, că așa asemănare nu poate exista.

M-am dumerit. Aveam în față încă un descendent al boierului Nicolae Olteanu. Sosit de peste mări și țări, tocmai din Noua Zeelandă, profesorul universitar Radu Nicolescu nu se mai depărta de chipul străbunului. Prin bunăvoința Domniei Sale, am văzut și am atins ștampila lui Nicolae Olteanu, dar am avut parte să răsfoiesc câteva clipe și „abecedarul arestat”, cu o istorie tristă, apăsătoare.

Așa stând lucrurile, m-am hotărât! În toamna asta, eu sădesc un tei!

Am plecat din țară înainte de Revoluție, iar drumurile pribegiei m-au dus tocmai la „capătul lumii”, în Noua Zeelandă. După schimbarea regimului, am căutat însă să revin cât mai des în România, în primul rând ca să-mi revăd părinții, dar și atras de nostalgia meleagurilor natale, zona subcarpatică dintre Topolog și Olt.

Din copilărie, am fost fermecat și intrigat de știrile fragmentare despre strămoși. Străstrăbunicul pe linie paternă, Nicolae Olteanu, supranumit Fugaru/Pribeagu, fost haiduc și pandur, provenit probabil dintr-o familie înstărită, s-a stabilit până la urmă în Runcu, o comună ascunsă după păduri dese, într-un vârf de deal cu priveliști superbe spre munții Coziei și Căpățânii, unde a și ctitorit o frumoasă biserică (1855). Tata regreta mult că, în copilărie, nu a stăruit să afle mai multe despre Olteanu, de la ultimul dintre argații acestuia, atunci foarte bătrân, venit cu el de pe cine știe ce plaiuri ale Gorjului. Pe linie maternă, am mers un pic mai departe, la un străstrăstrăbunic, tot haiduc, refugiat la noi în țară de pe undeva din teritoriul Serbiei. Dar mai mult nu mai știa nimeni.



Acum câteva luni, am trecut din nou prin Runcu, din dragoste pentru plaiurile respective și ca să arăt unor prieteni biserica ctitorită de străbunul meu. Am avut deosebita bucurie să stau mai mult de vorbă cu părintele Runceanu, un om extraordinar, preot și scriitor, îndrăgostit și dânsul de meleagurile străbune, care s-a ocupat cu multă râvnă de renovarea bisericii, amenajând alături și un mic muzeu. În muzeu, am avut surpriza să găsesc un act eliberat de străbunicul meu, Florea Niculescu, fiu al lui Olteanu, se pare din ultima căsătorie. Era pe atunci primar al comunei și, împreună cu cuscrul sau, Haralambie Vasilescu, tatăl bunicii mele, puneau la cale construcția unei școli comunale.

La următoarea întâlnire, i-am prezentat părintelui Runceanu câteva dintre „comorile” familiei, ajunse la mine din tată în fiu: ștampila și paharul lui Olteanu, cunoscute părintelui din povestirile bătrânilor. I-am povestit părintelui și o parte dintre necazurile care s-au abătut asupra părinților mei și care au jucat un rol determinant în fuga mea din țară. Printre altele, i-am vorbit despre abecedarele și aritmetica scrise de mama mea în anii imediat de după război, unul dintre motivele arestării și întemnițării ei, pe când eu avem doar câțiva ani, urmate de interdicția de a profesa pentru încă vreun deceniu, fără să existe vreo condamnare sau măcar un mandat de arestare. Multe lucruri nu le-am aflat decât foarte târziu – povestea este lungă, așa că mai bine consemnez două referințe la articole din mass-media: *Închisă de comuniști pentru un abecedar capitalist* (http://romanialibera.ro/ special/reportaje/inchisa-de-comunisti-pentru-un-abecedar-capitalist-207388), *101 ani de viață! Florica Nicolescu, specialist în domeniul psihopedagogiei copilului* (https://acum.tv/articol/39182/).

Părintele Runceanu mi-a făcut bucuria să-mi dăruiască unele dintre cărțile sale. Printre altele, am fost impresionat de romanul *Măsura zidirii,* unde unul dintre personajele principale este un strănepot al ctitorului Pribeagu, venit în comună să-și caute rădăcinile... (Radu-Alexandru Nicolescu, Auckland, Noua Zeelandă)



Istoria de lângă noi



Un „om mare” văzut de un „om mic”
Cuza Vodă și Ioan G. Valentineanu

Marian NENCESCU

S-au împlinit, la 5 iulie, 183 de ani de la nașterea jurnalistului și scriitorului Ioan C. Valentineanu (1834-1910). Piteștean de origine, la fel ca și confratele său de condei, Gheorghe Ionescu-Gion (1857-1904), viitorul memorialist al Bucureștilor, Valentineanu a debutat tot la *Telegraful,* dar ceva mai devreme, în 1856. Primele mențiuni publice despre Ioan C. Valentineanu, în calitate de traducător și libretist de operă, le găsim în foaia dâmbovițeană *Telegraful,* din 16 ianuarie 1858, într-o notiță publicată de călătorul filo-român Antonio Canini (1822-1891), care, efectuând un voiaj în Muntenia, în 1856-57, se pare pentru a deschide un pension în Capitală, ar fi frecventat, ca orice italian care se respectă, Opera, constatând că la București exista un libretist care deja tradusese operele *Lăutarul* și *Maria de Rohan,* de compatriotul său, Salvatore Cammarano (1801-1859, libretist cunoscut în special pentru colaborările sale cu Giuseppe Verdi și Gaetano Donizetti, autor, între altele, al libretelor operelor *Trubadurul* și *Lucia di Lammermour*). După plecarea lui Canini din Principate, Valentineanu și-a continuat demersul libretistic, avându-l ca partener pe scriitorul și muzicologul Nicolae Filimon (1819-1865), rezultatul muncii lor fiind libretul operei *Nabucodonosor*, după textul lui Temistocle Solera (publicat la București, 1859).

De altfel, în 1858, N. Filimon, cunoscut în epocă mai cu seamă în calitate de cronicar muzical, nota: „Cu ocazia reprezentării operei *Norma*, am văzut cu mulțumire ieșirea la lumină a libretului ei, tradus de domnii Valentineanu și Canini. Amatorii de operă și de literatură vor găsi cea mai mare mulțumire, văzând acest cap de operă teatral. Urmând tot astfel, d-nii Valentineanu și Canini vor face un mai mare serviciu publicului nostru.” (*Telegraful, ibidem*)

În același an, 1858, Ioan C. Valentineanu începe să publice propriul ziar, *Reforma,* considerat de cercetătorul Liviu Butuc (*Scurtă istorie a mijloacelor de comunicare,* în *Biblioteca Bucureștilor,* 2005), drept „una din primele trei publicații importante ale vremii”. În fapt, la București apăreau, în baza Legii libertății presei din 1866 și a Constituției din 1862, câteva publicații favorabile lui Cuza, respectiv, *Reforma* deja menționată, *Dâmbovița*, condusă de Dimitrie Bolintineanu, și *Naționalul* lui Vasile Boerescu, alături de alte ziare de opoziție, cele mai cunoscute fiind *Românul* lui C.A. Rosetti și *Buciumul* lui Cezar Boliac. Deși *Reforma* avea o orientare declarat pro-liberală, Valentineanu promova, se pare, un cult nedisimulat pentru Al.I. Cuza, cu toate că cenzura instituită de domnitor nu l-a ocolit nici pe el. De altfel, același Liviu Butuc semnalează că domnitorul ar fi cerut personal, în 1862, suprimarea unor gazete de opoziție, inclusiv *Reforma* lui Valentineanu, precum și pedepsirea cu privare de libertate a ziariștilor rebeli. „Cum aceste fapte nu s-au petrecut, nu avem temeiuri să-l acuzăm pe Cuza de abuz”, conchide cercetătorul menționat.

Una dintre luările de poziție hotărâte ale lui Valentineanu și ale gazetei sale față de politica internă promovată de Cuza Vodă are loc la 24 ianuarie 1862, cu prilejul analizei componenței guvernului condus de Barbu Catargiu (1807-8 iunie 1862, când sfârșește *asasinat,* pe când se întorcea de la Cameră, fiind însoțit în trăsură de prefectul Poliției, Nicolae Bibescu). Constatând că din guvern fac parte „antiunioniști” (Apostol Asachi, Gh. Balș și Principele Moruzzi), Valentineanu exclamă: „România e lovită de moarte. Ne-am întors pe vremea Domnului Tudor: *fanarioții sunt iar la putere”* (s.n.). Câteva luni mai târziu, la 11 iunie 1862, puține zile după atentatul din Dealul Mitropoliei, căruia i-a căzut victimă prim-ministrul în exercitiu, Valentineanu lansează o ipoteză de presă, cel puțin riscantă: asasinatul s-ar fi produs cu complicitatea prefectului Poliției, Nicolae Bibescu. Acesta se afla în trăsura demnitarului pe care trebuia să-l protejeze și ar fi avut datoria să observe că cineva, din mulțime, a fluturat o batistă albă, semn că se pregătește ceva. Valentineanu mai susține în articolul menționat că, în urmă cu câteva zile, dar nu cu mult înainte de fatidica zi de 8 iunie, s-ar fi prezentat la el la redacție Dimitrie/Iosif Dunca, „prezumtivul asasin” al primministrului, identificat după descrierea făcută ulterior de un martor ocular: „blond, cu cioc, ciupit de vărsat, îmbrăcat nemțește, cu pălărie de paie cu bordură neagră”. Acesta, recunoscut drept simpatizant liberal, ar fi avut asupra sa un pistol (ulterior, poliția a descoperit la locul asasinatului un pistol ruginit – n.a.) și un document intitulat *Testamentul meu politic.* Asasinul i-ar fi declarat lui Valentineanu că e hotărât a-și duce la sfârșit „sarcina asumată” (respectiv asasinarea lui Barbu Catargiu – n.n.), după care urma să se predea lui Cuza personal. Argumentele invocate de Valentineanu în articolul său privind vinovăția prefectului Bibescu, poreclit ulterior de presă „Pistol”, vizau faptul că acesta n-ar fi dat suficientă atenție informațiilor primite, inclusiv din presă. Tot Valentineanu este acela care susține că, pe patul de moarte, Bibescu ar fi strigat: „Iartă-mă, coane Barbule”, element suficient de picant jurnalistic, dar cu desăvârșire fantezist sub aspect criminalistic.



Cercetări ulterioare semnalează că Dunca nu a fost niciodată urmărit oficial, iar ancheta a fost clasată în puțină vreme, „în mod suspect”, din lipsă de probe. În schimb, presa s-a ocupat de un anume Gheorghe Bogati, figură cunoscută în lumea interlopă a vremii, cerșetor și (se pare) informator al Poliției, care, interogat, ar fi dat informații contradictorii. Mai mult, după o vreme, Bogati ar fi fost numit chiar de către Cuza inspector silvic, fapt care a sporit suspiciunile despre un posibil complot. Istoricul Alexandru Lapedatu (1876-1950, Sighetul Marmației) îl descrie pe Bogati astfel: „Trăia în mizerie, prin grădinile de la vale de Schitu Măgureanu și întreținându-se în casele de toleranță”. Semnificativ rămâne amănuntul că, peste ani, Bogati, de acum pensionar la stat, ar fi emigrat în Ardeal, unde se prezenta cu mândrie că ar fi „asasinul lui Catargiu”.

În concluzie, investigațiile și intervențiile jurnalistice ale lui Valentineanu lasă să se întrevadă o posibilă complicitate a autorităților, interesate să scape de un adversar/aliat politic incomod. Chiar dacă Dunca și poetul (ratat) Iulian Vernescu, un alt prezumtiv complice, au ratat ocazia de a rămâne în istorie drept asasinii lui Barbu Catargiu, ei sunt principalii suspecți, fapt consemnat și de Alex Mihai Stoenescu în lucrarea sa *Istoria loviturilor de stat din România 1821-1989* (4 volume, 3 ediții, București, Ed. Rao, 2002-2012). Faptul că, în acest context, Ioan C. Valentineanu are propria variantă este notoriu pentru un ziarist profesionist. În acest sens, el aduce chiar mărturia lui Cuza Vodă, cel considerat drept principalul beneficiar al asasinării lui Catargiu. Întrebat de Valentineanu despre mijloacele cum poate cineva să uzurpe puterea, Cuza ar fi răspuns că exclude *hotărât* (s.n.) asasinatul: „Românul, ar fi afirmat Cuza, nu e asasin! Exasperat, i-am răspuns: Măria Ta, nu uita de Barbu Catargiu! Răspunsul lui Cuza a fost: Românul care l-a ucis nu era asasin, ci un fanatic. Toate popoarele au fanaticii lor…”

Pentru a întregi portretul de jurnalist al lui Ioan C. Valentineanu, voi mai semnala că, la 13 aprilie 1889, cu doar două luni înainte de moartea lui Eminescu, acesta a fost numit de Tribunalul de Ilfov, la cererea procurorului Mavros, membru al Consiliului de Tutelă, „curatelă” în limbajul avocățesc al vremii, care urma să administreze *pensia de întreținere,* în valoare de 400 de lei, acordată de stat poetului. Cu toate că între 1887-89 Eminescu se dovedise sănătos psihic, lăsând pe seama surorii Hanrieta grija administrării banilor rezultați dintr-o „frumoasă subscripție publică”, la inițiativa lui Maiorescu, susțin o serie de istorici literari contemporani între care și Nicolae Georgescu, membrii Tutelei/curatelei (respectiv Dem Laurian, I.L. Caragiale, Mihai Brăneanu și Valentineanu însuși) ar fi avut drept obiectiv „măsuri de punere la adăpost” a averii lui Eminescu. Potrivit cercetărilor istoricului literar Dan Toma Dulciu, hotărârea judecătorească se baza pe două articole din Codul Civil al vremii (cu deosebire, art. 435) care impunea măsuri adecvate „dacă o persoană majoră este în stare obișnuită de imbecilitate, sminteală, ori nebun cu furie”. Consecința acestui act juridic, în care erau implicați *prieteni* (s.n.) ori cunoștințe apropiate ale poetului (în 1889 Consiliul de familie nu mai putea fi, practic, constituit căci, între timp, muriseră Matei, cele două surori și o mătușă, persoane care puteau fi considerate drept rude apropiate ale poetului), a fost și aceea că „avocatul” Maiorescu a putut decide, în calitate de tutore, asupra tipăririi și difuzării operei poetului (prima ediție a apărut, se știe, în decembrie 1883, la Socec), ca și asupra manuscriselor și cărților încredințate de acesta, niciodată restituite familiei și donate, în 1902, Academiei Române (*Eminescu în culisele justiției,* București, 2015). Ce rol a avut Ioan C. Valentineanu în această *curatelă* și cât de conștient a fost de rezultatele aplicării ei e greu de evaluat. Cert este că dispariția prematură a „românului absolut”, cum îl numise Petre Țuțea, a avut drept consecință *împărțirea responsabilităților* între avocați, procurori și medici, fapt ce reprezenta, mai degrabă, adevărata miză a deciziei.

Revenind la opera biografică a lui Valentineanu, vom consemna că, pe lângă activitatea jurnalistică, acesta ne-a lăsat și două consemnări istorice, *Biografia unui om mare, scrisă de un om mic* (Paris, 1859) și *Din memoriile mele. O pagină de istorie modernă* (București, 1898), ambele bazate, susține autorul, pe *informație de primă mână,* trăită nemijlocit. Referindu-se la relația sa cu Cuza Vodă, memorialistul afirmă: „Aveam intrare liberă în Palat și eram în intimitatea și bunele grații ale vechiului camarad de exil în Rusia, colonelul Cuza...” În calitatea sa dublă, de *intim,* dar și de *gazetar,* Valentineanu aduce mărturii *inedite* despre detronarea lui Cuza (11 februarie 1866) și anii ce au urmat, până la moartea sa prematură, survenită în exil, la Heidelberg, la vârsta de 53 de ani (15 mai 1873). Veritabilă compunere postmodernistă, relatarea lui Valentineanu îmbină considerații personale cu articole de gazetă și mărturii memorialistice cu fragmente literare, provenind din surse terțe. Nu lipsesc nici ilustrațiile (între care, cea de la p. 121, reprezintând *portretul oficial* al domnitorului, din 1859, de la ceremonia de instalare ca domn al Principatelor Române), inclusiv portretul lui Valentineanu însuși, la vârsta (probabil) de 62-64 ani, „un bărbat îmbătrânit prematur, melancolic și epuizat”, dispus totuși să aducă mărturie „ca cetățean și publicist” *de toate câte s-au desfășurat în țară, de la 1854 încoace,* respectiv de la Cuza Vodă la instalarea pe tron a lui Carol I (10 mai 1881).

Cele mai *picante* amintiri sunt legate de alegerea, la 24 ianuarie 1859, a lui Cuza Vodă ca domn al Țării Românești, acțiune în care Valentineanu a fost implicat direct: „Unioniștii erau hotărâți a-și sacrifica chiar viața pentru a face să triumfe libertatea cu orice preț. În acest scop, ocupau Câmpul Libertății (azi, Piața Filaret), sub comanda decedatului meu amic Nicolae Orășanu, și Dealul Mitropoliei, în jurul Camerelor legiuitoare, *sub comanda mea* (s.n.), de unde mahalagii Bucureștilor erau decisi să năvălească în Cameră, dacă conservatorii vor persista în alegerea lui Bibescu.”

→

Reforma statului



Petre ROMAN

Statul român e în același timp și prea mare și prea mic. E prea mare când te deplasezi pe drumuri insuficiente și nemodernizate, când nu ai rețea de autostrăzi, când ai nevoie de servicii medicale de urgență și nu sunt spitale și farmacii suficiente, când vrei să dai mai multă carte copiilor și nu sunt suficiente școli cu profesori bine plătiți și devotați, când vrei să faci o cât de mică întreprindere liberă și ești înghițit de un nesfârșit șir de autorizații și aprobări, multe lipsite de logică. Și e prea mic când cauți un loc de muncă pe măsura calificării și studiilor și ți se oferă, în cel mai bun caz, un loc de vânzător sau manipulant la salariul minim.

Noi nu vrem un stat mare sau mic, ci un stat puternic, adică eficient.

În interiorul statului românesc de astăzi avem mult mai multă incompetență, indisciplină, insolvență și incapacitate decât opusul lor, competența, disciplina, solvabilitatea și capacitatea. În vremurile comuniste ale anilor '80 uram expresia aproape generală „las-că merge și așa". Era generată tocmai de anularea competenței, pentru a respecta „indicațiile tovarășului" despre asimilarea de soluții tehnologice ieftine. Nu erau soluții, erau aberații pe care le-am plătit scump.

Statul are, fără îndoială, nevoie permanentă de stabilitate, dar nu de stabilitate într-o permanentă agonie a neputinței. Sentimentul prevalent al cetățeanului în relația cu statul este al mersului printre smârcuri iar nu al mersului pe un drum binecunoscut și drept.

Ne lipsesc într-o măsură dramatică instrumentele civilizației actuale, care sunt acțiune puternică și știință; în fond, ambele există pentru ca să apere legea dreaptă și rațiunea.

Ansamblul spațiului românesc de astăzi nu are dinamica modernă occidentală pe care ne-o dorim neîncetat de peste 27 de ani. Iar motivul principal al acestei grave neîmpliniri stă în nepăsare și incompetență. De câte ori nu ne-am confruntat cu situații de dezordine fără sens...

Șantierul reformei statului e constituit din organizare și disciplină. Sub imperiul unor reguli clare, simplu exprimate și lipsite de excepții birocratico-afaceriste, reforma va alinia și elimina ceea ce sunt acum multele discrepanțe, dezordini, acte de corupție, indiferențe și nepăsări, pentru a transforma domeniile și spațiul public în funcționalitate normală.

Dacă principiul îngrădirii libertății a fost cel de bază în regimul comunist de dictatură, de ce în democrație mai funcționăm de foarte multe ori sub același principiu?!

Trăim oare sub disciplina care ne face viața mai ușoară, mai predictibilă, mai ușor de planificat pentru noi și familiile noastre?

Evident că nu. Administrația este necesară și benefică atunci când servește ca o punte de trecere între lege și drepturile și libertățile cetățeanului. Și să ne fie definitiv clar: fără un stat eficient și responsabil nu poate exista o economie performantă și nici proprietate privată cu valoare solidă.

Avem nevoie urgentă de o „cură de slabire" a corpului birocratic al administrațiilor, nu doar în ceea ce privește povara pe umerii bugetului, ci mai ales împotriva faptului că oamenii competenți și capabili în servirea interesului public sunt cel mai adesea la mâna celor incompetenți, a celor ce poartă, de multe ori, o stampilă de influență iar nu una profesională. Adică al acelora care nu au simțul răspunderii pentru că pot fi „sus" fără vreun parcurs doveditor al capacității lor.

Statul are de rezolvat probleme majore, pe care economia privată și piața nu sunt motivate să le facă.

Eșecurile statului (în sănătate, educație, autostrăzi, apă și canalizare) sunt desigur eșecuri politice, dar ele mai au o componentă, tot mai împovărătoare pe drumul europenizării României: incapacitatea și lipsa de profesionalism a administrațiilor. La ce folos constituirea unui mare număr de autorități și agenții ale statului dacă ele se umplu automat cu oameni fie incompetenți, fie corupți, fie și una și alta?

Efectul delapidării statului de funcțiile sale normale s-a resimțit grav și în starea democrației. Căci democrația depinde de reguli asumate, dar și mai mult ea se bazează pe respectul reciproc dintre partenerii democratici: cetățenii și puterea politică.

Statul ca instrument istoric este încarnarea/întruchiparea intereselor, scopurilor și bunurilor comune, ale ansamblului colectivității românești. Prin urmare, este obligatoriu să „gândim statul" pentru a-l aduce acolo unde servește în mod real interesele, scopurile și bunurile comune.

John Maynard Keynes, poate cel mai important economist al secolului XX, scria: „pentru guvernare cel mai important lucru nu este să facă lucrurile pe care indivizii le fac deja, sau să le facă ceva mai bine sau ceva mai rău, ci să facă acele lucruri care în prezent nu sunt făcute deloc".

Când răspunsurile și capacitățile statului sunt grav afectate, imaginea publică e la fel.

Se spune cu dreptate că active și servicii publice au fost prost administrate de stat. Însă chiar în această situație, spitale, școli, pensii, serviciu poștal, închisori, rămân în responsabilitatea autorităților publice, așa cum se petrece în Occidentul dezvoltat.

Chiar privatizările în aceste domenii trebuie supuse unor reglementări, pentru că, atunci când sunt lăsate doar pe firul profitului, anumite servicii esențiale pentru public vor fi pur și simplu ignorate sau golite de conținut dacă ele nu produc, prin însăși natura lor, profit.

Standardele de functionare ale statului nu sunt constituite doar de colecția de legi. Mai înainte, aceste standarde trebuie aduse într-o viziune a ceea ce vrem și este posibil de realizat și un plan strategic de acțiuni prioritare de la care să nu ne abatem pe parcursul realizării lui. Principalul obiectiv al reformei statului este funcționalitatea sa prin eficiență și cinste.

În statul românesc de azi, să facem socoteala că o largă majoritate a cetățenilor sunt considerați de administrații ca *datori și vinovați*, fără a se ține seamă de drepturile lor fundamentale.

Astfel, oamenii ajung să creadă că fiecare acțiune a lor este o pierdere de timp. Birocrația lipsită de răspundere poate, foarte concret și permanent, să ruineze orice proiect economic privat.

Când o majoritate semnificativă a cetățenilor români va considera că trăiesc într-un stat condus după legi și reglementări corecte, aplicate de oameni corecți, abia atunci va înceta această rușinoasă și dureroasă situație a românilor nevoiți să-și caute o soartă mai bună în străinătate.

Deși a pus umărul la acel *moment de entuziasm național,* Valentineanu a rămas cu un gust amar, căci, odată ales, Cuza, „care nu iubea extremele", a refuzat să instaleze la putere „Comitetul unionist", preferând să se înconjoare de *propria camarilă.* „Era un om neinspirat în alegerea oamenilor", constată cu regret Valentineanu, adăugând: „Dacă ar fi avut consilier intim pe un Brătianu sau pe un Golescu, n-ar fi fost detronat!" Atent la nuanțe, Valentineanu admite că abdicarea lui Cuza și instalarea unui domn străin nu puteau fi evitate, dar rămâne la părerea proprie: „Cuza a fost cauza propriei căderi".

Referitor la complotul din 11 februarie 1866, memorialistul susține că avea informații de la sursă, respectiv de la C.A. Rosetti, „marele conspirator", dar că se angajase față de acesta, în mod solemn, să nu dezvăluie nimic autorităților sau lui Cuza personal. Acest model de *bizantinism* comportamental, comun din păcate și multor lideri politici și de opinie contemporani, este justificat destul de neconvingător: „Aveam părerea intimă că nu vor reuși să-l răstoarne!" Dacă Valentineanu a tăcut complice, fapt recunoscut între timp, cu regret, în schimb alți liberali – Nicolae Orășanu, Mișu Marghiloman și chiar Alexandru Beldiman – nu au ezitat să-l avertizeze discret pe domnitor. În fapt, Valentineanu a refuzat să accepte că „o mână de conspiratori și câțiva ofițeri, pe care Cuza îi umpluse cu favoruri și binefaceri", vor proceda la acest act trădător. Memoriile lui Valentineanu mai cuprind un episod pilduitor despre caracterul Domnului Unirii. Arestat/reținut, după detronare, în casa lui Constantin Ciocârlan, Cuza este vizitat de consulul francez care, echipat în *mare ținută,* îi oferă protecția lui Napoleon al II-lea – „Dorința Majestății Sale este să fiți restabilit imediat pe tronul ce ați ocupat". *Obosit, cu un aer de nepăsare,* Cuza ar fi refuzat ajutorul – „Regret că nu pot primi restabilirea pe tronul de care am abdicat formal și fără regret. Eu sunt un om din popor. Poporul m-a ales, poporul m-a detronat. Prin urmare, tot ce a făcut poporul, a făcut bine." *Poporul* la care se referea Cuza *dormea liniștit* în noaptea nefastă a detronării, trezindu-se a doua zi direct sub domnia „complotiștilor februariști".

Parcă pentru a întări aceste amare reflecții, este evocată și mărturia lui Alexandru Beldiman, la vremea respectivă prefect al Poliției, publicată tot în ziarul *Reforma,* 32 de ani mai târziu, care își amintea: „În seara de 10 februarie s-a prezentat la Palat un individ care a ținut să ne prevină că *la noapte e gata a izbucni Revoluția.* Cuza i-a oferit o liră. Omul a refuzat, spunând – Nu am venit să cer pomană. Vă anunț că la miezul nopții *patru mii de oameni* vor suna clopotele și se vor arunca asupra garnizoanei Malmaizon, deciși să vină și la Palat..." Opt ore mai târziu, când faptele erau deja consumate, Beldiman și, prin timp, Valentineanu se vor întreba, referindu-se la promisiunea lui Rosetti: „Unde a fost poporul care promisese că va veni să ia parte la răsturnarea lui Cuza?" Evident, răspunsul nu a mai venit. Cert este că răsturnarea s-a făcut pe tăcute, „noaptea, ca hoții", cum s-ar spune într-un limbaj de presă postmodern, „iar nu cu voia mulțimii", cum promisese Rosetti.

Un cuvânt aspru are Valentineanu și pentru *conspiratorii militari.* Recapitulând, *el face apelul:* „Colonelul Haralambie, generalul pensionar, colonelul Crețulescu, mort general, maiorul Lecca, mort general, căpitanul Mălinescu, mort prin sinucidere, căpitanul Pillat, azi general comandant, căpitan Handoca, azi maior în retragere, colonelul Popescu, general-aghiotant al regelui Carol... Toți aceștia au beneficiat, pe nedrept, de avansări înainte de termen, fapt ce a nemulțumit corpul ofițeresc și l-a determinat pe Carol să rostească un memorabil discurs, evident, *în limba franceză:* – Îmi iau angajamentul că nu se va mai înfăptui pe viitor și că nu voi mai acorda grade decât pe meritul vechimii..."

În legătură cu funeraliile fostului Domn, Valentineanu consemnează că doliul a fost adoptat cu deosebire de țărănime, de *inteligheanță,* de burghezie și de meseriași, dar și de *diariști/ziariști.* S-au îndreptat spre Ruginoasa, locul de veci al lui Cuza, 13 garnituri de tren tixite „cu oameni de toate treptele", căci, menționează Valentineanu: „Un cap încoronat a murit și toată lumea merge la înmormântarea lui ca la un pelerinagiu..." Trecând peste amănuntele ceremoniei de doliu, redată cu multă minuție de memorialist, reținem participarea principalilor colaboratori ai defunctului: Mihail Kogălniceanu, Alexandru Beldiman, C. Negri, Iacob Negruzzi, generalul Florescu, dar și al Regimentelor de Cavalerie și Roșiori, înființate de Cuza. Slujba de îngropăciune a fost celebrată de vicarul Mitropoliei Iașilor și ulterior vicar al Mitropoliei Ungro-Valahiei, arhiereul Suhopan. În fine, câteva poezii ad-hoc, semnate de D. Bolintineanu și V. Alecsandri, marchează solemnitatea momentului: *Unde Cuza se ivește/ Țara noastră crește, crește,/ Poporul se înmulțește,/ Inima întinerește.*

Memoriile lui Valentineanu mai includ și altfel de mărturii, le-am spune indirecte, despre marele domnitor, între care povestirea *Cuza Vodă și călugării străini,* scrisă în stilul lui Creangă și care prezintă, sub o formă alegorică, abuzurile călugărilor atoniți, care au determinat reacția drastică a lui Cuza. Ca o concluzie, Valentineanu avansează și unele aprecieri moral-istorice: „Cuza Vodă a fost un adevărat părinte pentru țara lui, a emancipat clăcașii *de sub bici și domnia boierului,* a dat legi noi, egalitare, a dezrobit pământul mănăstiresc de sub *uzurparea călugărilor fanarioți,* a realizat unirea țărilor surori..." E mult, e puțin? Cel care a dat urmașilor „dreptul la a spera în viitorul României" merită recunoștință. Acest destin nu e rezervat oricui.



Centenarul Marii Uniri



Identitatea națională, cartea de vizită a poporului român

Aurel V. DAVID

Despre monumentalul roman *Sacrificiul* al lui Mihail Diaconescu s-a scris mult și la superlativ. Doar trei exemple scurte. Florin Constantiniu: „Marea Unire și-a aflat în Mihail Diaconescu un evocator la nivelul marii ei însemnătăți.” Ilie Bădescu: „Romanul *Sacrificiul* este unul deopotrivă de metafizica neamurilor și de teologia istoriei.” Dumitru Stăniloae: Mihail Diaconescu este „cel mai reprezentativ scriitor al spiritualității românești, începător al scrisului nostru viitor”. S-au scris chiar cărți întregi despre roman – una dintre acestea este *Națiunea în stare de veghe. Note și comentarii sociologice la romanul Marii Uniri,* de Aurel V. David, sociolog, istoric și politolog, apărută la Editura Magic Print, Onești, în 2017. Reluăm din această carte, cu acordul editurii, capitolul 8. (Redacția)

Referirile romanului-capodoperă *Sacrificiul* la date istorice precise, respectiv documentare, scoase din arhive, din biblioteci sau din cercetările pe teren, dar în același timp la variate aspecte ale lumii agitate de azi, sunt atât de numeroase, de emoționante și de convingătoare, încât caracterul său de operă literară strict actuală ne apare într-o lumină foarte puternică.

Este o creație literară *actuală* prin ideile care o susțin, prin selecția faptelor puse în prim-planul amplelor desfășurări epico-epopeice, prin simbolurile imanenței și transcendenței presărate în text, prin numeroase alte aspecte de ordin artistic, dar și prin altele cu caracter psihologic, politic, diplomatic, religios, militar, cultural, social și, mai ales, emoțional.

Citim *Sacrificiul,* romanul Marii Uniri a românilor, ne cufundăm în actul lecturii și ne gândim, fără să vrem, la epoca dramatică în care trăim. De aceea, *actualitatea* acestui roman e atât de activă în sufletul și în puterea noastră de judecată.

Este o actualitate pe care o putem înțelege în semnificațiile ei profunde doar prin raportare la criteriile și metodele de lucru impuse atât de sociologia națiunii, cât și de sociologia culturii, respectiv de sociologia literaturii.

La fel ca în vremurile trecute, astăzi în Europa patria sau *țara* este un pământ pândit de arhitecții laici sau spirituali ai „noii ordini mondiale”. Dușmanii ei sunt „centrele de putere”, secondate de ideologiile antinaționale sau de înjghebările spiritualiste agresive, precum „Era Nouă” („New Age”) sau „Era Vărsătorului”, ca religii fără frontiere, dar controlate de puteri oculte, transnaționale și antinaționale.

De aceea, fiecare națiune se simte obligată să-și construiască, să-și conserve și să-și apere *starea dinamică, departe de împietrire, departe de echilibru,* pentru a se putea reproduce performant, atât în plan biologic, cât și în plan social și cultural.

În acest demers, toate componentele organice și funcționale, respectiv familiile, grupurile etno-spirituale clar definite, comunitățile și organizațiile sociale, personalitățile creatoare de noi valori științifice, artistice și teoretice, precum și statul național, *sunt obligate* să fiinţeze și să acționeze într-o permanentă stare de veghe.

Acum, ca și altădată, principalul atac al forțelor antinaționale este atacul la identitate, suportul prin care fiecare națiune își apără și își afirmă suveranitatea asupra patriei. În lupta cu imperiile și feudele, națiunile apără identitatea care legitimează existența și nu dezvoltă strategii și presiuni expansioniste.

Identitatea națiunilor ca organizări sociale a exprimat, din timpuri imemoriale, capacitatea de menținere a conexiunilor organice, perene, între etno-spiritualitate și patrie ca spațiu social amenajat, moștenit prin succesiunea de generații, și a întreținut *starea de spirit* a națiunilor care a definit spațiile geofizice distincte, numite *civilizații.* Precum afirma sociologul Ilie Bădescu în lucrarea sa fundamentală *Teoria latențelor, „starea de spirit” a conservat memoria etnogenezei, a cristalizat psihologia popoarelor, a menținut „specificul etnic” și a întreținut procesele sociale organizante, cu finalități integratoare.* De asemenea, starea de spirit a legitimat națiunile în cadrul procesualității sociale, a conferit națiunilor capacitatea acestora de a se menține ca organizări sociale și ca o sumă de identități colective (etnice, comunitare, profesionale).

Nu uităm faptul că sociologul și filosoful culturii Ilie Bădescu este unul dintre cei mai profunzi cunoscători ai vastei opere epice, istorice și teoretice diaconesciene, pe care a analizat-o în contribuții exegetice de o excepțională valoare științifică și forță revelatoare.

Ilie Bădescu este autorul amplei și fundamentalei lucrări monografice *Drama istorică a omului creștin în literatura lui Mihail Diaconescu. De la sociologia literaturii la fenomenologia narativă. Contribuții antropologice* (2010), o realizare științifică de referință. Este o lucrare de sociologia culturii, sociologia istoriei, sociologia religiei și sociologia literaturii, realizată din perspectiva unei consecvente situări analitice, respectiv exegetice, dar și a puternicei vocații speculative a domnului Ilie Bădescu, care consideră, pe bună dreptate, că opera lui Mihail Diaconescu este reprezentativă pentru evoluția culturii și spiritualității române.

Starea de spirit a conferit națiunilor capacitatea de a interacționa, a stabili și a întreține raporturi informale și relații de conlucrare cu organizările sociale similare. A întreținut *tradițiile* națiunilor (culturale, lingvistice, politice, religioase, instituționale, sociale) și a consolidat *„fundația” mentală, psihologică a acestora,* menținând procesele sociale în interiorul cărora s-a afirmat cultura ce exprimă „structura de fond" a umanității. Națiunile simt nevoia de afirmare a identității numai când aceasta este agresată de presiunile ideologice care distrug relațiile sociale și construiesc organizări sociopolitice, pe baze de interese divergente, cu finalități conflictuale.



Pe 8 noiembrie, Mihail Diaconescu, unul dintre marii seniori ai culturii române, a împlinit 80 de ani (s-a născut în 1937, la Priboiești, comuna Vulturești, județul Argeș). Cu o plecăciune pentru tot ce a făcut și face pentru România, îi urăm, din partea redacției și cititorilor revistei, la mulți și buni ani, cu sănătate!

Starea de spirit care întreține identitatea națiunilor generează sinteza specială între sentimentul și ideea de comunitate, legate organic de „geneză” și de „patrie”. Epocile și fazele istorice prin care a trecut omenirea, cu diferitele și trecătoarele construcții mecanice, și-au pus pecetea asupra capacității popoarelor de a se opune imperiilor și forțelor de dezagregare internă (feudele). Națiunile n-au putut fi însă încremenite, decât temporar și în conjuncturi geopolitice defavorabile, în *stare politică,* întrucât *starea de spirit* specifică organizărilor sociale a întreținut puterea popoarelor (democrația) sub scutul căreia națiunile au produs modalități sociopolitice de gestionare a propriilor necesități.

Capacitatea de procesare socială a informațiilor și de *apărare împotriva ideologiilor antinaționale* a făcut posibilă reconstrucția individualității pierdute temporar sub povara dominației nefaste a imperiilor și a agresiunilor unor puteri politice violente (mari puteri).

Epocile istorice, văzute de unii ideologi ca stadii ale formării națiunilor, nu au fost decât stadii diferite de evoluție istorică a aceleiași națiuni, având ca suport „etno-spiritualitatea” prin care națiunile și-au reconstruit forța de a rezista și de a învinge imperiile.

Credem că nu greșim dacă afirmăm aici că unul dintre aspectele cele mai interesante și mai atractive ale artei epice a lui Mihail Diaconescu în romanul *Sacrificiul* ține de modul cum este sugerată, explicată, interpretată, justificată și evidențiată *starea de spirit* a națiunii române în Ardealul dominat de Habsburgi și de clica grofească de la Budapesta.

Să scrii despre *starea de spirit* a unor personaje-simbol, dar mai ales a unor mari mase în mișcare, nu este ușor. Psihologia maselor, așa cum este ea descrisă în *Sacrificiul,* devine motiv de reflecție pentru orice lector al romanului. Pentru acest motiv, ne putem gândi și la arta de a reflecta psihologia maselor în mișcare, așa cum a fost ea prinsă în romanul lui Liviu Rebreanu *Răscoala.*

Este evident faptul că Mihail Diaconescu a învățat multe din marea lecție oferită de arta lui Liviu Rebreanu, care în romanul său *Răscoala* evocă tocmai *psihologia maselor,* respectiv acea *psihologie a gloatei* subliniată și de G. Călinescu.

Identitatea națiunilor a fost mereu redefinită, ieri ca și azi, de numeroși ideologi, în funcție de interes, însă memoria colectivă confirmă faptul că acest proces social complex este expresia organicității, nu a reconstruirii mecanice a „socialului”. Neînțelegând nici astăzi ce sunt națiunile, sau tocmai pentru faptul că înțeleg rolul acestora în procesualitatea socială, unii ideologi continuă să facă presiuni pentru ca națiunile să fie menținute în *stare politică*, pentru ca relațiile internaționale să se definească drept relații între state, adică între *puteri,* nu între organizări sociale. De aceea, ideologii continuă să inventeze și să reinventeze mituri despre națiuni, susținând că acestea nu sunt decât invenții sau construcții artificiale, anacronice, care trebuie aneantizate.

Pentru afirmarea identității, națiunile n-au nevoie să apeleze la mituri, cum fac statele autoinvestite cu *imperium.* Națiunile sunt creații *organice* rezultate din procese sociale organizante, respectiv efecte firești ale procesualității sociale, nicidecum ale construcțiilor politice mecanice, apărute în unele conjuncturi geopolitice și dispărute, ca o consecință a incapacității lor de a satisface necesitățile oamenilor și organizațiilor sociale.

Istoria scrisă a omenirii confirmă faptul că nicio construcție politică mecanică, autoinvestită cu *imperium,* nu a fost capabilă să „topească” identitățile naționale pe care le-a învins și dominat din motive de „glorie pământească”. Națiunile respective au fost opresate, jefuite, slăbite, dar imperiile nu le-au putut distruge identitatea decât atunci când au fost omorâți oamenii, astfel încât să nu se mai poată reproduce.

Însă imperiile, construite pe temeiurile cruzimii, ale spolierii și ale fărădelegilor de tot felul, au supus națiunile în scop de însușire violentă a avuției produse social, care a trebuit să fie creată tot de națiuni, chiar dacă au avut statutul de națiuni învinse. Nu au fost viabile nici încercările de amestec de popoare prin construirea așa-numitei „piețe libere a forței de muncă”, nici prin măsuri de forță inițiate sub presiunea ideologiilor violente. Această presiune a generat anarhie, identitățile au renăscut, iar imperiile au slăbit și, în cele din urmă, au dispărut.

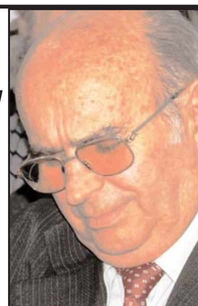
Nimeni nu a putut interzice vreunui popor să-și conserve tradiția și să-și trăiască propria istorie. Astfel, filosoful român Petre Țuțea a făcut o adevărată profeție atunci când a afirmat că în momentul în care dispar popoarele „intrăm în Turnul Babilonului”.

În cazul națiunii române, *identitatea* a dezvoltat și întreținut peren acea *stare de spirit* necesară organizațiilor cu funcții explicite pentru a conserva spațiul („casa națiunii”), izvorul bogăției națiunii, în care economiștii disting, de obicei, trei factori de producție: munca, capitalul și progresul tehnic. Acestea oferă posibilități de afirmare a elitelor sociale, dar și a corpurilor socioprofesionale, de păstrare a *zestrei lingvistice*, de gestionare a necesităților, precum și de organizare, funcționare și guvernare în condiții sociopolitice nefavorabile.

→



Transilvania, inima neamului



Ion C. HIRU

Transilvania, inimă etnică a poporului român, în ale cărei auricule și ventricule s-au unit dacii și romanii întru plămădirea unui nou popor, Transilvania, cetate din cremene, unde voievozii munteni sau moldoveni au avut întărituri care musteau a românism cu temelii dacice.

Cu peste două secole înaintea Viteazului Mihai și cu peste cinci secole înaintea Întregitorului Ferdinand I al României, a fost domnitorul Mircea, „de Cristos iubitorul și singur stăpânitorul a toată Țara Românească și părțile de peste munți, Almașul și Făgărașul, și Banatul de la Severin, și amândouă malurile de peste Dunăre, până la Marea cea Mare, și Cetății Dârstorului stăpânitor”.

Și, înainte de Mircea, Basarab I și Vlaicu au stăpânit aceste întinderi. În 1475, Ștefan cel Mare și Sfânt stăpânea Cetatea Ciceului, Cetatea de Baltă, unde a numit episcopi în zona Clujului și Vadului. Apoi, Radu cel Mare, Petru Rareș, urmându-le Mihai Viteazul și, cum am mai spus, Regele Ferdinand I au continuat drumul cel adevărat al istoriei noastre.

Izvoarele bizantine vorbesc despre episcopatul ortodox al acestei provincii, reprezentat de arhiereul Ieroteiu, pe la 950, în timp ce în celelalte ținuturi românești, pe la 1234, deci cu aproape trei secole mai târziu. În secolul al XIV-lea, mitropolitul de la Argeș venea de la Vicina dobrogeană, mai târziu, arhiereii și episcopii au venit de peste munți: Iacob Stamate, mitropolitul Moldovei, Teodosie din Veștem, mitropolitul lui Șerban Cantacuzino, cel care tipărește cea dintâi Biblie românească (*Biblia de la București*).

Pietrele de temelie ale bisericii ortodoxe românești sunt puse de mitropolitul Ardealului, Andrei Șaguna – printre acestea, scrierea *Istoria Bisericii Ortodoxe răsăritene universale de la întemeiere până în zilele noastre* (Sibiu, 1860), devenită statut al întregii românimi ortodoxe. Biserica Ortodoxă Română a luat ființă în anul 1872, prin desprinderea Mitropoliei Ungrovlahiei și Mitropoliei Moldovei de sub ascultarea canonică a Patriarhiei de Constantinopol și ridicarea mitropolitului Ungrovlahiei, totodată arhiepiscop de București, în rangul de mitropolit-primat al României. Titlul de mitropolit-primat fusese acordat pentru prima dată de autoritățile laice mitropolitului Nifon Rusailă, pe 11 ianuarie 1865.

Ideile de libertate, cultură națională și credință au pătruns în Principate și prin dascălii transilvăneni Gheorghe Lazăr, Eftimie Murgu, Aron Florian, Ioan Maiorescu, Simion Bărnuțiu, adevărați apostoli ai românismului.

La 1848, Maria Heliade-Rădulescu spunea ardelenilor: „Voi sunteți cei care ne-ați semănat câmpiile cu sămânța libertății, voi ne-ați trimis apostoli care ne-au pregătit mântuirea noastră, de la voi avem o limbă mai corectă, de la voi gramatică, de la voi istorie și filosofie. Dintre apostolii voștri am avut un Gheorghe Lazăr pentru limbă, un Aron Florian pentru istorie, un Maiorescu pentru literatură, un Laurian pentru filosofie.”

Strălucitului triumvirat Samuel Micu – Gheorghe Șincai – Petru Maior, adăugându-i-se Timotei Cipariu, Al. Papiu-Ilarian, Gheorghe Barițiu, a lămurit poziția etnică a poporului român. Din sânul *Școlii ardelene* va țâșni cel dintâi poet român, Ion Budai-Deleanu, „ochi sigur, condei nesovăitor, creator al poeziei moderne”, cum spune profesorul D. Popovici de la Universitatea din Cluj.

Trebuie menționat faptul că douăsprezece cărți, din totalul celor 38 apărute în Transilvania în secolul al XVI-lea, sunt tipărite în limba română. „Sămănătorismul” satului românesc a fost reprezentat de literatura transilvană, de operele lui Slavici, Coșbuc, Iosif, Chendi, Goga, Agârbiceanu. Sferele metafizicii apar prin Lucian Blaga, iar primul mare roman românesc, *Ion,* apare sub semnătura lui Liviu Rebreanu. În 1860, alt ardelean, Dionisie Pop Marțian, editează revista *Analele statistice și economice ale României.* El a condus și primul recensământ. Iată forța generatoare, de matcă națională, a Transilvaniei. Sufletul transilvan a rezistat și trebuie, în continuare, să reziste în fața poftelor iredentiste, pentru că s-a călit în decursul luptei de secole, a rămas și va rămâne de neclintit.

Și mai e ceva... Sufletul transilvan este sufletul pământului românesc. Inima transilvană e chintesența românismului în fața eternității, inimă ce pulsează puternic și ale cărei bătăi nici oamenii, nici vremurile nu le pot înfrânge. Aici e sângele moșilor și strămoșilor noștri, care încă se mai aude curgând în venele vânjoase ale lui Horea, Cloșca și Crișan, sângele care oxigenează mințile corifeilor *Școlii ardelene,* sângele ce viețuiește încă în ființa Crăișorului munților, Avram Iancu, care ne atenționează asupra pașilor mărunți ai iredentismului maghiar, peste care cei de astăzi trec prea ușor cu vederea.

Moții lui Horea, maramureșenii voievodului Dragoș, bihorenii lui Crișan, bănățenii lui Eftimie Murgu, mureșenii lui Petru Maior, sălăjenii lui Bărnuțiu, sibienii lui Șaguna, năsăudenii lui Coșbuc, câmpenii lui Axente Sever, blăjenii lui Micu Klein, brașovenii lui Barițiu dau glas tuturor plaiurilor Ardealului, chemându-ne la vigilență și diplomație, întru dreapta istorie de veacuri a națiunii române și întru deplină libertate națională.

Să nu uităm nicicând cuvintele lui Vasile Goldiș: „Națiunile trebuie eliberate. Între aceste națiuni se află și națiunea română din Ungaria, Banat și Transilvania. (...) Libertatea acestei națiuni înseamnă unirea ei cu Țara Românească.” Lăcrimând, cu glasul tremurat de emoție, badea George Coșbuc dă citire discursului lui Pop de Băsești, stejarul bătrân al Transilvaniei: „Fraților, suntem chemați să zdrobim lanțurile robiei, în această mare adunare națională a tuturor românilor din Ungaria și Transilvania, aici, pe pământul stropit cu sângele martirilor Horea și Cloșca. Vrem să zdrobim lanțurile robiei noastre sufletești prin realizarea marelui vis al lui Mihai Viteazul: unirea tuturor celor de o limbă și o lege într-un singur și nedespărțit Stat românesc.”

Nu pot încheia aceste rânduri încărcate de dragoste pentru întreg pământul românesc fără a aminti cuvintele politicianului ardelean Iuliu Maniu, care sună ca un îndreptățit avertisment al istoriei: „Nu se poate ca o crudă barbarie să ne silească ca însăși vatra neamului românesc, leagănul aspirațiilor românești, să fie despărțit de trupul întregii națiuni deja unite! Noi nu ne putem închipui viața mai departe fără a fi împreună cu întreg neamul românesc și mai bine voim moartea decât o viață de schilod umilit, despărțit de frații săi.”

Se pare că această chemare a marelui lider țărănist a fost mult mai bine receptată înainte de ’89, când ordinea domnea în ținutul românesc al Transilvaniei. Mă întreb: de ce astăzi, de Ziua României, se arborează steaguri negre, de ce sunt schilodiți sufletește cei ce intonează, în țara lor, Imnul Național, de ce oferim ordine și medalii celor ce vor, din nou, sfârtecarea României?!

De ce, oare, români? De ce? Înfăptuirea unității naționale este triumful libertății oamenilor și trebuie cinstit ca atare. Cuvintele de final, pline de înțelepciune, aparțin tot politicianului patriot Iuliu Maniu: „Noi nu voim să verse nimeni lacrimile pe care le-am vărsat noi atâtea veacuri și nu voim să sugem puterea nimănui așa cum a fost suptă a noastră veacuri de-a rândul. Nu voim să devenim din oprimați, oprimatori.”

Acest ultim aspect a fost corect sesizat de către politologul american Samuel P. Huntington, care în lucrarea *Ordinea politică a societăților în schimbare* afirma că „Cea mai importantă deosebire politică dintre țări nu ia în considerare formele de guvernare, ci măsura în care aceste țări pot fi guvernate. Diferențele dintre democrație și dictatură sunt mai mici decât dintre țările a căror politică însumează consensul, comunitatea, legitimitatea, organizarea, eficacitatea, stabilitatea și a căror politică este deficitară în privința acestor calități.”

Deci, statul național român unitar, la care visează personajele-simboluri din romanul *Sacrificiul,* exprimă organic această *stare de spirit* necesară conservării matricelor spirituale și imaginilor sociale și raportării perene a oamenilor la națiunea care-i încorporează. De aceea, *spiritul* națiunii române, generatorul solidarității oamenilor „la bine și la rău”, a întreținut procesele sociale denumite *credința națiunii* (religia), ca matrice spirituală sub semnul căreia națiunea română a fost încorporată organic în civilizația universală.

De-a lungul existenței sale, națiunea română a fost atentă la modul de structurare și restructurare a așa-numitelor „relații internaționale”. Acestea, deși, prin definire, sunt *relații între națiuni*, s-au manifestat ca raporturi de putere *între state,* ceea ce este cu totul altceva, în condițiile în care *starea de spirit* care susține identitățile națiunilor, deci și a națiunii române, a fost afectată de acțiunile sociopolitice violente.

Nu întâmplător, în *Sacrificiul* sunt evocate variate și semnificative aspecte ale relațiilor de conlucrare activă dintre români, cehi, polonezi, slovaci, sârbi, croați, uniți în lupta lor pentru eliberarea de sub dominația austro-ungară. Sunt evocate, de asemenea, relațiile românilor cu acele țări și popoare din Europa care au luptat în timpul Primului Război Mondial contra agresiunii la care le-au supus așa-numitele Puteri Centrale.

Sunt relații politice, culturale, organizaționale, strategice și tactice defensive. În acest sens, capitolele din roman în care sunt portretizate personalități ca marele filoromân și om politic Thomas Masaryk, fondatorul statului cehoslovac, și Émile Vandervelde, ministrul belgian venit la Iași în misiune diplomatică și militară, au un puternic impact emoțional asupra lectorului.

În contexte sociopolitice violente, tradițiile culturale și religioase ale românilor au fost folosite, în interes geopolitic, de forțe de dezagregare internă sau de state învestite cu *imperium.* Așa-numitele „conflicte culturale” între națiunea română și alte națiuni au fost, în fapt, conflicte politice generate de state expansioniste și dominatoare. Așa se explică de ce unul dintre obiectivele statelor expansioniste a fost exercitarea influenței religioase în mijlocul românilor și modelarea, prin proceduri mecanice, a *spiritului* națiunii române, atunci când au reușit să o integreze cu forța într-un spațiu controlat și dominat, pe care, în mod propagandistic, l-au botezat „civilizație”.

Pentru românii ardeleni, maramureșeni, bucovineni și bănățeni aflați sub ocupație austro-ungară era act de mare curaj să spună pe străzile Budapestei că sunt români și nu „ollahi”. Ieșirea din această grotă sinistră, provocată în relațiile interumane de minți rătăcite, s-a petrecut în momentul în care românii asupriți au reușit să producă elite sociale și culturale. Acestea au pus națiunea română în mișcare, pentru a-și cere dreptul la viață și la identitate.

Fenomenul a fost bine sesizat de Mihail Diaconescu, iar romanul său *Sacrificiul* a adăugat cunoașterii istorice, bazate pe rigoare, culoarea necesară zugrăvirii unei epoci tumultuoase, de mare aducere aminte pentru generațiile viitoare.

Forța elitelor în acele împrejurări dramatice pentru Imperiul Austro-Ungar a fost recunoscută chiar de contele István Tisza, care a afirmat că „O elită conștientă de sine este o elită în acțiune”. Pe cale de consecință, spunem noi, *o națiune conștientă de sine este o națiune în acțiune.*

Romanul-capodoperă scris de Mihail Diaconescu a facilitat conviețuirea datelor rezultate din documentele istorice cu imaginația prodigioasă a scriitorului, adăugând zestrei de cunoștințe referitoare la renașterea numelui de *român* un valoros material de arhivă pe care autorul l-a procurat printr-o stăruință fericită undeva în Țara Beiușului și în satele din Munții Apuseni, unde lupta pentru identitatea națională și pentru numele de român a fost o luptă pe viață și pe moarte.

Mihail Diaconescu a transpus realul istoric în plan artistic, respectând adevărul istoric, întrucât a folosit informații bogate, documentate și sensibil evocate.

Pe bună dreptate, despre această carte românească de învățătură eminentul sociolog și filosof al culturii Ilie Bădescu, strălucit exeget al operei diaconesciene, a scris că este „o scriere despre un sfârșit și o renaștere: sfârșit de imperiu și renașterea națiunilor oprimate de acesta”.



Brâncuşi - 60



„Calea Eroilor” reintră în cursa pentru Patrimoniul Mondial UNESCO

Sorin Lory BULIGA

Institutul Naţional al Patrimoniului întocmeşte un nou dosar pentru includerea în Patrimoniul Mondial UNESCO a Ansamblul Monumental „Calea Eroilor” din Târgu-Jiu. În ceea ce priveşte dosarul anterior, acesta a fost retras de România în anul 2015, ca urmare a recomandării de neînscriere venită din partea ICOMOS (International Council of Monuments and Sites). Deşi realizat iniţial în limba franceză, dosarul a fost ulterior tradus integral în limba engleză, pentru a permite evaluarea sa de către experţi internaţionali dintr-o plajă profesională şi regională mai largă (majoritar de limbă engleză), mai utilă pentru o evaluare cât mai obiectivă. Redactarea noului format pentru Lista indicativă în conformitate cu cerinţele UNESCO a fost definitivată de INP, cu asistenţa de specialitate a expertului internaţional Barry Gamble.

În cadrul acestui nou demers, a fost achiziţionat şi domeniul web *brancusi.world* care urmează să găzduiască site-ul dedicat nominalizării, aflat în construcţie, iar ansamblul a fost promovat în revista de largă circulaţie internaţională *World Heritage/ Patrimoine Mondial,* numărul din iulie 2017, care a fost distribuit la reuniunea Comitetului Patrimoniului Mondial de la Cracovia. S-au făcut, de asemenea, consultări cu experţii Centrului Patrimoniului Mondial UNESCO şi cu ICOMOS pentru clarificarea aspectelor care au dus la recomandarea de neînscriere din 2015.

De altfel, INP va semna un acord de cooperare privind refacerea dosarului de nominalizare a Ansamblului „Calea Eroilor” (dar şi de monitorizare permanentă a capodoperei brâncuşiene) cu Primăria Târgu-Jiu şi cu Institutul Naţional de Cercetare-Dezvoltare în Optoelectronică (INOE). Acordul are ca principale teme sprijinirea reciprocă a celor trei instituţii prin organizarea în comun de acţiuni de promovare a dosarului în rândul publicului şi în mediile ştiinţifice (expoziţii, publicaţii, conferinţe, colocvii), dar şi corelarea şi definitivarea proiectelor ce vizează direct ansamblul sculptural sau zona sa de protecţie.

Tot în scopul promovării dosarului a avut loc la Târgu-Jiu, în data de 28 iulie a.c. (la Muzeul de Istorie Gorj „Alexandru Ştefulescu”), conferinţa cu tema „Includerea Ansamblului Monumental ridicat de Constantin Brâncuşi la Târgu-Jiu în patrimoniul UNESCO”, la care au participat Ştefan Bâlici (managerul INP), arh. Irina Iamandescu (director al Direcţiei Patrimoniu Imobil din cadrul INP şi secretar al Comitetului Naţional Român ICOMOS), Iosef Kovacs (Şef Serviciu Patrimoniu Mondial) şi Barry Gamble (coordonator al dosarului respectiv, expert internaţional din Marea Britanie în patrimoniul mondial).

Noul termenul propus pentru reînaintarea dosarului la Centrul Patrimoniului Mondial al UNESCO, în vederea evaluării sale, este sfârşitul lunii ianuarie 2018, precedat de o depunere preliminară, pentru verificarea conformităţii, în toamna anului 2017.

Aşa cum explică Ştefan Bâlici, INP este responsabil, în general, de monitorizarea monumentelor şi siturilor înscrise în Lista Patrimoniului Mondial UNESCO şi, de asemenea, de elaborarea dosarelor de nominalizare a monumentelor şi siturilor României pentru înscrierea în Lista Patrimoniului Mondial. Practic, INP este principala instituţie publică responsabilă cu gestiunea patrimoniului cultural din România, coordonând şi activitatea de protejare, consolidare-restaurare şi punere în valoare a monumentelor istorice, activitatea de gestiune şi punere în valoare a patrimoniului cultural mobil, digital, intangibil şi imaterial.

Institutul moşteneşte, printr-o serie întreagă de transformări instituţionale, Comisiunea Monumentelor Istorice (înfiinţată în anul 1892), fiind forma executivă actuală a sistemului public de protecţie a monumentelor istorice (colectivul său este format din aproximativ o sută de persoane). Această nouă formă a institutului provine din comasarea recentă (în ultimii zece ani) a patru instituţii independente care aveau fiecare în gestiune câte un segment al patrimoniului cultural: imobil, imaterial, mobil şi digital şi de protejare a patrimoniului (prin programul naţional de restaurare).

În privinţa Patrimoniului Mondial, INP are atribuţii în pregătirea dosarelor de nominalizare pe care România le propune către UNESCO, în gestionarea monumentelor deja înscrise în Patrimoniul Mondial (participând cu reprezentanţa institutului la comitetele de organizare pentru UNESCO) şi în pregătirea listei indicative pentru înscrierea în Patrimoniul Mondial, un document de planificare pe care-l prevede convenţia şi prin care fiecare stat îşi stabileşte o listă de obiective pe care le consideră suficient de valoroase pentru a fi înscrise în lista Patrimoniului Mondial.

Toate aceste activităţi reprezintă aspecte privind fabricarea Convenţiei Patrimoniului Mondial care este menită (după cum spune chiar titulatura ei integrală: „Convenţia privind Protejarea Patrimoniului Mondial Cultural şi Natural”) să protejeze Patrimoniul Mondial. Cuvântul-cheie este „protecţie”, deoarece, în esenţă, este vorba despre o mişcare care a apărut după cel de-Al Doilea Război Mondial (ca urmare a distrugerilor uriaşe pe care patrimoniul le-a suferit în timpul conflagraţiei), care a căpătat o dimensiune internaţională, motivată şi de unele proiecte de dezvoltare economică de mare anvergură.



Cel mai important moment a fost construirea barajului de la Aswuan din Egipt, în anul 1959, când temple de mare importanţă moştenite de la grandioasa civilizaţie egipteană erau ameninţate cu dispariţia. Atunci a fost şi primul moment când comunitatea internaţională sub coordonare UNESCO s-a mobilizat pentru a salva un obiectiv de patrimoniu ameninţat într-o ţară. Ca urmare, peste 50 de ţări au contribuit financiar şi cu experţi la mutarea a două dintre principalele temple din zona respectivă. Acesta a fost punctul de declanşare în ceea ce priveşte elaborarea unei convenţii care să asigure această cooperare internaţională, menită să protejeze şi să salveze patrimoniul (înţeles ca patrimoniu al întregii umanităţi, nu numai al unei ţări sau al unei comunităţi). În cele din urmă, convenţia a fost elaborată, încheiată şi adoptată de ONU în anul 1972.

Convenţia stabileşte că fiecare stat membru se angajează să identifice în teritoriul propriu acele obiective culturale şi naturale care pot fi considerate de valoare universală şi apoi să le propună pentru înscrierea în Lista Patrimoniului Mondial. Este vorba despre un angajament permanent de a face această inventariere şi cercetare în vederea identificării celor mai valoroase obiective culturale şi naţionale. Fiecare stat membru se angajează să-şi creeze în teritoriul propriu sisteme legale, instituţionale, administrative şi financiare pentru a asigura protejarea patrimoniului şi să instituie prin convenţie un sistem internaţional de ocrotire a patrimoniului (care ajunge să fie recunoscut ca patrimoniu universal). În spiritul convenţiei, prin termenul de „ocrotire” se înţelege stabilirea unui sistem de cooperare şi asistenţă internaţională.

Fiecare stat îşi păstrează suveranitatea şi acţionează în baza propriului sistem legislativ şi administrativ pentru a proteja patrimoniul de pe teritoriul său, iar această dimensiune internaţională se instituie la nivelul cooperării şi asistenţei. În scopul oferirii unei asistenţe internaţionale, prin convenţie, s-a înfiinţat şi un Fond al Patrimoniului Mondial, la care cotizează toate statele membre, prin care se finanţează în special misiuni de pregătire, de instruire a personalului şi de asigurare a capacităţii tehnice de protejare în statele care au nevoie de această asistenţă.

România a ratificat convenţia în anul 1990 şi are actualmente opt obiective care au fost înscrise în lista patrimoniului mondial, majoritatea fiind obiective sau proprietăţi seriale (formate din mai multe componente), aşa cum ar fi bisericile cu picturi exterioare din Moldova, cetăţile dacice din Munţii Orăştiei, bisericile de lemn din Maramureş, bisericile fortificate din Transilvania şi centrul istoric al Sighişoarei. La acestea se adaugă Mănăstirea Hurezi şi două proprietăţi naturale: Delta Dunării şi pădurile virgine de fag din Munţii Carpaţi (pe tot traseul european al acestui lanţ muntos, din care România deţine cea mai mare suprafaţă cu astfel de pădure).

Lista indicativă este foarte importantă pentru că este gândită prin convenţie ca un instrument de planificare. Ea trebuie revizuită conform normelor de aplicare a convenţiei, o dată la zece ani. Din păcate, lista României datează din anul 1991 (adică imediat după ratificarea convenţiei) şi nu s-a făcut niciodată până acum o abordare sistematică a acestei probleme. INP a încheiat procesul tehnic de revizuire (care a început de anul trecut), urmând ca în curând să se ia şi o decizie administrativă în acest sens.

Lista indicativă a INP cuprindea, până de curând, obiective tradiţionale pentru ceea ce însemna viziunea despre patrimoniu, adică în principal construcţii monumentale excepţionale prin valenţele lor artistice şi arhitecturale. Recent însă, Convenţia Patrimoniului a schimbat cumva centrele de interes. S-a constatat că în primele decenii de existenţă ale convenţiei, ţările care aveau capacitate financiară şi administrativă mare au propus foarte multe obiective oarecum similare, de tipul castelelor, oraşelor medievale, bisericilor etc., adică obiective monumentale remarcabile pentru arta şi arhitectura ţinând mai degrabă de civilizaţia europeană.

Constatând acest dezechilibru geografic, teritorial şi tipologic, UNESCO a făcut o analiză şi a propus o strategie pentru echilibrarea listei Patrimoniului Mondial. Printre măsurile propuse se numără echilibrarea tipologică, pentru a nu avea numai aceste categorii care sunt mai curând reprezentative pentru înţelegerea tradiţională a patrimoniului. Or, înţelegerea actuală presupune şi o extindere a domeniului de interes. De mai multă vreme se consideră, de exemplu, că intră în patrimoniu şi categoria patrimoniului industrial, arhitectura vernaculară, peisajul natural şi peisajul cultural (teritoriu care poartă amprenta unor interacţiuni semnificative din punct de vedere cultural între om şi mediul său de existenţă).

Aşadar, s-a produs o echilibrare prin introducerea unor tipuri de monumente noi şi, din această perspectivă, dosarul pentru nominalizarea Ansamblul Monumental „Calea Eroilor” în Patrimoniul Mondial se înscrie în strategia UNESCO, reprezentând o categorie complet aparte de locuri memoriale şi monumentale, puţin reprezentată în lista Patrimoniul Mondial, aspect care este în avantajul demersului respectiv.

Ştefan Bâlici s-a arătat optimist în ceea ce priveşte succesul dosarului respectiv, aşa cum reiese din declaraţia sa: „Opera lui Brâncuşi este bine cunoscută pe plan internaţional, prin sculpturile prezente în cele mai renumite muzee ale lumii, pe când lucrările de tip monumental, cum este complexul de la Târgu-Jiu, sunt prea puţin cunoscute. Susţin acest demers şi cred în succesul lui.”



Profesorul Solomon Marcus, atunci și acum



Dragoș VAIDA

O evocare n-ar trebui redusă la înșiruiri de date, nume, evenimente și cronologii, ca într-o agendă. În strânsă legătură, este natural să apară idei și conotații care tocmai acelea *umplu* o amintire cu semnificații – opinii și ecouri *cu caracter personal*. Am avut șansa excepțională a unei întâlniri timpurii cu o personalitate de anvergură și de aleasă cultură, cu profesorul Solomon Marcus, care m-a onorat cu comunicarea, până la ultima sa conferință, din decembrie 2015, privind formele și limbajele vizuale în arhitectură.

Domnul academician Solomon Marcus rămâne o referință în cultură pentru care este greu de găsit termeni de comparație. Grație personalității sale stimulatoare și catalizatoare, cred că *redescoperim pentru noi înșine cultura,* azi și mâine. Impresia dominantă pe care profesorul ne-o comunica, prin care ne încuraja mereu, era aceasta: cultura nu este un *paradis pierdut,* un vis dintr-un viitor incert, este o dimensiune fundamentală a existenței noastre concrete, o experiență *neîncetat* repetată, acum și aici, un *prezent viu,* un *trecut trăit ca prezent.*

Respectând timpul cititorului, trebuie să mă rezum la câteva semnalări, inevitabil disparate, de tipul denumit uneori chiar de profesor, punctări telegrafice.

1. Reproduc un mail semnificativ pe care l-am primit de la Profesorul Marcus, care spune foarte multe despre relația Marcus-Moisil și despre familia din cultură în care trebuie să-i vedem, vezi articolul Moisil-Marcus de luna trecută.

From: Solomon Marcus
Date: 10.01.2016 22:10:20
To: Dragos Vaida Alexandru
Subject: Re: Moisil 1906 – 2016 – Moisil and Friends

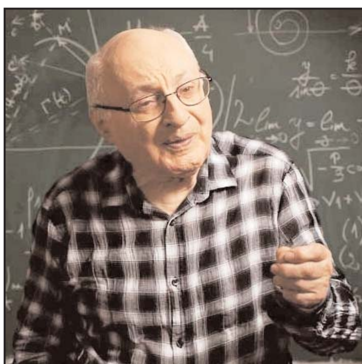
„V-ați referit la Moisil autor de lucrări publicate de matematică și la Moisil cel popular. Ați apreciat că faima celui de al doilea a umbrit-o pe a celui dintâi.

Există însă și un al treilea Moisil, în perfectă armonie și continuitate cu primii doi; acel Moisil care, cu personalitatea sa intelectuală, spirituală, umană, a dat primul impuls unor tineri care au devenit peste ani la rândul lor mari personalități; acel Moisil care a creat școli de cercetare, curente de gândire, mentorul care a trasat drumul în viață pentru mulți dintre noi, printre care mă aflu; iar discipolii discipolilor săi sunt azi la rândul lor personalități. Acel Moisil care a simțit primul la noi marea schimbare de paradigmă adusă de revoluția informatică; acel Moisil care, pe drumul lui Spiru Haret, părinte al alfabetizării la sfârșit de secol 19, a exprimat și argumentat necesitatea alfabetizării computaționale. Și câte altele.

Alături de Opera sa matematică, în trei volume, a cărei publicare am avut onoarea s-o îngrijesc la Editura Academiei Române, personalitatea umană a lui Moisil este la rândul ei o operă covârșitoare, o creație culturală unică în istoria României, a marcat puternic nenumărate domenii extramatematice, a demonstrat că matematica este un mod de a vedea și înțelege lumea. Timpul va arăta dacă nu cumva acest al treilea Moisil este cel mai important dintre cei trei. Dar deocamdată să nu încercăm să-i ierarhizăm și mai degrabă să înțelegem că între cei trei Moisil există o perfectă continuitate. Acesta este mesajul meu pentru 10 (respectiv 12) ianuarie și în acest spirit văd întâlnirea noastră."

Profesorul Marcus reușește să descrie o mare personalitate, concis și fără recurs la metafore. Ca student și discipol, mai târziu, nu am realizat nici repede și nici ușor înrudirea acestor mari spirite de care aveam să devin conștient mai târziu.

Noi, colegii mei, Ion Zamfirescu, Nicolae Moldovanu și cu mine, suntem considerați primii matematicieni care au început munca de programator, la calculatoarele CIFA, la Institutul de Fizică Atomică (IFA), în dublă subordonare, Academia și Comitetul de Stat, prezidat de Gheorghe Gaston Marin – eu în iulie 1957, cei doi colegi din toamnă. Totuși, când ne-am constituit grupul, se afla la Laboratorul de Mașini electronice de calcul de la IFA și Gabriela Klarsfeld. Am lucrat împreună o vreme, după care Gabi a plecat în străinătate; vezi excelentul articol Solomon Marcus [9], din care citez „The first Romanian team of mathematicians included Dragoș Vaida, I. Moldovanu, Gh. Zamfirescu, G. Klarsfeld. So, we can say that 1957 is the date of birth of Romanian Computer Science, under the guidance of Professor Moisil and by the collaboration between engineers and mathematicians." (Prima echipă de matematicieni i-a inclus pe Dragoș Vaida, I. Moldovanu, Gh. Zamfirescu, G. Klarsfeld. Așadar, putem spune că 1957 este data de naștere a informaticii în Romania, sub îndrumarea Profesorului Moisil și prin colaborarea dintre ingineri și matematicieni.) Afirmația profesorului Moisil din [3, p. 140] că „toate direcțiile de cercetare teoretică în domeniul calculatoarelor digitale au găsit ecou în țara noastră" se verifica, în 1970. Introducerea în programare din cărticica [11] a fost scrisă la îndemnul stăruitor al profesorului, care o va cita, vezi [3, p. 160].



2. Profesorii noștri aveau în matematică *gust și originalitate surprinzătoare.* Profesorul Alexandru Froda, a cărui operă poate ar fi rămas needitată dacă nu ne-ar fi fost descoperită de Profesorul Solomon Marcus [5], arătase că pentru orice funcție reală, definită pe un interval al dreptei reale, *mulțimea punctelor de discontinuitate de prima specie este cel mult numărabilă.* Această teoremă a fost publicată în *Comptes Rendus de l'Académie des Sciences de Paris* în 1928. Se arăta astfel că despre funcții foarte generale, *fără ipoteze suplimentare,* se poate totuși spune ceva interesant. Ideea că aceste funcții *au proprietăți* a fost reluată de acad. Solomon Marcus, care a arătat în 1967 că *orice funcție de la R în R* este egală cu o funcție continuă Darboux, în afara unei mulțimi de măsură nulă de prima categorie.

3. Ideea că matematicianul Dan Barbilian nu îl părăsește niciodată pe poetul Ion Barbu, în ciuda confesiunilor matematicianului din „iarna silei aspre" (traducerea lui *Richard al III-lea* de Ion Barbu), o găsim în lucrările profesorului Solomon Marcus de multe ori [6], [1]. Am găsit-o și în conferința pe care a ținut-o la Câmpulung, unde am fost împreună, cu doamna profesor Paula Diaconescu și cu domnul academician Nicolae Teodorescu. Conferința a făcut o paralelă între itinerarul matematic și cel poetic al autorului citat, profesorul Marcus înflăcărându-se la ideea că scrierea poeziilor nici nu poate fi o activitate ca oricare alta, la care să se poată renunța ușor, ca..., așteptam termenul de comparație, ca la – „meseria de cizmar" (aici mie mi-a înghețat inima, gândindu-mă cât de neașteptat ne putem încheia sejurul)! Cineva dintre noi a venit însă cu noroc, așa că ne-am întors acasă teferi. Ce spectaculoasă schimbare de meserie în istoria României, minunea recadrării! (Adaug pentru cei tineri că a existat teoria că singura dată când Ceaușecu a practicat o meserie a fost aceea când a lucrat într-o cizmărie. Adevărat sau nu, fapt este că niciodată nu a făcut o vizită de lucru într-o fabrică de încălțăminte și nici nu a făcut vreo referire la încălțări, după câte îmi amintesc.)

La încheierea șederii noastre la Câmpulung, am fost, așa cum era de rigoare, la primul secretar, șeful județului. Când am spus că am venit pentru a vedea meleagurile unde s-a născut Dan Barbilian-Ion Barbu [1], șeful de partid s-a întors la stânga către colaboratorul care îl flanca și l-a întrebat „Cine este ăsta?" Noi am intrat în derută, iar Profesorul Marcus, încercând să salveze situația, a început prin a spune „Poetul parnasian...", moment în care șeful de partid, până atunci îngăduitor, a început a ne privi pătrunzător. Tot Profesorul a risipit răceala care se produsese, adăugând: „Pe strada Dezrobirii, unde se află și o placă..." Dintr-odată, indispoziția înaltului demnitar de partid (nota 1) s-a prefăcut în nervozitate autocritică. Cum era posibil să existe o placă în oraș de care să nu fi fost „informat"?! Ne-am amuzat după aceea recapitulând întrevederea, mâncând „corăbioare", singurul *dulce* pe care Profesorul l-a găsit (pentru dânsul și pentru mine, care eram amatori).

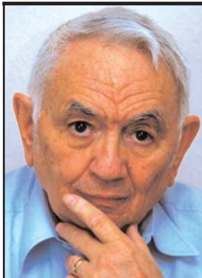
4. Ajungând acum și la aspectele privind cât de cât lăuntricul personalității magistrului, ce observăm? Profesorul era, în mare măsură, un profesor în *iscusința de a privi în jur,* cu o proaspătă și neobosită *curiozitate.* Era remarcabilă puterea de a ne stârni atenția și de a descoperi subiecte și idei chiar în acele locuri pe lângă care, fără dânsul, am fi trecut imperturbabili, menținându-ne cursul leneviei proprii. În aproape orice subiect discutat cu dânsul, în foarte scurt timp, ajungeam să descoperim ceva. Profesorul ne-a adus aproape opera lui Gödel. Cam tot ceea ce am ajuns să exprimăm în contextul D. Barbilian privind relația opera matematică – opera literară a fost descoperit și gândit cu ani buni înainte de profesorul S. Marcus, vezi volumul Solomon Marcus *Întâlnirea extremelor* [6]. Fără dânsul, mă tem că nu am fi avut editate operele lui Traian Lalescu și nici volumul [3]. Subliniez că titlul acestei cărți, *Grigore C. Moisil și continuatorii săi în domeniul informaticii teoretice,* a fost dat de însuși profesorul. Nu știu cine a știut să reveleze ca dânsul atât de multe surse de interes în istoria matematicii, să le arate *valoarea științifică și culturală,* sau cine a mers mai departe și mai convingător în descoperirea matematicii românești, exemple articolele despre Dimitrie Pompeiu, Miron Nicolescu, Gheorghe Lazăr, Spiru Haret sau Traian Lalescu. Ultimele articole ale acad. Solomon Marcus s-au ocupat de *filosofia educației* și de *interacțiunile matematicii și informaticii cu arhitectura.* În concepția oferită, o materie înceta să mai fie rezumatul, mai mult sau mai puțin reușit, al unei discipline academic constituite, gata pentru predarea de la catedră, devenind un complex de activități, date, deprinderi sau invenții, incluzând internetul, rezultate din exercițiul liber al spiritului.

5. În Discursul de Recepție la Academie, la care dânsul ne-a invitat, pe care eu și soția l-am audiat, Profesorul Solomon Marcus își recapitulează cei peste 60 de ani de cercetare, învățământ și publicistică, vezi [8], [9] și [7]. Textul trasează reperele dezvoltării operei sale matematice și ne descoperă viziunea asupra matematicii care a inspirat-o. Aceste idei ne fac să înțelegem matematica într-un sens mai larg decât ne învață practicarea zilnică a profesiunii.

Prima idee pe care o rețin este că, dincolo de exercițiul profesiunii, matematica are o *valoare culturală,* dată de capacitatea comunicațională inter și transdisciplinară a acestei ramuri. Sunt relevate pe rând importanța aplicațiilor, în sens larg, moisilian (2), beneficiile dialogului interdisciplinar, interesul pentru structuri și calități și unitatea culturii. Considerând relațiile matematicii cu economia, biologia și fizica, discursul analizat, lecție deschisă, se ocupa, la noi pare-se pentru prima oară, de ce înțelegem prin locuțiunea comună „limbaj matematic". Se arată că acest limbaj devine chiar *modul de existență* al fenomenelor fizice, concluzie de maximă importanță într-o filosofie a existenței și cunoașterii, cei doi termeni intervenind într-o indestructibilă solidaritate. Reflecții asupra limbajului matematic găsim și la Laplace care ne spune că „limbajul Analizei, cel mai perfect din toate, fiind prin el însuși un instrument de descoperiri, notațiile acestuia, atunci când sunt necesare și fericit imaginate, sunt tot atâtea germene ale unor noi calcule" [4, pag. 34].



Ştiinţa, parte a culturii



Dan Barbilian, matematicianul poet

Octavian STĂNĂŞILĂ

Pe profesorul Dan Barbilian (18 martie 1895, Câmpulung-Muscel, d. 11 august 1961, Bucureşti) l-am cunoscut ca student la Facultatea de Matematică din Bucureşti, la două cursuri, în anii 1958/59: un curs de Teoria numerelor şi altul de Fundamente ale matematicii. Mi-au rămas întipărite în amintire privirea sa scrutătoare şi strălucirea ochilor ca ferestre ale minţii sale. Deşi era bolnav, îşi ţinea cursul în mod sistematic, era punctual, comunicativ cu studenţii şi chiar cu străinii aflaţi în sală sau cu cei care întredeschideau uşa. Limba sa românească era neobişnuită, colorată, bogată în imagini şi uneori ironii, cu asociaţii neaşteptate, în ciuda constrângerilor matematice de limbaj. Auzisem de studiile sale în Germania, de viaţa sa *neliniară*, de schimbările politice cărora le-a supravieţuit ajutat de zei. Dar şi de volumul său *Joc secund* sau de cămaşa verde pe care o ascundea prin 1941, pe sub o cămaşă albă, pe care o numea „cojocul meu secund". Ştiam de la alţi studenţi că era muscelean, iubitor de câini şi că refuză să vorbească de poezia lui… Ion Barbu. Circula un fasciculă de versuri ale sale, probabil interzise, pe care le-am citit fără să le fi înţeles. În schimb, am învăţat cu dăruire materia predată, simţind că am întâlnit, la cei 20 de ani ai mei, o personalitate unică, irepetabilă, o întruchipare a spiritului matematic şi artistic, împletite. Ca student, am fost răsplătit prin notele maxime cu distincţie luate la examenele profesorului, iar şansa unei astfel de întâlniri mi-a însoţit paşii în carieră. În timpul unei prelegeri, l-am auzit pe profesor făcând elogiul Geometriei algebrice, ca un domeniu central al matematicii moderne şi am luat aceasta ca un îndemn, alegând lucrarea mea de licenţă tocmai în acest domeniu.

Pe acest de tot mare om l-am venerat ca profesor, ca matematician şi am încercat să-l înţeleg şi ca om; i-am citit şi recitit poeziile, unde n-am făcut mari progrese de înţelegere. Peste toate, nu pot uita cursul impecabil de Teoria numerelor, de mare coerenţă, cu demonstraţii complete, plin de idei articulate, motivate în prealabil şi agrementat cu comentarii istorice la obiect. A făcut o incursiune printre teoremele de descompunere în inele euclidiene, în inele Dedekind, culminând cu teorema Lasker-Noether. Nu rata ocazia să ne amintească de „trădarea" lui Emanuel Lasker, care a abandonat cercetarea matematică, devenind multiplu campion mondial de şah, şi nici de excepţionalele calităţi de cercetător ale lui Emmy Noether, care balansau răceala prezenţei sale fizice… Celălalt curs a fost dedicat unor subiecte de Fundamente ale matematicii. Deşi era urmat de mai puţini studenţi, fiind facultativ, profesorul venea mereu pregătit, cu comentarii privind Grecia antică sau opera matematică a lui Galois, Riemann, Hilbert, Krull, Landau. Nu omitea nici amintirile din liceul său, despre profesorul Banciu, „singurul care l-a învăţat ceva, ceilalţi doar l-au informat", sau despre o confesiune de tipul „eram o brută de geometru"…, amintind de o problemă specială de concurs de altădată. Un astfel de curs merita să fie înregistrat, deoarece era şi un spectacol ştiinţific, inundat de lumina gândirii profunde şi provocatoare a profesorului. Am urmărit atunci, acum 60 de ani, ultimele prelegeri ale unui mare dascăl şi savant: peste puţin timp, linia sa de Univers părăsea planeta…

Legat de profesorul Barbilian, îmi amintesc câteva momente uşor definitorii şi episoade pe care le-am trăit:

– La începutul unui curs, profesorul recapitula unele noţiuni predate anterior şi i-a căzut privirea pe unul dintre ascultători, căruia i-a cerut să dea un exemplu de grup, la care, cel interpelat se scuză, spunând că nu este student… Spre hazul nostru, Barbilian i s-a adresat cam aşa: „înţeleg situaţia, totuşi noţiunea de grup trebuie cunoscută…" I-o pretindea chiar şi unui „om de pe stradă"!

– Un coleg al nostru, E.B., picase şi examenul de restanţă şi, în disperare de cauză, îi spune profesorului că a studiat mult şi că i-a citit chiar şi poeziile (ale lui Ion Barbu). La care profesorul a acceptat să continue examenul, i-a dat un alt subiect de matematică şi în final şi-a menţinut decizia, spunând studentului că nu a înţeles nimic nici din versurile evocate!

– Un profesor din facultate avea un băiat asistent, de slabă reputaţie, şi în timpul unui curs deschide uşa şi întreabă: „Gheorghe al meu este aici?" Profesorul răspunde telegrafic: „Ce să caute Gheorghe al dumitale aici?!" După care ne aminteşte de un popă care insista la un profesor să-i promoveze odrasla, cu argumentul „ştiu că este prost, dar este prostul meu!"

– Academicianul Gh. Mihoc mi-a povestit, prin anii '80, despre perioada în care lucra la Actuariat împreună cu Dan Barbilian, despre succesul total pe care acesta îl avea la doamne, dar şi de un „episod verde" dureros, întâmplat într-o Românie siluită şi răvăşită. Barbilian era vulcanic, imprevizibil şi, cu excepţia academicienilor Stoilow, Mihoc, Vrânceanu şi a profesorului Neculce, matematicienii l-au evitat; doar scriitorii i-au asigurat, într-o perioadă grea, o îndemnizaţie de supravieţuire. Din acea perioadă, când profesorul a predat la seral şi la f.f., au rămas, printre altele, notele unui curs admirabil de Geometrie elementară.

– Îmi aduc aminte că am văzut-o de departe pe soţia profesorului, dna Gerda Barbilian, care a fost profesoară tocmai la Liceul „Aurel Vlaicu", pe care l-am absolvit eu. Din volumul de amintiri al doamnei Barbilian, am admirat exemplul ei de nemţoaică devotată, care a însoţit un adevărat monument uman.

Opera matematică a profesorului Dan Barbilian este mai puţin cunoscută, fiind surclasată de opera poetică. Puţini ştiu ce sunt *spaţiile Barbilian,* care figurează în indexul internaţional oficial de concepte geometrice originale; de asemenea, se cunoaşte mai puţin declaraţia matematicianului american I. Kaplansky privind „un rezultat splendid al lui Barbilian, relativ la problema inversă a teoriei lui Galois". Trebuie menţionat, de asemenea, profesorul Vlad Boskoff, care a extins rezultatele lui Barbilian, contribuind la reeditarea unor lucrări ale profesorului, de la care ne-au rămas multe cugetări adânci; exemplu: „Operele matematice robesc şi încântă, întocmai ca operele pasiunii şi imaginaţiei!"

Pentru rolul său în ştiinţa şi cultura românească, Academia Română l-a ales pe Dan Barbilian ca membru de onoare post-mortem.

Steaua dublă B + B a fost un fenomen al naturii, o şansă puţin valorificată şi poate nici meritată a noastră…

Mai general, înţeleg că afirmaţia susţine ideea că, riguros vorbind, realitatea fizică sau naturală nu ne apare niciodată *în stare pură.* În procesul cunoaşterii, totdeauna obiectul este înţeles şi asimilat *cu ajutorul unor concepte.* Nimic nu este doar senzaţie/percepţie pură. Totdeauna, într-un proces complex, foarte greu de analizat, intervin semnale din afară, dar şi concepte sau teorii. Pavajul realităţii este alcătuit din pietre, dar şi din construcţii ale spiritului, într-o compoziţie folositoare spiritului.

6. Citez Discursul de Recepţie la Academie al domnului profesor Solomon Marcus, care ne arată cum vedea profesorul matematice: „...înţelegem de unde anume vin bogăţia intelectuală, forţa artistică; universalitatea în cuprindere şi capacitatea de seducţie a matematicii, atunci când aceasta rămâne autentică şi nu înlocuită cu o caricatură a ei", precum şi „matematica îşi extrage probleme de peste tot. Am putea chiar spune că cele mai interesante aspecte sunt cele care apar la interfaţa matematicii cu restul lumii. Spre această zonă mi-am orientat o bună parte din cercetări" [8]. Se aplică matematicii, se aplică academicianului Marcus, se aplică şi lui Gr.C. Moisil şi îi uneşte în conştiinţele noastre, lăsându-i diferiţi, aşa cum eu i-am întâlnit, în 1954, în anul II, la facultate.

7. Dar de ce vorbim şi scriem despre Gr.C. Moisil şi Solomon Marcus iar şi iar? Cred că aflăm o explicaţie într-un fragment din Martin Heidegger. „În mediocritate nu există… niciun lucru care ar putea el însuşi să provoace timpurile să recunoască şi să traducă iar ceea ce de multă vreme părea a fi cunoscut… *Numai un lucru care a fost cu adevărat gândit are norocul să fie iar şi iar mai bine înţeles decât s-a înţeles chiar el pe sine.* Dar, atunci, această mai bună înţelegere nu este meritul interpretului, ci darul oferit de însuşi obiectul interpretării" (*Originea operei de artă*) [2]. Este darul pe care cei doi profesori ni-l fac din nou, acum.

Bibliografie

[1] Ion Barbu: [1968] *Pagini de proză* (ediţie, studiu introductiv şi note de Dinu Pillat), Bucureşti, Editura pentru Literatură, 253 pag.

[2] Martin Heidegger: [1982] *Originea operei de artă*, Bucureşti, Editura Univers, 1982 (Traducere şi note – Th. Kleininger, G. Liiceanu; Studiu introductiv – C. Noica). (3)

[3] Afrodita Iorgulescu, Solomon Marcus, Sergiu Rudeanu, Dragoş Vaida editori: [2007] *Grigore C. Moisil şi continuatorii săi în domeniul informaticii teoretice – Grigore C. Moisil and His Followers in the Field of Theoretical Computer Science*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 537 pag.

[4] Laplace (M. Le Marquis de): [1825], *Essai philosophique sur les probabilités,* Paris, Librairie pour les Mathématiques, Quai des Grands-Augustins (Vème édition).

[5] Solomon Marcus: [1994] *Centenarul Alexandru Froda, Academica*, IV 11(47), septembrie 1994, 30.

[6] Solomon Marcus: [2005] *Întâlnirea extremelor,* Piteşti, Paralela 45 Publishing House.

[7] Solomon Marcus: [2007] *Words and Languages Everywhere,* Milano, Polimetrica – International Scientific Publisher, 540 pag.

[8] Solomon Marcus: [2008] *Gazeta Matematică Seria A, Revistă de Cultură Matematică,* XXVI(CV) 3, 165-196.

[9] http://www.acad.ro/discursuri_receptie/d2008/SMarcus-discursReceptie.doc.

[10] Solomon Marcus: [2006] *Grigore C. Moisil: A Life Becoming a Myth International Journal of Computers, Communications & Control,* vol. I, no. 1, pp. 73-79.

[11] Dragoş Vaida: [1961] *Utilizări ale calculatoarelor electronice de la Institutul de Fizică Atomică*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1961.

[12] Dragoş Vaida: [2015] *Acad. Solomon Marcus la 90 de ani sau despre trăirea culturii, Libertas Mathematica* (new series), volume 35, no. 2, 73-82.

Note

1. *Demnitar înalt,* căci pentru comunicarea la acest nivel exista o a doua antenă pe maşinile oficiale. Pentru o singură antenă nici nu trebuia să ne sinchisim, puterea începea de la a doua, continua cu a treia. Dacă te stropea cu noroi o asemenea maşină, nu era nimic, vorba lui Mircea Crişan, „noroi curat!" Amintesc că Mircea Crişan (1924-2013, Düsseldorf, Germania) a fost un actor, regizor şi umorist, celebru în România anilor 1950-1960 şi în Germania, după plecare. Ne povestea că în spital era cât pe-aci să fie transferat la psihiatrie atunci când i-a oferit medicului care îl îngrijea un cartuş de Kent.

2. Într-un interviu cu Ion Biberi, descoperit de Solomon Marcus, Gr.C. Moisil spunea că el nu ştie să facă deosebirea între matematica pură şi cea aplicată. Intervenţia lui Biberi a fost – da, dar noi suntem interesaţi să o facem – şi a căpătat răspunsul „Treaba dumneavoastră".

3. I-am avut profesori la Liceul „Titu Maiorescu" pe Virgil Bogdan (1899-1969) şi pe Constantin Floru (1897-1983), care au audiat cursurile lui Heidegger, ultimul – care mi-a fost şi diriginte – fiind trimis de Nae Ionescu. Se ştie că au mai audiat aceste cursuri Vintilă Horia şi Constantin Noica. Heidegger le spunea studenţilor români, inspirat, *latinii.*



Octav Onicescu și revista *Natura* (125 de ani de la nașterea sa)



Olimpia POPESCU

Citind cartea *Nae Ionescu și discipolii săi în arhiva Securității,* vol. III, *Octav Onicescu,* scrisă de Dora Mezdrea și apărută la Editura Muzeul Național al Literaturii Române în 2009, am observat că din enumerarea lucrărilor și precupărilor lui Octav Onicescu (20 august 1892, Botoșani – 19 august 1983, București) lipsește o activitate deosebit de importantă, cea care ne îndreptățește să afirmăm că marele matematician a fost un spirit universal, că a contribuit la ridicarea culturală a națiunii române, anume activitatea sa la revista *Natura.* Două au fost motivele pentru care m-am hotărât să fac această completare. În primul rând, pentru că Octav Onicescu mi-a fost profesor în anii de facultate și mi-a rămas în memorie ca o figură strălucitoare la tabla din celebrul Amfiteatru „Spiru Haret" al Facultății de Matematică, un admirabil dascăl, care părea că prețuiește fiecare formulă pe care ne-o scria pe tablă. Al doilea motiv a fost faptul că activitatea sa la revista *Natura* s-a întins pe o perioadă destul de lungă, 1922-1948, și că, alături de Gh. Țițeica, a scris numeroase articole. În lucrarea citată mai sus, bibliografia matematică este deosebit de bogată, fiind enumerate 63 lucrări de matematică proprii, 31 de lucrări în colaborare, 32 de articole în reviste de specialitate, peste 200 de articole în periodice, majoritatea în *Cuvântul* ș.a.



NATURA

REVISTĂ PENTRU RĂSPÂNDIREA ȘTIINȚEI

SUB ÎNGRIJIREA DOMNILOR G. ȚIȚEICA, G. G. LONGINESCU ȘI O. ONICESCU

ANUL XVIII — 15 APRILIE 1929 — NUMĂRUL 4

DE PRIN ALTE ȚĂRI

COPENHAGA

DE DR. A. STEOPOE

TREC iar prin momentele plăcute ale plecării spre alte locuri. Sub bolta metalică a gării *Stettin* din *Berlin*, șiruri lungi de călători fac coadă, disciplinați, în dreptul portițelor de intrare, unde se face controlul biletelor și îndrep-

Fig. 1. *Ferry-boat-ul în larg.*

tarea călătorilor spre trenurile lor. O placă mare cu litere roșii, caracteristică pentru trenurile rapide, ne arată convoiul de vagoane mari, comode și curate, care ne va duce spre Nord. Călătorii nu se grăbesc să sosească, fiindcă aproape toți și-au închiriat din vreme locurile, așa că nu este nevoie de asalt și îmbulzeală. Încetul cu încetul, trenul s'a încărcat și la ora opt și jumătate, un disc verde este ridicat în sus și lungul șir de vagoane se pune în mișcare, fără nici un alt semnal.

NATURA

1

Încă din 1890, deci cu 15 ani înaintea Societății „Gazeta Matematică", sub conducerea dr. I. Istrate și a chimistului G.C. Longinescu, se înființase la București Societatea Română de Științe, care avea secții de matematică, fizică, chimie și biologie. Un grup de savanți, în mare parte formați în țările occidentale, și-au dat seama că în tânărul stat român este nevoie de inițiative care să micșoreze decalajul cultural-științific față de statele central și vest europene, care aveau un avans serios față de noi. În 1905, după 15 ani de la înființare, Societatea Română de Științe editează revista Natura, la conducerea căreia vine, alături de Longinescu și Istrate, și Gheorghe Țițeica, și imediat începe să publice articole care popularizau cunoștințe matematice, mecanice, fizice și de istoria matematicii.

Unul dintre cele mai frumoase articole scrise de Gh. Țițeica, în 1922, este întitulat „După furtună" și se referă la sarcinile științelor după Primul Război Mondial. El își exprimă dorința ca spiritul științific, de respect deplin al adevărului, să fie aplicat și în viața socială, ca și în viața partidelor politice, astfel încât ele să fie factori de progres. Gh. Țițeica a condus revista *Natura* din 1905 până în 1939, data decesului său. În acest timp, el a publicat peste 40 de articole, al căror conținut reflectă precuparea sa pentru popularizarea științei. Dintre articole, reține atenția cel despre Arhimede, ca și cel despre problemele vestite ale matematicii (împărțirea în medie și extremă rație, problema izoperimetrelor, ciurul lui Eratostene s.a.) și care până atunci nu primiseră soluții. Iată cum își încheie Gh. Țițeica articolul în care vorbește despre suprafețele cu același perimetru, dar care închid cea mai mare arie, referindu-se la țara noastră, care are o formă aproape circulară, drept care cu o graniță minimă închide o suprafață mare. „Prin urmare, și geometria ne spune că suntem datori să apărăm granițele actuale, fiind cele mai favorabile Patriei noastre. Și știu, sunt adânc convins că le veți apăra." În același timp, în revista *Natura,* Ion Ionescu publicase 26 de articole. Dintre acestea, rețin atenția cele despre Gheorghe Lazăr, ca și cele despre căderea unor poduri, cum ar fi căderea podului dintre Valea-Largă și Posada, când unele vagoane au rămas suspendate pe calea ferată, iar altele au căzut în râu.

În 1922, lui Gh. Țițeica i se alătură la conducerea revistei *Natura* și Octav Onicescu, care publică și el peste 35 de articole. Dacă însumăm, rezultă că cei trei mari matematicieni, Onicescu, Țițeica și Ion Ionescu, au publicat în revista *Natura* peste 100 de articole. Tematica articolelor publicate de Octav Onicescu reflectă spiritul său universal, multitudinea preocupărilor sale, de la asigurări la probabilități, statistică, mecanică, fizică, logică, literatură și filosofie. A publicat articole despre Poincaré, Bacaloglu, David Emanuel, Țițeica, Pompei, Petre Sergescu, Pitagora s.a., dar și articole cu titluri ca: „O veche problemă de matematică", „Cum folosește ochiul lumina", „Probleme ale populației lumii", „Vârsta Pământului", „Energie și materie", „Despre creditul minier", ca și despre înzestrarea cu cărți a bibliotecilor. A scris mai multe articole despre teoria relativității, despre mecanica newtoniană și cea relativistă.

După decesul lui Gh. Țițeica, Octav Onicescu a continuat să conducă revista până în 1948, când ea a fost desființată. De altfel, dificultăți în apariția revistei au început să apară imediat după 23 august 1944. Dacă până în august 1944, *Natura* a apărut cu regularitate, după această dată, până la sfârșitul anului 1944, nu a mai apărut niciun număr. În anii următori, revista a apărut cu totul sporadic și numai câte 3-4 exemplare pe an. Octav Onicescu nu a mai semnat decât două articole, unul despre lucrarea „Lecții de geometrie diferențială" de G. Vrânceanu și altul despre *Algebră,* vol I, de O. Onicescu și G. Galbură.

Imaginea alăturată prezintă ședința solemnă a Societății Române de Stiințe, din 1931, unde darea de seamă a fost prezentată de O. Onicescu, secretar general al societății.



Cei care l-au cunoscut l-au caracterizat ca un profesor și cercetător de mare anvergură. Așa se explică citarea lui în marea *Enciclopedie Franceză* (1937) și în cea italiană (1950). Aprecierea internațională de care s-a bucurat O. Onicescu este ilustrată și de faptul că, în 1937, a fost invitat la Sorbona, Paris, la Institutul „Henri Poincaré", unde a ținut două lecții de probabilități având-i printre ascultători pe Emil Cartan, Paul Montel, Denjoi, Levi Civita.

Una dintre cele mai proeminente note ale patriotismului său a fost faptul că, în 1916, a cerut să fie încorporat și să plece pe front. Păstram o prețuire deosebită profesorului Octav Onicescu și pentru faptul că știam că în anii 1913-1916 fusese profesor la Liceul Militar „Mănăstirea Dealu", care, ulterior, trecând prin Predeal, ajunsese la Breaza, unde, la absolvirea facultății, am predat și eu și unde consideram că trebuie să-l onorez pe celebrul meu înaintaș. Preocuparea sa pentru problemele sociale se vede și din faptul că a fost membru al Camerei Deputaților în Guvernul Iorga, atunci când Dimitrie Pompei era președintele Camerei Deputaților. Pentru competența și onestitatea sa, a deținut numeroase funcții: președinte al Casei generale de pensii, președinte al asigurărilor sociale, președinte al Casei de pensii private, președinte al Comisei centrale de recensământ (1931). Peste tot, a promovat legi care să elimine actele de corupție, astfel încât oamenii să nu fie înșelați. A fost împotriva principiului că „drepturile se dau numai dacă se cer". Tot în sfera preocupărilor lui sociale se înscrie și colaborarea la ziarul *Cuvântul,* unde a semnat numeroase articole alături de Octavian Goga, Simion Mehedinți, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu și Tudor Arghezi.

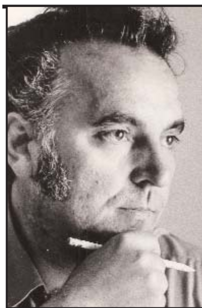
Încă din primul an de facultate, Octav Onicescu s-a înscris și la Facultatea de Litere și Filosofie și chiar a susținut examene pentru anul I și II. Era deosebit de apreciat de profesorul Rădulescu-Motru, la seminarul căruia a susținut două lucrări: „Asupra logicii lui Hegel" și „Asupra unei cărți de psihologie". Pentru valoarea sa științifică și pentru prestigiul internațional de care se bucura, era apreciat atât de Familia Regală, de savanții contemporani cu el, dar și de marii filosofi ai timpului. Preocuparea sa pentru logică și filosofie l-a făcut ca, în anii 1911-1912, să se împrietenească, în timp ce urmăreau împreună cursul de algebră al lui Traian Lalescu, cu filosoful Nae Ionescu, „prietenie întru știință și filosofie pe viață", așa cum și-au numit ei colaborarea științifică. De altfel, O. Onicescu a spus de mai multe ori a spus că „Nae Ionescu este cel mai de temut judecător în ordinea logică a gândirii mele". La cimentarea acestei colaborări a contribuit și savantul Victor Vâlcovici, coleg de liceu și prieten bun cu Nae Ionescu. Specialiștii în logică susțin că lucrarea lui Octav Onicescu cu titlul „Principes de logique et philosophie" este în spiritul ideilor lui Nae Ionescu. La ideile filosofice și de logică ale lui Nae Ionescu și Octav Onicescu a aderat ulterior și Grigore Moisil.

Traversând perioade de crize profunde (1938-1940), când o treime din teritoriul țării era pierdut (Basarabia, Bucovina de Nord, Transilvania, Cadrilater) și milioane de români erau sub stăpâniri străine, Onicescu s-a implicat în rezolvarea acestor probleme, ceea ce avea să-i aducă supraveghere atât din partea fostei Siguranțe a statului, cât și din partea noii Securități (create în 1948). Așa se explică apariția cărții *Discipolii lui Nae Ionescu.* Volumul III, *Octav Onicescu,* conține 207 documente (18 de la Siguranță și 189 de la Securitate) de urmărire. Citind aceste documente, vedem că el a fost supravegheat total, adică ambiental, în relațiile cu savanții, la facultate, convorbiri telefonice etc. În 1953, pentru o perioadă scurtă de timp, a fost îndepărtat din învățământ și încadrat la Institutul de Matematică al Academiei Române. Tot atunci se hotărâse și deportarea întregii sale familii, inclusiv a mamei, în vârstă de 89 de ani, și i se naționalizase casa. Ziarul *Lumina* se întreaba cum de e posibil ca un mare matematician să fie urmărit, peste ani, pentru un simplu articol, apărut la câteva zile după 23 august 1944. Este vorba despre un articol apărut la 10 septembrie 1944 în ziarul *Dreptatea*, semnat de Oscar Lemnaru (Oscar Holtzman), în care i se aduc învinuiri total neadevărate. Că a fost legionar – și n-a fost, că a fost unul dintre profitorii timpului, calomniind un savant care slujise cu dragoste știința și economia românească. Octav Onicescu era o figură strălucitoare în facultate, profesorul care se ridica în picioare când intra în biroul său studentul a cărui lucrare de diplomă o îndruma, cel pe care îl salutam de mai multe ori, căci stiam că își scoate pălăria, se înclină și ne răspunde cu mult respect. Iată cum l-a văzut dactilografa (din 1949 și până în 1975) de la Institutul de Matematică al Academiei Române: „Profesorul Octav Onicescu era considerat omul perfect în uzanța de a se prezenta în lume. Un diplomat înnăscut, simțindu-se în largul său și impunându-se ca atare, afișând un zâmbet larg pentru toată lumea…, a rămas și în noul regim în atenția noilor conducători – adulându-l și dându-i acea recunoaștere a calităților sale de bun sfătuitor, mai ales al prietenului său Gh. Mihoc." (D. Nistor Teodosiu, *Poveste la Institutul de Matematică*, Ed. Curtea Veche, 2008)

Relativ la spiritul său universal, la multitudinea de domenii pe care le-a abordat în cercetările sale, spunea: „Nu sunt în primul rând matematician, cum mă văd taxat adesea, sau mecanician, cum vor unii să mă considere. Sunt cercetător de fapte umane, cu mijloace matematice, de preferință probabilistice sau mecanice. Am încercat de-a lungul vieții să asimilez cât mai multă știință matematică, pentru a o folosi în cercetările mele."



Sub crugul Eminescului



Eminescu și Tucidide

Traian DIACONESCU

Receptarea culturii greco-latine în opera lui Eminescu (1) a fost cercetată, cu predilecție, în poezie, nu însă și în proza literară sau jurnalistică a poetului. În continuare, ne vom referi la acest sector puțin explorat.

Eminescu este un deschizător de drum în procesul traducerilor operei lui Tucidide în literatura română. A tradus celebrul episod *Ciuma din Atena* cu o jumătate de veac înaintea versiunilor realizate de filologi clasici în perioada interbelică (2). În prima jumătate a secolului trecut au tradus Ștefan Bezdechi (1932) și Mihai Jakotă (1941), iar în a doua jumătate a secolului trecut (3), Radu Hîncu (1961) și N. Barbu (1966).

Tucidide este un mare istoric grec care a cercetat monografic, pentru prima oară în istoriografia europeană, un eveniment contemporan, anume Războiul Peloponeziac. Acest război fratricid a cutremurat, vreme de aproape trei decenii (430-404 î.Hr.), viața grecilor din liga ateniană și cea spartană. Tucidide a îndeplinit, în armata ateniană, funcția de strateg, dar, în urma unui eșec militar, a fost condamnat la exil două decenii. În acest răstimp, a strâns și și-a scris opera, care se remarcă față de predecesori prin concepția sa despre istorie și despre metoda de lucru (4). Tucidide se înalță de la factologia logografilor și de la perspectiva mitică a lui Herodot la o concepție științifică, modernă, perenă, despre istorie. Principiul determinant al evenimentelor se află, consideră el, în natura umană individuală sau colectivă. Tucidide, ca istoric, aduna izvoare orale și scrise, filtrând adevărul și ridicându-se la rang de gânditor politic și de filosof al istoriei. Opera sa istorică devine astfel, cum singur spune, „un bun pentru vesnicie".

Eminescu a publicat, în anul 1879, în paginile ziarului *Timpul,* o suită de articole referitoare la epidemia de ciumă care începuse să bântuie în Europa. Mai întâi, publică în *Timpul,* 21 ian. 1879, un articol cu titlul *Ciuma,* în care traduce și rezumă un studiu despre ciumă al lui Ritter von Drasche, profesor de Patologie și Terapie la Universitatea din Viena, anume *Die Pest*, tipărit în foiletonul din Viena *Neue Freie Presse,* 17/29 ian. 1879 și 27 ian./8 febr. 1879. Eminescu a completat studiul lui Ritter, publicând tot în *Timpul,* 23 febr. 1879, cu o introducere proprie, celebrul episod *Ciuma din Atena* din opera lui Tucidide II, 47-55. Tot în ziarul *Timpul,* din 25 ian. 1879, poetul a publicat articolul *Ciuma a pornit*, în care relatează extinderea ciumei în Europa și avertizează guvernul să ia măsuri contra epidemiei (5).

Recitind astăzi suita acestor articole, observăm că Eminescu insistă asupra ravagiilor pustiitoare ale ciumei în istoria Europei și Asiei, apăsând pe cauze și consecințe. Medicina sumară și războaiele necurmate au provocat seisme sociale și moarte: „stagnarea comerțului și industriei, ruperea legăturilor [omenești] cele mai gingașe și sfinte, degenerarea în egoism și în adevărată barbarie". Aceste detalii devastatoare se află însă și în descrierea ciumei de Tucidide pe care o reproducem (5), în versiunea lui Eminescu, mai jos:

[47] Îndată după începutul verii (430 î.Hr.), peloponezienii și aliații lor, cu două sau trei părți ale armatei, năvăliră în Attica, ca și mai înainte, sub comanda lui Archimadus, rege al lacedemonienilor, fiul lui Zeuxidamus, s-așezară acolo și pustiiră țara. De abia stătuseră câteva zile în Attica, când și începu a izbucni pentru întâia oară între atenieni acea boală epidemică, care, precum se spune, se răspândise și mai înainte în multe locuri, parte la Lemnos, parte în alte țări; dar, de când țineau oamenii minte, nu mai fusese niciodată o ciumă atât de mare și o asemenea moarte între oameni. Căci la început chiar doftorii nu dădeau ajutor îndestulător, necunoscând boala, ci mureau ei singuri cu atât mai curând cu cât se atingeau mai mult de bolnavi. Și niciun alt meșteșug omenesc nu era de vreun folos. Deși se făceau des procesii la templuri și oamenii se adresau la oracole sau la alte instituții de felul acesta, toate erau în zadar. În sfârșit, renunțară și la acestea, pentru că toată tăria de inimă era slăbită prin mărimea răului.

[48] Boala începu, precum se susține, întâi în Etiopia cea de dincolo de Egipet, apoi se răspândi și peste Egipet, Libia și peste multe alte țări ale regelui persan. În teritoriul atenian veni pe neașteptate și prinse mai întâi pe locuitorii din Pireu, drept care aceștia susțineau că peloponezienii aruncaseră otravă în fântânele de apă de ploaie, căci fântâne cu izvor nu erau încă pe atunci acolo. Pe urmă pătrunse însă și în orașul care e mai încolo, pe uscat, și acum oamenii mureau mai des.

Judece acum fiecine, doftor sau nedoftor de ar fi, după părerea sa, care să fi fost pricina boalei acesteia și care ar fi cauzele îndestul de influente pentru a produce o schimbare atât de mare a stării de lucruri. Dar, pentru că boala m-a prins și pe mine și pentru c-am observat și pe alții care pătimeau de dânsa, vreau să spun cum era decursul ei și după ce semne caracteristice și simptome s-ar putea recunoaște mai bine dacă ar mai izbucni vreodată.

[49] Anul acela, precum au recunoscut-o toți, era tocmai lipsit mai mult decât orice alt an de alte soiuri de boale, dar, dacă cineva pătimea de mai nainte de vreun rău oarecare, acela se prefăcea în ciumă. Pe ceilalți, care erau sănătoși, îi prindea fără vreo pricină de din afară o mare fierbințeală la cap, împreunată cu inflamația și roșirea ochilor; părțile din lăuntru, gâtlejul și limba, se injectau de sânge și dădeau un miros foarte rău și neplăcut. Pe lângă aceasta se mai adăoga strănutare și răgușeală și apoi boala cădea la piept, producând tuse violentă. Ajungând la stomac, producea un efect atât de violent încât toate deșertările de fiere, după cât s-a constatat de doftori, urma cu mari greutăți.



Pe cei mai mulți îi apuca un sughiț sec, împreunat cu cârcei tari, care la unii încetau în curând, iar la alții țineau mai mult. Trupul, pipăit pe dinafară, nu era tocmai cald, nici se arăta palid, ci roșietic sau vinețiu, c-un exantem de bășicuțe și de bube. Dar înăuntru fierbințeala era atât de cumplită încât cel bolnav nu putea suferi nici hainele cele mai subțiri măcar, nici să fie acoperit cu cea mai subțire pânză de in, ci voia numaidecât să fie cu totul dezbrăcat sau, de putea, voia numai să se arunce în apă rece. Mulți, dacă rămâneau neobservați, biruiți de nestinsă sete, se aruncau chiar în fântâni; puteai însă să bei mult sau puțin, efectul rămânea același. O suferință pentru toată starea bolnavului era lipsa de odihnă și insomnia. Câtă vreme boala creștea, trupul nu slăbea, ci se împotrivea boalei, după cum n-ai fi așteptat, încât cei mai mulți bolnavi mureau a noua sau și a șaptea zi, nu fiindcă erau cu desăvârșire slăbiți, ci de dogoarea (sau gangrenarea) dinlăuntru, sau, dacă scăpau și atunci, boala cădea în partea de jos a trupului, după care ieșeau bube mari însoțite de treapăt violent, prin care bolnavii deveneau jertfa slăbiciunii. Căci boala începea de sus, așezându-se întâi în cap și petrecea apoi pe rând tot trupul și, după ce bolnavii treceau peste pericolul cel mai mare, puterea boalei se mai arăta la extremități și anume la genitale, la vârful mâinilor și al picioarelor și mulți din cei scăpați rămâneau cu extremitățile pierdute, alții orbeau. Pe alții, după ce se însănătoșeau chiar, îi apuca deodată o tâmpire a memoriei, încât nu se mai recunoșteau nici pe sine, nici pe ai lor.

[50] Căci puterea acestui soi de boală nu numai că întrecea toată descrierea, apucând pe toți mai tare decât putea suferi natura omenească, ci se arăta ca un fenomen extraordinar și prin împrejurarea că păsările și cuatrupedele, care de altmintrelea se ating de cadavre omenești, sau că nu gustară deloc din morții neîngropați, sau, dacă mușcau din ei, piereau. Dovadă este dispariținuea acestui soi de păsări, care nu se mai vedeau nici pe lângă cadavre, nici în alt loc. Asemenea la câini, fiindcă trăiesc în apropierea oamenilor, se observa influența răului.

[51] Cam aceasta era starea boalei, fără a mai pomeni îndeosebi multe cazuri curioase care se arătau la o seamă de oameni. Pe timpul acesta nu domnea niciuna din boalele obicinuite și unde se întâmpla să fie vreuna se prefăcea în ciumă. Unii mureau de lipsă de îngrijire, alții chiar cu grija cea mai bună.

Nu era niciun leac de care s-ar fi putut spune că aduce vreo scăpare sigură. Căci ce convenea unuia era nepriincios altuia. Nicio constituție trupească, fie mai tare, fie mai slabă, nu putea să se împotrivească boalei: ea răpea pe toți fără deosebire, după orisice metod de lecuire s-ar fi căutat. Răul cel mai mare al boalei era, pe de o parte, descurajarea, care îi cuprindea pe toți cei ce se simțeau bolnavi (căci în asemenea caz oamenii desperau numaidecât și se neglijau peste măsură, neopuind nicio rezistență), pe de altă parte, iar se umpleau unii de la alții, îngrijindu-se între ei, și mureau ca oile. Acestea toate cauzau cea mai mare pierdere de oameni. Căci, dacă nu voiau să se apropie de frică unii de alții, bolnavii mureau fără ajutor și multe case se pustiiră din lipsă de îngrijire, însă, dacă veneai în contact cu oameni bolnavi, erai pierdut, mai ales aceia care, voind să se arate zeloși din sentiment de onoare, uitau să se păzească și veneau la amicii lor, căci și rudelor celor mai apropiate, amețite de mulțimea nenorocirilor, li se ura pân-în sfârșit de-a tot plânge pe cei care mureau. Mai cu seamă acei reîntremați aveau cea mai mare milă de cei care mai pătimeau sau erau aproape de moarte, pentru că se cunoșteau scăpați, căci recidive mortale nu se întâmplau. Aceștia nu numai că treceau de fericiți în ochii celorlalți, ci și ei, în bucuria lor, nutreau speranța pentru viitor că nicio altă boală nu-i va mai putea răpi.

[52] Însă, mai mult decât suferințele acestea, bântuia pe atenieni grămădirea oamenilor de la țară în oraș, mai ales a acelor veniți în urmă, pentru că, nefiind destule locuințe și șezând ei vara în bordeie mocnite, mureau toți cu grămada.

Cei ce erau spre moarte stăteau culcați unii peste alții și așa rămâneau și cadavrele în drum. Alții se tăvăleau pe jumătate morți prin strade și pe lângă fântâne spre a-și stinge setea. Templurile în care își pregătiseră locașul lor erau pline de morții ce-și lăsaseră viața acolo. Căci oamenii, neștiind ce se va întâmpla cu ei, biruiți de nefericire, desprețuiau toate lucrurile dumnezeiești și omenești fără deosebire. Toate datinele obicinuite la îngropăciuni căzură în neorânduială. Se îngropau cum puteau. Unii îngropau fără teamă în cimitire străine, neajungându-le cele proprii, pentru că și muriseră prea mulți de ai lor. Căutau ruguri străine, și unii, preîntâmpinând pe cei cari clădiseră rugul, puneau morții lor pe dânsul și-l aprindeau, alții, pe când se ardeau alte cadavre, aruncau pe acel care-l purtau în foc și fugeau.

[53] Boala epidemică, afară de astea, a mai fost întâia cauză a multor altor neorânduieli. Căci acum mulți îndrăzneau fără sfială a face pe față lucruri pe cari înainte cineva le-ar fi tăinuit și nu și-ar fi împlinit fățiș poftele: căci oamenii vedeau repedea schimbare a sorții, vedeau cum mor cei bogați și cum cei care până acum nu avuseră nimic luau în stăpânire averea celor dintâi. De aceea voiau să se folosească și să se bucure cât de curând de dânsele, căci atât viața cât și averea le păreau de puțină durată. Nimeni n-avea dorința de a aduce vreun sacrificiu pentru ceea ce trecea de bun și nobil, părându-i-se că nu e sigur de a nu fi el însuși răpit înainte de a-și fi atins scopul. Tot ce sporea momentan plăcerea și bucuria se privea de bun și folositor. Nici frica de zei, nici legile omenești nu erau vreo piedecă. Căci a onora sau nu pe zei le părea totuna, când pe toți fără deosebire îi vedeau devenind o jertfă a morții; iar în ceea ce privea crimele, nimeni nu credea a mai trăi până ce i s-ar hotărî pricina înaintea judecătorilor, ca să fie silit să poarte pedeapsa cuvenită; căci o pedeapsă hotărâtă și cu mult mai rea atârna asupra creștetului său, înaintea izbucnirii căreia fiecine credea a avea dreptul să se bucure întrucâtva de viață.

→



Mai multe interpretări, unul Poetul!



Paula ROMANESCU

Un singur nai, dar câte ecouri în păduri!
Ion Pillat

Tot astfel Poetul – nai solitar în pădurea de ecouri prin care se îngână în „vecinică trecere” glasurile celor ce vor repeta de-a pururi *Ce te legeni, codrule?*, ori *Trecut-au anii,* ori *La steaua,* ori cine mai ştie care vers din bogatul cufăr de zestre poetică lăsată de Mihai Eminescu moştenire în veac de veac limbii române, care ne este rădăcină şi izvor în lumea cuvântului, cale şi popas în prea scurtul răgaz al trecerii noastre sub cerul cu stelele.

Spre a nu-i uita chipul, pictorii şi sculptorii s-au întrecut în încercarea de a ni-l prezenta după cum l-au văzut ei cu ochii sufletului, fiecare scoţând în evidenţă o anume trăsătură a „modelului”, plecând de regulă de la vreuna dintre cele patru (patru!) fotografii păstrate în memoria hârtiei fotografice ca tot atâtea borne ale trecerii pe pământul oamenilor a strălucitului meteor românesc care ne-a revoluţionat limba, poezia, gândirea filosofică, jurnalismul, discursul politic, ideea de dragoste de ţară, mândria de a aparţine acestui neam înfrăţit cu râul şi cu ramul, altfel spus, cu ceea ce trece, cu ceea ce creşte, întinerind cu fiecare nouă înmugurire.

Aşa se face că avem un Eminescu tânăr, un altul adult cu mustăcioară, îmbrăcat elegant, în alb, ca pentru a marca vara spre care se îndrepta cu anii lui cu tot, un al treilea, portretul în care apare cu mustaţa bine cuminţită şi privirea înaltă – semn de cuminţenie-înţelepciune-toamnă bogată în rod de aur greu de gând şi, ultima – chip devastat de iarna pustiirilor toate.

Eminescu cel cu chip de zeu pogorât printre muritori de dragul unui „chip de lut”, tânărul luminat de o iubire în ale cărei flăcări a ars până a se mistui pe-al său propriu rug, este şi cel mai frecvent reinterpretat de artişti.



Nu, nu-i nevoie să fii luceafăr ca să pricepi imposibila contopire prin iubire a azurului cu pulberea. Dar să citeşti *Luceafărul,* iată calea spre a te înălţa dinspre firul ierbii spre lumina stelei care „era pe când nu s-a zărit”…

Pornind de la acel chip – fotografia aceea făcută în atelierul fotografului praghez Jan Tomàs, pe când Poetul avea nouăsprezece ani, avem cel mai mare număr de lucrări de grafică, pictură, sculptură, realizate de autori români sau străini. A-i enumera ar însemna să ne rătăcim printre nume. Să amintim totuşi câteva, emblematice: Aurel David cu al său *Arborele Eminescu,* Sabin Bălaşa – *Luceafărul* (Universitatea din Iaşi), Gheorghe Anghel, *Eminescu* (Bucureşti, Ateneul Român), Lazăr Dubinovschi, *Eminescu* – lucrare veghetoare la rubrica *Toate-s vechi şi nouă toate* din Revista *Curtea de la Argeş*; *Eminescu* de Ion Vlad, din faţa Bisericii Ortodoxe Române din Paris, *Eminescu* de la Câmpul Românesc din Hamilton – Toronto, lucrare executată în marmură de Carrara de sculptorul român Nicăpetre (1936-2008), cel auto-exilat în anii ’80 din „cercul (prea) strâmt” în care o politică aberantă încerca să ne ţină pe toţi „strâns uniţi în jurul partidului”… O replică tot în marmură a acesteia este astăzi în oraşul natal al sculptorului, Brăila, la Muzeul care-i poartă numele, înfiinţat aici în semn de omagiu după dispariţia artistului. Lucrarea face parte dintr-un lot generos de lucrări donate ţării sale de către sculptor, începând cu anii de la cumpăna dintre milenii şi lumi până când temuta Doamnă cu unealta aceea rudimentară dar netocită de moara timpului i-a dat de veste că pentru el sosise vremea…

Portretul Poetului este realizat „în cheie romantică”, invită la visare, la poezie. Parcă auzi, privindu-l, cum trec valurile, vânturile, şi se duc pe rând, pe rând, zările străluminând…

Pentru imensul număr de lucrări de artă reprezentându-l pe Eminescu sau, inspirate din poezia sa, Poetul a fost înscris în *Guiness Book,* această biblie modernă a toate câte s-au făcut şi nu au egal pe lumea prin care, iată, trecem şi noi acum.

Cea mai recentă sculptură *Eminescu,* în bronz, este creaţia sculptorului Radu Adrian (n. 1945), plecat şi el prin anii ’80 prin Lumea Nouă (şi îngrozitor de liberă!) şi, revenit pe plaiurile natale după frumoasa nebunie din iarna dezlănţuirilor noastre toate din ’89, când ne uitam cum ningea decembre peste sângele eroilor inocenţi, cu iluzii dătătoare de vise de libertate (democraţia ne-a rămas încă de neînţeles şi de aceea am făcut-o în legea noastră – originală adică!)...

Această lucrare ne prezintă un Eminescu militant, dârz, semeţ. O fi poate gazetarul de la *Timpul,* cel temut de şleahta politicienilor corupţi (nu, nicio legătură cu prezentul nostru mare şi… tare în epigoni!…), de nu chiar autorul *Doinei* cea purtătoare de grai şi dor românesc *De la Nistru pân’ la Tisa*, ori Luceafărul privind peste lumea cea de lut cu ochi nemuritor şi rece…

Lucrarea aceasta, creată de artist în anul premergător aniversării a 100 de ani de la Marea Unire, a fost transpusă în bronz graţie strădaniei membrilor Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”, din singurul oraş românesc investit cu titulatura de Oraş Regal. Cred că este vorba în primul rând de acei regi ai poeziei şi muzicii româneşti care vor fi trecut pe acolo – Alecsandri, Eminescu, dar şi de acei robi fericiţi care au slujit la Curtea Măriei Sale Poezia – Carmen Sylva, George Coşbuc, St. O. Iosif, Elena Văcărescu, Mite Kremnitz, Regina Maria, George Enescu…

Că vor mai fi trecut pe la castelul regal de la Sinaia prin anii „obsedantului deceniu” (care a durat peste 40 de ani!) al urii omului faţă de om şi nişte poeţi strident coloraţi în roşu, cu, în loc de condei şi suflet de floare, înarmaţi cu secera şi ciocanul, într-un *Hei, rup!* revoluţionar peste poate, asta nu mai are legătură cu regalitatea, ci cu bezmeticia ideologică.

Şi uite aşa, prin creaţia artiştilor, Poetul-Luceafăr Mihai Eminescu devine paznic de far, oştean mereu de veghe la frontierele ţării, la mal de mare, la Dunăre, în miezul cald al fiecărui ţinut cu oameni cărora limba română le rămâne limba dorului, iar poezia – împărăţie de armonii.

---

[54] Atâta nevoie veni în acel timp peste atenieni, când oamenii mureau în oraş, iar în afară de el ţara se pustia. În mizeria aceasta, oameni mai bătrâni îşi aduseră aminte de acel cuvânt care li se prevestise de mai înainte:

Veni-va războiul doric şi ciuma în urma lui.

Se ridică ceartă între oameni că prin vorba aceea a bătrânilor nu se înţelegea ciuma (*loimos*), ci foametea *(limos)*. Însă în împrejurările de pe atunci predomină explicarea că de ciumă ar fi fost vorba; căci aducerile aminte ale oamenilor prind formă după cele ce li se întâmplă. Astfel găsiră că întâmplarea s-a împlinit după prevestire, de vreme ce ciuma izbucni deodată cu năvălirea peloponezienilor. Lucru de mirat este însă că boala nu a pătruns în Pelopones, ci a pustiit mai ales Atena şi multe alte ţinuturi foarte populate.”

După lectura acestei descrieri a ciumei din Atena, scrisă cu două milenii şi jumătate în urmă, cititorul de azi ia contact cu concepţia despre istorie, metoda de lucru şi stilul sobru şi expresiv al marelui istoric grec. Influenţat de filosofia lui Democrit şi de opera medicului Hipocrate, Tucidide considera omul ca parte a naturii, excluzând intervenţii supranaturale. Relatarea ştiinţifică, cercetarea cauzelor şi a consecinţelor, participarea afectivă la molima care bântuia în cetate şi, apoi, cugetarea asupra existenţei umane conferă acestei descrieri patos, forţă persuasivă şi orizont peren. Înţelegerea relaţiei dintre legile naturii şi ale societăţii şi receptarea corectă a sintagmei *anthropeia fysis,* „natura umană” (6), lămuresc virtuţile operei lui Tucidide, care este un model de cercetare al adevărului istoric şi un precursor al istoriografiei materialiste europene.

În finalul acestui scurt articol, putem formula câteva repere concluzive:

1. Antichitatea greco-latină, prin capodoperele ei spirituale, a fost un model catalitic pentru creaţia eminesciană. Poetul român este confin cu istoriograful grec. Gândirea politică şi iubirea de cetate consună, iar versiunea eminesciană însufleţeşte descrierea veridică (7) a ciumei şi vibraţia în faţa suferinţei umane din textul grec.

2. Tucidide a transgresat detaliile pasagere ale epidemiei şi, ca martor ocular înfrăţit cu tragedia cetăţii, apasă pe latura etică şi pedagogică a istoriei. Omul copleşit de durere, neajutorat de medici şi zei, cade în disperare şi anarhie şi cultivă corupţia social-morală. Cauzele şi consecinţele epidemiei coboară relaţiile sociale la barbarie (8). Eminescu a înţeles mesajul lui Tucidide şi pledează pentru măsuri sociale de prevenire a ciumei. Epidemia, în sens propriu sau metaforic, dislocă funcţionarea normală a vieţii din cetate şi promovează corupţia endemică, politică şi socială.

3. Traducerea lui Eminescu, prima în cultura română din opera lui Tucidide, deschide calea receptării marelui istoriograf grec în ţara noastră. Este o traducere fidelă şi expresivă a originalului, realizată cu ştiinţă şi conştiinţă, filtrată prin temperatura unei mari combustii specifice geniului eminescian.

Note

1. Pentru receptarea culturii greco-latine în opera lui Eminescu, v. Traian Diaconescu, *Eminescu şi antichitatea greco-latină*, Iaşi, Junimea, 1980.
2. Nicolae Lascu, *Clasicii antici în România*, Cluj, Dacia, 1974.
3. Precizăm că M. Jakotă a tradus, pentru prima dată, integral, opera lui Tucidide, v. Thukidides, *Războiul peloponeziac,* Bucureşti, Casa Şcoalelor, 1941, iar N.I. Barbu, după un sfert de secol, text integral, v. Thukidides, *Războiul peloponeziac*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1966.
4. C. Balmuş, *Tucidide. Concepţia şi metoda sa istorică,* Bucureşti, Editura Academiei, 1956.
5. Pentru textul traducerii *Descrierea ciumei de Tucidide,* însoţită de comentarii aferente, v. M. Eminescu, *Opere* vol. X, *Publicistică*, Bucureşti, Editura Academiei, 1989, pp. 175 şi 537.
6. C. Balmuş, *op. cit.*, supra, nota 4, *passim.*
7. Precizăm că Tucidide a fost infestat de ciumă, dar s-a vindecat şi, totodată, a fost martor ocular la suferinţele concetăţenilor săi.
8. Descrierea ciumei de Tucidide l-a inspirat pe Lucretius, *De natura rerum* VI, 1136-1284, care a transfigurat-o în versuri geniale.



Cărți și autori



Lumea pe dos a lui Ștefan Goanță

Ion ANDREIȚĂ

Lumea pe dos – această sintagmă de mărimea unui bob de mei, dar de dimensiunea unei vieți de om, a unui popor, a unei… lumi; o etapă pregnantă dintr-o metamorfoză mai mult sau mai puțin bănuită; o trăsătură definitorie dintr-un proces social-istoric obiectiv (obiectiv, el, procesul, nu și trăsătura unui anumit moment nefast din desfășurarea lui) – lumea aceasta, zic, „pe dos", adică altfel decât ar fi trebuit să fie, constituie ideea dominantă a unei bune părți din proza scriitorului Stefan Goanță. El cercetează această lume în procesul ei de răsturnare cu capul în jos – și, astfel răsturnată, îi analizează minuțios toate fațetele, într-un accelerat crescendo, de la individual la colectiv, de la nota personală, aparent paradoxală, la caracteristica de masă. Romanul *Altarul de nisip,* recent apărut, 2017, la Editura eLiteratura din București, ilustrează (poate) în cel mai înalt grad acest adevăr; chiar dacă, în excesul de zel al demonstrației, „suferă întrucâtva de o anume redundanță" (apud criticul literar C. Stănescu, în Prefață). Tema este reluată într-un alt roman, *Popescu E. Napoleon,* trei volume, disecată cu aceeași minuție. În acel roman, Ștefan Goanță analizează momentele răsturnării lumii, cauzele care produc acest (de acum, previzibil) dezastru, fazele de început ale acestei decăderi treptate, până la încheierea procesului: întoarcerea ei cu fundul în sus. În *Altarul de nisip,* autorul cercetează cealaltă jumătate a clepsidrei: efectele nefirești răsturnări. Din acest unghi de vedere, cele două romane sunt pandante; o lume între oglinzi paralele: cea reală, firească (pe care încep să apară, totuși, petele încețoșării), și surogatul ei, falsul, chiar dacă păstrează, aparent, conturul.

Dacă lumea din romanul *Popescu E. Napoleon* se lasă greu supusă umilinței, are virtuți și substanță capabile s-o țină încă mult timp pe verticala demnității (autorului fiindu-i nevoie de întinderea a trei volume spre a o înfățișa în toată drama și măreția ei), *Altarul de nisip* este „construit" repede, precipitat, pe nerăsuflate (lumea fiind unicordă, univocă, uniformă) – și oricât pare de bine înțepenită lumea aceasta, ca un castel la malul mării, va veni valul și-o va spulbera.

Cartea debutează cu un Avertisment-capcană către cititori; aparent admonestant, cu îndemnuri și sugestii de-a evita lectura ei, el este, în realitate, printr-un ingenios joc de juxtapunere, ispititor – chiar dacă încăpățânaților lecturii autorul le oferă *șansa de-a intra în eternitate* prin anonimatul *monumentului cititorului necunoscut.*

Odată acest pact încheiat – și luându-și cititorul drept partener – autorului nu-i mai rămâne decât dezlegarea enigmei printr-o opțiune, din mai multe posibile: la ce timp (gramatical) să scrie *story*-ul pe care îl are în vedere. Și conchide: „Am ales un timp care s-ar putea numi trecutul prezent la viitor sau, mai exact, timpul Tovionescu" – stabilind din capul locului personajul principal, multiplicat în desfășurarea romanului în zeci, sute, mii, milioane de Tovionescu: lumea Tovioneștilor.

Fără tăgadă, descindem în Partea întâi a cărții, în care facem cunoștință cu ivirea pe lume a viitorului Tovionescu, printr-o deloc întâmplătoare coincidență temporală: „Exact în ziua de șapte noiembrie, cu cincisprezece ani înainte ca respectiva zi să fie scrisă în calendarul nostru sub numele de *7 Noiembrie*" (sublinierea mea). S-a născut și, firesc, a început să crească: nu ca un Făt-Frumos din basme, „adică el într-o zi cât alții într-o lună" – nici ca un copil obișnuit, normal – „ci invers".

Acest *invers* spune multe despre evoluția eroului nostru. Care, treptat, se încadrează, fără opreliști, în lumea din care s-a născut; mai exact, lumea care l-a născut. Aceeași lume care, datorită excesului de zel manifestat de tânărul Tovionescu, avea să-l scoată din coloană, prin paznicii ei în *haine de piele,* și să-l arunce în pușcărie. Aici, la locul de detenție (în mai puțin de o sută de pagini ale Părții întâi) se consumă multe întâmplări avându-i ca eroi pe autorul-deținut politic, pe tânărul Tovionescu și un bătrân și *original* medic psihiatru, locatari ai aceleiași celule, dar și alte evenimente din universul concentrațional. Impresionează până dincolo de dramă, în tragedie, momentul scoaterii *la cărți.* Într-un decembrie, pe un „ger de albastru înghețat, aer condensat până la solidificare, bun de mușcat, nu de tras în piept", deținuții, mai mult goi decât îmbrăcați, în zdrențele lor, au fost obligați să scurme cu mâinile goale într-o grămadă uriașă de cărți amestecate cu noroiul înghețat, care trona în curtea unei fabrici, și să le transporte la malaxorul acesteia. Sau, cum spune autorul-personaj participant la dezastru: „Trebuia să mușcăm cu mâinile din munte și să cărăm cărțile în fabrică întru împlinirea nobilului lor destin: cartonul asfaltat". Dublă tragedie: moartea cărților – și, împreună cu ele, moartea oamenilor, deveniți sloi de gheață în această îmbrățișare apocaliptică.

În acea noapte de groază și-a găsit sfârșitul nebunul doctor de nebuni. În schimb, tânărul Tovionescu, după mai multe peripeții în celula deținuților de drept comun, unde nimerise întâmplător, a fost aruncat afară din închisoare.

…Și astfel se încheie Partea întâi: „Ieșirea lui Tovionescu din închisoare a coincis cu intrarea tovarășului Stalin în mausoleu". Da, dar stalinismul nu dispărea odată cu creatorul său; el a continuat cu și mai mare anvergură. Ceea ce avea să constate și autorul-erou la persoana I, după eliberarea sa din penitenciar – pornit (superb pretext de carte-pamflet) să dea de urma binecunoscutului coleg de celulă, Tovionescu.

Obligat să-și câștige cumva existența, el trece prin mai multe locuri de muncă, prilej ca autorul să surprindă, cu acut spirit critic, diseminat în satiră și sarcasm, falsitatea și dezastrul aduse de această lume inversă. Căutarea lui Tovionescu devine o cursă cu obstacole insurmontabile. Peste tot dă de un Tovionescu – parcă-parcă tocmai cel căutat! – dar nu, nu este el. Si căutarea continuă: aleargă, îl descoperă în alte și alte locuri, îndeplinind diverse funcții – de la plimbător de hârtii la șef de cadre și director; mai ales, specializat în agitația vizuală – dar nu este cel căutat. Ca un veritabil *El Fugitivo,* Tovionescu se arată de fiecare dată și de fiecare dată dispare într-un alt Tovionescu. Până când bravul nostru urmăritor ajunge la amarul adevăr ce pusese stăpânire pe viața tuturor: „Fiecare Tovionescu întâlnit era o copie a originalului". Ei, acești Tovionești, alcătuiau *lumea pe dos,* ale cărei norme le impuneau tuturor.

Decupez, în continuare, din această *lume,* câteva secvențe edificatoare, cu exponenții săi, pe care scriitorul Ștefan Goanță îi surprinde în grotescul lor animalic, în limbajul lor de lemn, prin tușe aspre de pamflet și caricatură.

Noua societate, asumându-și ca țel fericirea omului, procedează la realizarea lui prin diverse forme și metode. În întreprinderea în care este angajat (sudor) eroul narator, un Tovionescu, însuși Tovionescu-Directorul, propune, într-o ședință cu toată suflarea locală, ca de acum înainte toată lumea să fie veselă, să râdă: „Chiar dacă moșii și strămoșii nu ne-au învățat să râdem din cauză că nu erau coapte condițiile, noi trebuie să învățăm. Adicătelea schimbăm noi toată natura și nu putem să-l facem pe om să râdă?" (…) „Avem *Sovrom-petrol, Sovrom-lemn, Sovrom-tot,* de ce să nu avem și *Sovrom-râs?* Să exportăm și veselie, tovarăși!" (…) „Cine nu râde cu noi e împotriva noastră, e contra." După puține zile au apărut și primele panouri mobilizatoare: *Râdeți, tovarăși! Râsul este sănătos și la muncă de folos! Plânsul strict interzis! Numai râs și voie bună și pe soare și pe lună! Râsul e cu comuniștii, plânsul cu capitaliștii!* Mai dificil a fost momentul când au trebuit fotografiați fruntașii în producție, pentru panourile de onoare. „Rugăminți, amenințări, promisiuni de premii, *păsărica* și fel de fel de încercări se loveau numai de chipuri împietrite."

Dar râsul nu poate face casă bună de unul singur. Veselia goală e ca nunta fără lăutari. Așa că Tovionescu (aflăm cu acest prilej și adevărata origine a lui Tovionescu: „un Tovionescu veritabil, venit din URSS sub formă de ajutor sovietic dezinteresat, pentru a ne pune la punct cu tehnologia avansată a fratelui mai mare în domeniul agitației"), întors de la București, de la o ședință cu șefii cei mari, îi comunică lui Tovionescu (rămas în întreprindere) cum „Într-o seară, ne-au luat tovarășii și ne-au închis pe două ceasuri într-o sală mare și rotundă să vedem, ziceau ei, un concert". (…) „Am stat, și m-am tot gândit cum să facem și noi o bandă ca asta." Muzicanți? „Ai noștri, tovarășii romi… sunt de meserie"…

Și astfel măreața cultură de masă e pe cale de-a înregistra încă o victorie. Șifonată, însă, de întorsătura neașteptată a lucrurilor: bătaia țiganilor pe viori și acordeoane, pe piane și țambale, pe contrabasuri (cutremurătoare tragedia țigănușului râvnind la acordeonul alb!) și schimbarea directorului, care, ca întotdeauna în tactica și strategia *lumii pe dos,* crede că totul începe cu el, dă de o parte, la lada de gunoi, inițiativele predecesorului. Plin de sine, el rostește amenințătoarea întrebare: „Cu de-astea luptă, mă, proletariatul mondial să-și rupă lanțurile?" – cu toate că un destoinic Tovionescu se străduia din răsputeri să vopsească în roșu respectivele instrumente muzicale. Nu se știe pe ce căi a apărut zvonul că *foștii* ascunseseră în aceste instrumente (care le aparținuseră, desigur!) cocoșei și alte bijuterii de aur. Intervin *organele.* Totul este sfărâmat metodic. Nimic. Dar, surpriză: dintre așchiile unei viori se ițește o hârtie: „un afiș din cele pe care imperialiștii le aruncau din avioane". Organele se retrag cu trofeul. „Mâna criminală" este zdrobită în fașă.

Cartea cuprinde multe alte secvențe semnificative ale *lumii pe dos,* în *zborul* ei spre *societatea multilateral dezvoltată.* Ștefan Goanță nu scapă și nu iartă nimic; vitriolul ce ține loc de cerneală în stilou se scurge prin penița subțire, bine ascuțită, ca un venin mortal, pedepsitor.

Despre *muncă* se vorbește mai puțin în *noua societate;* în schimb, *agitației vizuale* îi sunt consacrate acțiuni și inițiative multiple, diverse, abracadabrante, delirante – în care Tovionescu se autodepășește ca omida în fluture, zburând suveran și protector peste o lume de aplaudaci.

Relațiile interumane cunosc scorțoșenia triumfală de formare a *Omului de Tip Nou* care, dacă primește *sarcină* (cuvântul-cheie în noul limbaj), este capabil să bărbierească – la modul concret: cu săpun, brici și foarfece – barba statuilor. *Omul nou?* – „Zero curat, grupa cea mai omogenă și mai ușor de studiat (și de manevrat). Ei îi zic *masă",* vorba nebunului doctor psihiatru – de care ne amintim și acum, când *omul nou* călărește statuia: „Zero ăsta care ne ronțăie țurtoaiele o să ronțăie toată lumea!"

Sentimentul pur, luminos și înălțător al iubirii este, și el, strâmbat, întinat – până la ucidere – de către Tovionescu-omul nou. Înduioșătoare și tragică idila dintre fata din parc și Tovionescu vopsind plăcuțele „Nu călcați pe iarbă". Definitorie întâmplarea din tren cu fetișcana fericită că obținuse un premiu și cei cinci Tovionești colegi de compartiment – „filmată" de scriitor cu încetinitorul, în tot grotescul ei.

Nimic nu este lăsat la o parte, în preocuparea pentru formarea Omului de Tip Nou. Grija nu-i ocolește nici pe copii. Dimpotrivă. De mici sunt dirijați pe această străduță cu sens unic și înfundătură sigură. Se dezvoltă un exuberant „elan pionieresc" pentru fapte peste care va trece buldozerul.

La iarbă verde, moment de liniște și reconfortare în mijlocul naturii, picnicul se încheie apoteotic, prin mărșăluirea familie după familie, sub faldurii lozincii Trăiască!… – slobozită de Tovionescu. În final, obosiți dar satisfăcuți, „sub sprânceana de pădure, tovarășii și tovarășele s-au strâns monolit în jurul lui… Tovionescu".

→



Solomon Marcus de la 1 la 6



Vasile BURLUI

Editura Spandugino și-a făcut o datorie de onoare din a aduce în lumina tiparului scrierile lui Solomon Marcus cu o perseverență nobilă și un ritm demn de toată lauda. Profesionalismul editorului iese pregnant în evidență și prin realizarea tehnică a volumelor, care se disting prin eleganța formei, sobrietatea, dar și imaginea caldă a coperților, toate realizate într-o unitate care fac din fiecare volum o carte de bibliofil.

Din multitudinea de publicații se disting prin actualitate cele 6 volume din seria *Răni deschise.* Titlul își datorează dramatismul faptului că autorul, deosebit de activ pe plan publicistic (ca și în publicistica științifică), abordează subiecte stringente pentru societatea contemporană, dezvăluind teme dureroase din varii domenii ale vieții sociale, culturale, politice românești. Autorul și le însușește mergând până la identificare, militând, oferind soluții, sugerând măsuri. O altă motivație a titlului, care se desprinde mai ales din primele volume, are drept argument unele evenimente neplăcute, restricții, jigniri, nedreptăți absurde trăite în tinerețe de Solomon Marcus ca tânăr etnic evreu în perioada legionară antonesciană, dar și după aceea.

Cum însuși Solomon Marcus o spune, „volumele *Răni deschise* reprezintă reacția mea la evenimentele pe care le-am traversat". De aici putem trage concluzia că volumele au un caracter autobiografic, ceea ce este perfect adevărat. Dar nu este vorba despre autobiografia concretă, cu fapte și locuri și date, ci despre cu totul altceva, mai profund și mai subtil. Cele șase volume cuprind în fapt elementele unei autobiografii spirituale care se coagulează permanent din înșiruirea deloc întâmplătoare a capitolelor. Întâlnim un soi de pudică modestie la Solomon Marcus, care refuză o biografie pragmatică dominată de evenimente concrete, făcându-ne părtași la aventura sa spirituală, la „reacțiile" sale în fața evenimentelor. O atitudine identică întâlnim și la Constantin Noica, filosoful declarând în *Nota testamentară:* „Dacă se va interesa cineva de activitatea mea cărturărească, îl rog să nu țină seama de următoarele: 1. Biografia mea ce nu are conținut, în bună parte din voință proprie", ș.a.m.d.

Observațiile marcusiene cuprinse în cele șase volume care fac obiectul prezentării noastre acoperă într-un ambitus impresionant o lungă perioadă de timp, care cuprinde mai mult de o jumătate de secol și se referă la o multitudine de aspecte. Criteriul de selecție a intervențiilor este unul cronologic și nicidecum tematic. Cu toate acestea, ideile vehiculate se asamblează armonios într-un tot omogen, spulberând aparenta heterogenitate.

Liantul principal al volumelor îl reprezintă însăși atitudinea lucidă, responsabilă, a intelectualului de rasă, evoluând într-o societate care pare că și-a pierdut cârma, dar în același timp tarată, derutată. Parcurgând cele șase volume, vom fi cu toții de acord că interdisciplinaritatea și transdisciplinaritatea reprezintă al doilea pilon al ansamblului de idei vehiculate. Alături de onestitate și sinceritate, ele fac deliciul unei lecturi plăcute, dar în același timp profunde.

Interesante, dar și expresive sunt și subtitlurile celor șase volume *Răni deschise*: vol. 1 – *Șansa de a te putea exprima,* vol. 2 – *Cultură sub dictatură,* vol. 3 – *Depun mărturie,* vol. 4 – *Desmeticindu-ne,* vol. 5 – *Focul și oglinda,* vol. 6 – *Eu doar întreb.*

Primele trei volume se referă la aventura unui intelectual în perioada comunistă, iar subtitlul primului volum, *Sansa de a te putea exprima,* exprimă bucuria eliberării cuvântului de sub teroarea interdicției, iar al doilea și al treilea abordează elementele esențiale ale epocii: *Cultură sub dictatură* și *Depun mărturie.* Analiza este una decentă, pertinentă, fără nuanțe partizane de nicio parte, dar neiertătoare. Ele oferă autorului prilejul de a se autoanaliza odată cu analiza perioadei în studiu.

Solomon Marcus nu a fost nevoit să retracteze nimic din acea perioadă, dar a explicat mai bine ca oricine condiția intelectualului veritabil în acele vremuri: „Era un fel de joc între ei și noi, ei ca să ne capteze, noi pentru a evita capcanele ideologice". Iar în alt loc: „sunt jenat de unele formulări din acea vreme, cu care astăzi nu mai sunt de acord". Această frază ar trebui să ne-o însușim fiecare dintre noi, înainte de a acuza pe alții. Ar constitui soluția onestă necesară pasului pentru mai departe. Lecția marcusiană este simplă, clară și, în același timp, strălucită.

Ultimele trei volume exprimă atitudinea sa critică cu privire la evoluția socială și culturală în România ultimelor decenii. Intelectualul rasat, intelectualul desăvârșit, își asumă până la intensități dureroase (*Răni deschise*) răspunderea de a trece prin filtrul critic evenimente aparent disparate, ca efecte ale unei societăți fără cârmă. Le tratează cu un foarte fin simț al observației, uneori oprindu-se la amănunte, le integrează în ansamblu, dar mai cu seamă știe să extragă esențialul și să ofere chiar soluții.

Observațiile sale și, în general, critica marcusiană nu au nicio tangență cu „flecărerile media" cu care ne-au obișnuit emisiunile audio-vizualului sau presa scrisă. Spre deosebire de atmosfera generală, critica sa este subțire, fină, dar profundă, cu argumentări raționale irefutabile. Dar, de reținut, critica marcusiană nu este deloc părtinitoare și nici distructivă, ci, din contra, are puternice accente constructive, de prospectare a viitorului și impregnată chiar de un optimism rațional, binefăcător.

În bună parte, sunt vizate educația, școala, învățământul românesc în general, pe care îl disecă fără menajamente. Vorbea totdeauna în cunoștință de cauză. Era invitat la întâlniri cu elevii școlilor gimnaziale, cu liceeni, studenți, medici, arhitecți, scriitori etc. și nu refuza nicio invitație. Purta corespondență cu oricine îl solicita, chiar și cu copiii. La întâlnirile cu domnia sa, mereu povestea despre surprinzătoare anomalii ale sistemului, pe care le afla și din contactul direct cu corespondenții săi.

Urmare a acestor experiențe directe, în aceste ultime volume argumentează necesitatea înlocuirii învățământului prin terorizarea elevului, propunând o relație profesor-elev armonioasă, biunivocă, cere înlocuirea logicii binare eronate (a memoriza și a reproduce) cu „a înțelege" și apoi „a cunoaște".

L-am descoperit pe Solomon Marcus foarte aproape de Jean Jacques Rousseau, atunci când declară că stimularea exagerată a competiției în detrimentul cooperării duce la accentuarea egoismului funciar speciei umane.

În încheiere, reformulăm ideea că, în ansamblul lor, cele șase volume reprezintă un opus închegat, care ne ajută să descifrăm o societate complexă și complexată, aflată într-o perpetuă zvârcolire derutantă, în căutarea propriului destin. Dacă cineva s-ar încumeta vreodată să scrie o istorie a mentalităților societății românești din ultimele cinci decenii, va trebui să citească *Răni deschise.*

Dar a descoperit oare nonagenarul Solomon Marcus calea pe care trebuie să meargă societatea românească spre echilibru și progres? Probabil că în această privință unele elemente ar putea fi extrase din discursul său. Cert este că în afara domeniilor științifice în care a excelat, Solomon Marcus s-a dovedit încă o dată un mare pedagog, sugerând drept subtitlu al ultimului volum formularea „Eu doar întreb", lăsând generațiilor prezente și viitoare răspunderea de a căuta și satisfacția de a găsi. Nouă, în calitate de recenzent, ca soluție la cele de mai sus, nu ne rămâne decât să spunem alături de Novalis: „Aparent, mergem înainte!"

Cum Tovionescu nu putea să acționeze o viață întreagă singur – deși este sexul dominant al cărții, ca, de altfel, și al construcției *noii societăți* – autorul o introduce în tramă și pe Tovioneasca, femeia-comisar, care nu râde, ne plânge, vorbește/răspunde monosilabic, concentrată cu toată fibra să-și ducă la bun sfârșit *sarcina.* Sfârșit care se dovedește a nu mai fi bun, datorită unui șofer cu o brumă de suflet adevărat în el, ajuns în culmea disperării – și care, sub o ploaie mocănească și rece de seară, o aruncă în câmp, cu toate panourile de agitație din camion. Tovioneasca ia situația ca atare, o analizează pe toate fețele și, paznic de far, nu doar le păzește – „Noaptea e periculos. Dușmanul de clasă prinde curaj și poate ataca panourile" – ci se pune să le ordoneze, pe marginea șanțului, în ordinea importanței lor. După ce înfulecă, totuși, pâinea și salamul dăruite de milosul șofer, se apucă de treabă. Până dimineața, „Pusese deja pe picioare *alianța* dintre clasa muncitoare cu țărănimea și intelectualitatea, care trăia sub formă de *pătură.* Urma panoul cu *ogoarele înfrățite,* cel cu *centrul vital al societății,* cu *fericirea garantată,* cele cu pacea, prietenia și viitorul luminos." Pentru că, spre lămurirea țăranilor și împingerea acestei „turme" încăpățânate pe drumul fericirii garantate, urmau să fie duse în sat aceste panouri.

În acest context – și tocmai în acest scop: colectivizarea țăranilor – „Echipa lui Tovionescu este al treilea colectiv care *atacă* în decurs de un an satul acesta mărginaș, sat sărac, dacă îl iei după averea obștii, dar oameni gospodari, nemișcați de aici și fără gând de mișcare". Capitolul 10 al Părții a doua este consacrat acestui dramatic moment din viața satului românesc. Nu insist asupra detaliilor, dar, parcurgându-l cu multă atenție, simt cum se ridică un semn de întrebare – sau de exclamație. Modul de desfășurare a ostilităților, întreaga anvergură, trimit, cu un ceas mai devreme, la tema viitorului roman, *Patul de zăpadă.* Unele personaje, ușor de identificat, cheamă pe cele de mai târziu: Olarul/Moșul; fata Olarului/Zarea Moșului; nunta. De asemenea, lupta înverșunată cu morți are multe însușiri comune cu cea din *Patul de zăpadă.*

Omul noii societăți – *omul nou al lumii pe dos,* tinzând spre „Zero absolut" – devine omniprezent, nivelează tot, încât este aproape imposibil să mai sesizezi când ai de-a face cu un Tovionescu sau cu o Tovionească; oricând trece dintr-unul într-alta sau dintr-alta într-unul. Și tocmai când *lumea pe dos* se desăvârșea drept o impecabilă construcție pe dos, dorind chiar să-și sărbătorească victoria printr-o mare adunare populară, are loc cutremurul: „Se pare că viața a depășit cotele de inundație ale trăirii. Debordează. Străzile se reped încoace și încolo, purtând deasupra lor oameni ieșiți din ei înșiși, oameni cu umerii perforați de mugurii viitoarelor aripi"… Tovionescu, izbit din toate părțile de valurile Revoluției, derutat, „încearcă să netezească la piept o bucată de flacără (poate de lozincă) spoită în roșu". Un tânăr revoluționar, recunoscând în el lumea veche, *lumea pe dos,* îl trage deoparte și-i ordonă: „Tataie, du-te acasă, tataie, auzi? Și după ce ajungi acasă, te culci. Auzi? Și după ce te culci, mori. Auzi? Te întinzi în pat, pui frumușel mâinile pe piept și mori. Înțelegi?" Dar Tovionescu nu înțelege nimic – și tânărul continuă: „Mori, tataie, pricepi? Stai întins în pat până îți vine. Trebuie să-ți vină. E timpul. Clar, tataie? Nu-ți lăsa lumea să-ți moară înainte. Fii băiat gigea și mori odată cu ea. Că dacă rămâi orfan, e greu. Nu te înfiază nimeni. Pricepi?"

Cu greu, Tovionescu înțelege și – dacă e *sarcină* – ascultă. Pleacă acasă să moară. Și moare. „Tovionescu e mort, cât se poate de mort." Și, cu tot ritualul creștin, este dus la groapă. Dar, la un moment dat, când cioclii se pregăteau să-l coboare în mormânt, ațâțat de o vorbă de dincolo de moarte, are loc incredibilul: „Tovionescu stă în capul oaselor în confortabilul lui sicriu și recunoaște în cel mai just spirit autocritic: Just! Recunosc! Nu m-am achitat de sarcinile încredințate. Îmi iau angajamentul să… uraaa"! – și „țâșnește din sicriu și o ia la fugă".

Semn că *lumea pe dos* nu dispare odată cu zdruncinarea ei, în actul radical/revoluționar de-a o schimba, de-a o readuce la poziția normală. De aici, și dilema autorului privind timpul la care să scrie cartea. Întrebare care l-a preocupat încă din Avertismentul către cititori, întrebare pe care și-o pune și acum, în finalul cărții: „Poate la prezent, poate la trecut, prezent sau viitor. Dar mai există și timpul lui Tovionescu, *un timp trecut prezent la viitor.*"

Pentru că Tovionescu n-a murit. Tovionescu este printre noi. Și încă nu știm ce se va întâmpla cu el.



Cărți și autori



Între romanul social și imaginarul utopic

Aureliu GOCI

Discutăm despre un roman al realității (Nicolae Dabija, *Tema pentru acasă,* ediția a VIII-a, Ed. pentru Literatură și Artă, Chișinău, 2016), despre o cronică a unor evenimente sociale prinse în rama unui tablou istoric, sub aura unei istorisiri de dragoste; este un roman care conturează un univers fictional extras din dimensiunile concretului, dar reconstruind o lume imaginară tulburător de apropiată de lumea reală.

Elaborarea cărții a fost generată de o anumită situație limită a destinului autorului, credibilitatea ei însă depinde de rezoluția ficțiunii. Într-un „Cuvânt" avertisment, mai scurt de o pagină, Nicolae Dabija vorbește despre un fel de iluminare, sau o revelație mistică excepțională care se întâmplă foarte rar și – cum spune Constantin Noica – numai unor „aleși" de pronia cerească.

Cartea a fost scrisă între octombrie 2007 și martie 2008, deci în șase luni, având puțin peste 360 de pagini, ceea ce înseamnă câte 60 de pagini pe lună, ceea ce ar putea să fie ilustrarea cuvintelor lui Marin Preda despre cum a elaborat el *Cel mai iubit dintre pământeni:* se lega de masă!

Fenomenul deportării – tema principală a cărții – a avut dimensiuni impresionante, prea puțin cunoscute, dar cu certitudine este vorba despre alte forme de schingiuire fizică și mentală, din Rusia, deosebite de cele practicate la noi.

Paul Goma a scris despre varianta românească, sub o formă oarecum pamfletară, de unde rezultă că una a fost deportarea în Bărăgan și alta în Siberia, sub aceeași echivalență traumatizantă, dar cu nuanțe specifice. În plus, dramatismul întâlnit în cartea lui Nicolae Dabija atinge climaxul, fiind învăluit de povestea de dragoste dintre Maria Răzeșu și profesorul ei de română, Mihai Ulmu.

Literatura română a preluat tema deportării imediat după perioada stalinistă, iar cea mai cunoscută reprezentare a ei rămâne romanul lui Fănuș Neagu *Îngerul a strigat,* în care un sat întreg este deportat și călătorește ani buni până să ajungă la locul de destinație. Cuvântul vine de la latinescul *portare – a aduce, a căra, a purta* etc., dar prefixele i-au amplificat semnificația (de-, con-, și mai nou, tele-), însă niciun derivat nu este atât de încărcat de tragism precum „deportare", o formă de alienare forțată a individului care se vede silit să se depărteze chiar și de sine însuși. Locul de detenție este un spațiu îndepărtat, claustral, care exclude ideea de normalitate cotidiană, dar și de evadare. Iată cum prezintă lagărul chiar comandantul lui: „Bine ați venit la Zarianka, criminalilor, borfașilor și academicienilor. Spun pentru cei care încă nu știu: locul nostru nu e atât unul de detenție, cât unul de reeducare. Țara vă vrea cetățeni recuperați. Clasa muncitoare crede că burghezii, intelectualii și tot soiul de infractori vor dispărea ca clase și fără să fie jugăniți, așa cum a propus marele Lenin, cel mai omenos dintre oameni. Și v-a acordat o șansă. De ce să n-o folosiți, mă derbedeilor? Altă soluție nu există, decât să cooperați cu noi, cei care vă educăm. Urmează să edificăm împreună o societate care va fi deopotrivă a ziditorilor și a zidiților. Zidiți veți fi voi, blegilor!

Apoi, după o pauză, tonul îi devenea patern: Pușcăriile noastre sunt cele mai umane din lume, chiar dacă nu toate celulele au geamuri și chiar dacă încă nu toate au apă caldă și duș, pentru că ele reeducă. Acestea sunt adevărate școli ale viitorului, dar să vă intre-n cap: aici, cine rămâne repetent, e lichidat. Deci, mâna pe târnăcop, lopată și hârleț! Ele vor fi, de azi încolo, baghetele, pensulele și condeiele voastre, trântori și exploatatori ai clasei muncitoare! Fiecare cu meseria lui – voi, cu mâna pe roabe și răngi, noi – cu mâna pe trăgaci!"

Scriitorii care scriu cu egală disponibilitate și performanță poezie și proză dovedesc o reală și profundă, chiar dacă nu totdeauna evidentă, conștiință literară. Nicolae Dabija face parte din această rară categorie de scriitori care se exprimă atât în poezie cât și în proză, cu mențiunea că universul său narativ se definește prin obiectivitate, lucru neobișnuit pentru textele în proză ale poeților.

Romanul de față are o structură aparte prin faptul că fiecare capitol începe cu un motto, în ordine, din: Evanghelia după Ioan, Chesterton, Antoine de Rivarol, Jean Jaures, Dostoievski, Lao Tze, Bernard Shaw, Dante, Hölderlin, Descartes, Facerea, Jacinto Benavente, Vladimir Ghika, Malraux, Sofocle, Plato, Cântarea Cântărilor, Jean-Jacques Rousseau, Ioan al Crucii, C. Noica, Oscar Wilde – și mă opresc după primele 180 de pagini, pentru că din ele s-ar putea crea o carte separată de maxime și aforisme.

Dar, cu toate că se subintitulează roman, cartea se oferă, după cum vedem, cu nenumărate capitole, cu titluri și motto-uri diferite, care le conferă o oarecare independență, ca niște povestiri „asociate", înrudite și incluse în structura romanescă. Împletirea dintre tema iubirii și deportare precum și dintre vocile personajelor care devin povestitori pe rând generează unitate și obiectivitate discursului narativ, încât acesta se coagulează, se concentrează într-o unitate de roman canonic.

În ceea ce privește tipologia, *Tema pentru acasă* este un roman social, al devenirilor umane sub un regim discreționar în care politica de anihilare a personalității prin injectarea ideologiei colectiviste atinge forme delirante, îmbrăcând forma utopiei. Este cutremurător fragmentul care narează evadarea celor doi îndrăgostiți și momentul în care ajung, prin pustia înghețată a Siberiei, la izba unui „foarte primitor" localnic: înăuntru, într-un colț, Maria descoperă... urechi umane! Fiecare vânător de evadați făcea proba capturii lui cu acestea, contra unui sac de mălai...

Filosoful și poetul Mendelstam, închis și el la Zarianka, propune o reprezentare – sarcastic-ironică? o viziune siropoasă? – a raiului pe pământ care va fi construit de societatea comunistă. Idealul (sau lozinca) lagărului este „aforismul" pe care îl emite Kudreavțev, comandantul penitenciarului: „Omul va ieși de aici înnoit spiritual (...) abia după ce-și va trăi toată frica". Zarianka este de fapt o URSS în miniatură, pentru că aici își ispășesc pedeapsa reprezentanți a 129 de naționalități, de la infractori de drept comun la profesori universitari, savanți, scriitori, capi de guverne provizorii anterioare sau de șefi ai partidelor interzise, oameni din partea europeană a țării – din Basarabia, Ucraina de vest și țările baltice – oameni simpli precum portari de hotel, paznici de cimitire, vatmani, pompieri, feroviari, taximetriști sau elevi de liceu.

Kudreavțev este o lichea sângeroasă care conștientizează importanța sa de comandant al unui lagăr de două ori mai mare decât Franța, de luptător al partidului împotriva imperialismului mondial. Protagonistul cărții, Mihai Ulmu, un intelectual român din Basarabia, crede cu tărie în dictonul antic conform căruia un lucru, ca să dureze, trebuie făcut de oameni liberi, de aceea nu se gândește decât la evadare, pentru a se „căsători" în fața universului cu iubita lui și pentru ca aceasta, după ce-i vine sorocul, să nască în libertate. Odată cu evadarea imaginată de fosta lui elevă Maria, care l-a iubit și-l iubește în continuare, profesorul Mihai Ulmu descoperă miracolul dragostei ca pe o revelație a unei conștiințe care acumulează în sine trăiri și sentimente fragile, dar care, la un moment dat, explodează, împlinindu-se o rodire miraculoasă: „Nu se putea înșela: e Femeia pe care o căutase atât, dar care îl găsise ea. O recunoscuse. Mirându-se de ceea ce simte, gândindu-se la acea ființă predestinată, pierzându-se în ochii ei mari și atât de senini, îi mai puse în această zi o întrebare lipsită de noimă:

– Tu... Tu ești?...

– Eu sunt, îi răspunse dânsa.

– Tu ești aceea?!, vrea să precizeze Mihai.

– Eu sunt aceea, rostește Maria cu siguranță în glas. (...)

Ființele lor se amestecară: el era ea, ea era el, iar lumea erau ei. Maria fremăta lipită de el, fără cuvinte, ca o torță care crește-n lumină. Mihai o sărută setos și ea se lăsă sărutată, râzând cutremurată, iar de la tremurul râsului ei tânăr se împrăștiau norii și soarele își făcea loc în înalturi, arborii, râurile și ierburile din preajmă murmurând, vălurindu-se și ele parcă mai altfel decât cu o clipită în urmă.

Toate cele din jur – taiga, cer, stejar, scorbură, nori, soare, stâncă, ape, văi, creste – dispăruseră parcă. Și doar ei doi mai rămăseseră pe lume, contopiți într-un singur sărut." (Capitolul *Primul sărut*)

În zilele noastre, oricât ar părea de îndepărtată și de nonspecifică, această temă a deportărilor și lagărelor din Siberia a mai cunoscut reprezentări tragice în proza românească, prin două romane de prim rang, chiar dacă între aparițiile lor au trecut multe decenii: *În preajma Revoluției* de C. Stere (apărut în 1930, reeditat în 2010), și *Biblioteca din Alexandria* de Petre Sălcudeanu (apărut în 1980). Comparativ cu ambele referințe, cartea lui Nicolae Dabija este mult mai concentrată, în reprezentare simbolică, dar lipsită de semnificația polemică a romanului lui C. Stere.

Autorul insistă asupra modificărilor de ordin psihologic și sufletesc pe care le suferă personajul, care trece, paradoxal, nu printr-o alienare, ci printr-o dedublare simbolică: „Când ieși din gară, Mihai Ulmu descoperi pentru sine un lucru alarmant: în anii de detenție se obișnuise într-atât cu spațiile mici, înguste, izolate, încât acum – când nimerise în acest oraș cu piețe imense, cu parcuri întinse, cu maidane fără capăt – simțea că se sufocă. Aerul, prea mult parcă, îl împiedica să respire.

Avea un sentiment straniu, ca și cum ar fi fost alcătuit din doi oameni, nedespărțiți, dintre care unul mai e prizonier cu cătușe la mâini și la picioare, iar celălalt, omul liber, e supraveghetorul acestuia. Dar este oare acest celălalt om liber cu adevărat, de vreme ce este obligat să-l însoțească mereu, pretutindeni, pe cel dintâi?

Aceste două persoane trăiau în el, tot mai greu de suportat."

Revenit acasă în satul Poiana din Basarabia, Mihai Ulmu își asumă experiența căpătată în lagăr: „Nu pune întrebări care n-au răspuns. Nu da sfaturi când nu ți se cer. Gândește cu sufletul, simte cu creierul. Chiar când cuvintele se împing unele în altele, fă-le să mai aștepte."

Capitolul final, care are titlul romanului, se cristalizează într-o cheie simbolică. Revenit în clasa cu elevi din care fusese ridicat în urmă cu treisprezece ani, o regăsește, când aprinde lumina, plină de aceiași oameni, acum albiți de vremuri și încercări. Elevii își făcuseră tema pentru acasă, dată cu atâția ani în urmă: A fi om – o artă sau un destin?

Ultimul cuvânt aparține lui Dumnezeu, și din acea fabuloasă întâlnire nocturnă rămâne o învățătură liturgică și o semnificație ridicată la scara întregii umanități: „În toată localitatea nu mai ardea de mult nicio luminiță. Apoi, și-n satele din jur se topiră ultimele licăriri. Una câte una se stinseră luminițele din acea parte a lumii, din acea țară, de pe acel continent, de pe acea planetă și de la Dumnezeu din cer se mai vedea, ca un vârf de ac, un singur sâmbure de lumină: cel din geamurile școlii din comuna Poiana, de parcă el, unicul, rămăsese să mai ardă la acea oră în tot Universul.

→

Binecuvântata povară a memoriei



Marie-Jeanne VASILOIU

Acum, când ne pregătim să sărbătorim Centenarul Marii Uniri, poate că nicio lectură nu este mai potrivită decât cea a impozantului volum de eseuri – rod al râvnei și al talentului unui brav fiu al Basarabiei, fiu al României – *Pe urmele lui Orfeu,* apărut la Editura „Detectiv literar", București, 2015.

Minunată, nobilă trudă să păstrezi vie amintirea unor personalități care au luminat, prin opera lor, istoria culturii românești (ca și pe aceea a vecinilor noștri, de foarte multe ori)!

Pornit pe urmele acestora, autorul, academicianul Nicolae Dabija, a cercetat cu asiduitate, ani de-a rândul, legendele și letopisețele, a consultat tezaurele bibliotecilor, a bătut drumurile cu pasul, luând ca punct de plecare plaiurile natale.

Orhei. Orphée. Orfeu. Iată niște nume prea asemănătoare ca să nu fie înrudite! Iar melodia nepământeană iscată de strunele vântului care rătăcește prin tainițele de pe malurile Nistrului este prea evocatoare ca să nu fi răsunat și pe strunele lirei orfice. Și iată de ce autorul face apel la Mnemosyne, zeița memoriei, nimeni alta decât bunica lui Orfeu. Pe drept cuvânt, Nicolae Dabija invocă memoria, „cea mai de seamă avere pe care le-o putem lăsa moștenire fiilor și nepoților noștri". (p. 6)

Așadar, slavă Mnemosynei! Și slavă lui Orfeu, divinul său urmaș, care s-a întipărit urma pasului pe meleagul blând al Orheiului.

Pe pământul Basarabiei se întâlnesc nenumărate vestigii – cetăți, altare, lespezi, inscripții – care trimit cu gândul la Antichitatea elină, la vremea când argonauții poposeau pe aceste meleaguri, însoțiți de Orfeu. Aici, până și apele iau uneori forma unei lire, așa cum se poate vedea pe râul Răut.

Să ne amintim că nunta lui Orfeu cu Eurydice se aseamănă uimitor de mult cu nunta ciobanului din *Miorița!* Autorul spune: „Aș crede într-o oră de vis că însuși Orfeu–tracul a compus *Miorița*". (p. 29)

Basarabia, ținutul dintre Dunăre, Mare și Nistru, nu se numea oare astfel din vremuri antice, însemnând posibil „Țară a Femeilor Trace", altfel spus, a femeilor *basara* [*Basara* (tracă) – haină lungă și pestriță, croită din blană de vulpe], preotese ale zeului Dionisos (supranumit Bassareus), menade care l-au sfâșiat pe Orfeu, furioase că acesta nu-și îndreptase privirea spre ele?

Din fericire, seminția poeților nu a pierit, iar autorul a pornit în căutarea acestor urmași ai lui Orfeu.

Trecând de la analiza miturilor, Nicolae Dabija își continuă cercetarea aplecându-se asupra cronicilor. „Cartea [aceasta] luase naștere dintr-un *dor* de rădăcini. […] Ea se voia și ca o carte polemică sau ca o replică celor care susțineau și mai susțin că românii n-au avut nimic, că tot ce avem noi mai bun e de împrumut, că mereu am fost ajutați, culturalizați, *iluminați* de alții. Pe când, cum zice Miron Costin, *Nasc și la Moldova oameni.*" (p. 7) Și ce oameni! Ce personalități grandioase!

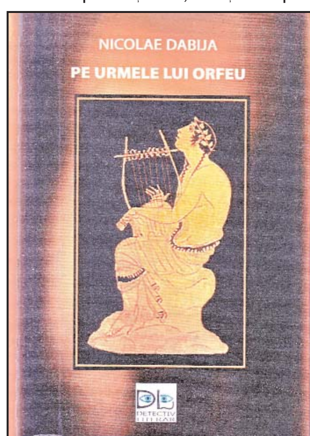
Pentru exemplificare, le vom face o succintă trecere în revistă.

Petru Movilă, „ctitorul", mitropolitul cărturar, este cel care a întemeiat la Kiev prima academie din această parte a Europei. Este cel care i-a ajutat cu tipografii și meșteri pe toți câți aveau dorința de a publica lucrări în limba națională, *cartea fiind pentru el o luptă împotriva ignoranței și „minciunii".* (p. 52)

Cronicarii Grigore Ureche, „înainte-mergătorul", și Miron Costin, cel pentru care a te pleca asupra cărții „nu este alta mai de folos zăbavă", au luminat cu opera lor vremurile de demult și au lăsat scrieri care ne farmecă și acum: *Letopisețul Țării Moldovei, de când s-au descălecat țara și de cursul anilor și de viața domnilor care scrie și de la Dragoș vodă…* (p. 64) și *De neamul moldovenilor,* pentru scrierea căruia Miron Costin a stat „multă vreme la cumpănă", căci „i se spăria gândul". Dar tot el mărturisește: „Biruit-au gândul să mă apuc de această trudă". (p. 110)

Alături de aceștia, *Ion biv vornic*, „Ion cel zis Neculce", cu ale sale *O samă de cuvinte* și cu *Letopisețul Țării Moldovei,* ne ajută „a dare răspunsuri" de unde venim, cine suntem, care ne e istoria, care ne sunt și cum s-au numit strămoșii, ce vremuri au trăit și care au fost faptele lor și încercările la care a fost supusă Moldova de-a lung de vremuri". (p. 140)

Poetul-mitropolit Varlaam al Moldovei ne-a lăsat *Cazania* sa, care a servit drept „carte de învățătură" pentru generații întregi de copii de țărani, aceștia deprinzând după ea cititul și scrisul. Sute de ani, *Cazania* le-a fost manual de limbă.



„*Cazania* e un monument al Graiului acelor vremi. [...] Ea a circulat în zeci de variante scrise de mână. Adesea, oamenii unui sat puneau mână de la mână ca să poată cumpăra o tipăritură. Cartea era oferită drept zestre fiicei sau fiului de către posesor ori lăsată ca moștenire. Se dădea o pereche de boi sau de cai pentru o *Cazanie.* […] Tot în acel veac [XVII] două sate se judecară în divanul țării pentru o *Cazanie.* Unele exemplare au fost răscumpărate de la tătari, care le luaseră pradă de război." (pp. 86, 88)

„Pentru întâia carte tipărită a Moldovei îi vom rămâne mereu datori poetului nostru dintâi Varlaam, deschizătorul de drumuri." (p. 89)

„Smeritul" mitropolit Dosoftei a tradus și a scris cărți până și în pribegie. Traducerea *Psaltirii pre versuri tocmită* a fost alcătuită în stihuri valahe „ca să poată trage hirea omului către cetitul ei". Astfel, „*Psaltirea* devine o carte de învățătură a acelor vremi. […] Posesorii o păstrează ca pe un odor. Pe marginile foilor sau în spațiul dintre psalmi, aceștia notează evenimentele de seamă, […] cum e și această însemnare despre care se afirmă că ar fi fost făcută de căminarul Gheorghe Eminovici din Ipotești […]: *Astăzi 20 decembrie, anul 1849, la patru ceasuri și cincisprezece minute evropinești, s-au născut fiul nostru Mihai."* (p. 96)

Și adaugă autorul: „Noroc de noi că l-am avut pe Dosoftei, adică un început, adică o continuare, la care trebuie mereu să revenim.

În semn de recunoștință că a existat, că există, că va exista la izvoarele spiritualității noastre dintotdeauna." (p. 101)

Nicolae Milescu, spătarul *globe-trotter,* literat, diplomat, erudit, „cel pe care drumurile-l mai țin minte", este „o figură de adevărat roman medieval", primul român care a vizitat China, iar descrierea călătoriei sale l-a făcut celebru în lumea întreagă.

La curtea împărătească din Pekin, Milescu s-a înfățișat cu demnitate, achitându-se cu pricepere și abilitate de misiunea încredințată de țarul Rusiei. „Pentru rezultatele expediției în China, Petru I îl decorează cu o medalie, iar pentru meritele lui de savant îi acordă […] câte douăzeci de curți de țărani, fără nicio reținere pentru aceasta din leafă." (p. 137)

Cărturar ilustru al epocii sale, N. Milescu a trăit și și-a desfășurat activitatea în zece capitale: Moscova, Iași, Paris, Constantinopol, Berlin, Varșovia, Szczecin, București, Stockholm, Pekin. Era poliglot, cunoștea paisprezece limbi, fapt care l-a ajutat în misiunile sale de diplomat. Totodată, este primul român căruia i-a fost tipărită o carte la Paris, în 1669 (*Enchiridonul*).

„Scriitor, istoric, muzicolog – a creat pentru turci *primul sistem de note muzicale*, compozitor, orientalist, poliglot, etnograf, folclorist, geograf, cartograf, biograf, filosof, pedagog, Dimitrie Cantemir e în adevăratul sens al cuvântului un om renascentist, o personalitate enciclopedică, formată la școlile Bizanțului." (p. 156)

Lucrarea sa, *Creșterea și descreșterea Imperiului Otoman,* va fi timp de două sute de ani „cartea de căpătâi" a istoricilor din Occident.

Cunoscător al atmosferei de la curtea otomană și al moravurilor politice și al uneltirilor pentru obținerea domniilor, Cantemir înfățișează sub o formă alegorică, în *Istoria Ieroglifică,* toată viermuiala de interese, subliniind declinul imperiului „ros de vicii și șubrezit din temelii". (p. 165)

Descrierea Moldovei este „cartea cu vâlcele și coline", despre care Nicolae Dabija spune „ca să o-nțeleg până-n străfunduri/ o citesc cu inima mai mult.// Și aud în ea, ca-ntr-un ghioc/ Marea Neagră, izvorând pe prunduri,/ și Carpații cum se-ntorc pe loc." (*Descrierea Moldovei*, p. 153) În cartea sa, Dumitrașco-vodă Cantemir descrie o Moldovă arhaică și, în același timp, atemporală. Totodată, ea îi va servi drept ghid autorului în „orașul care a fost, pe rând, capitală a trei mari imperii: Roman de Răsărit, Bizantin, Otoman..." (p. 154)

În semn de prețuire pentru erudiția sa, pe frontispiciul Bibliotecii Sainte-Geneviève din Paris, alături de numele lui Leibniz și Newton, poate fi citit, cioplit în piatră, și numele distinsului nostru cărturar, „filosof între regi, rege între filosofi", Dimitrie Cantemir. (p. 187)

„Eseul ce urmează nu e decât o încercare de a reconstitui seara aceea de demult, când literatura română avea să-și îmbogățească începuturile cu unul dintre cele mai frumoase poeme de dragoste…" (p. 189) Autorul, logofătul chir Costache Conachi, a scris la Sângera, în Basarabia, poemul pe care i l-a închinat cuconiței Smaranda Donici (Zulnia).

„Cuvintele curgeau parcă de la sine, ca și cum nu făcea altceva decât să transcrie o poezie învățată mai demult pe de rost – dar unde? când? poate-n altă viață anterioară? în vechea Eladă? – orice cuvânt venea ușor, căutându-și locul lui în rând, în strofă:

Am iubit pe muritoare și pe loc s-au prefăcut
Bucuria în durere și iubirea în temut.
Am iubit-o pân-la suflet, și în nebunia mea,
Dumnezeu, noroc și lume pentru mine era ea…

(pp. 196-197)

Gheorghe Asachi, „deschizătorul de drumuri", încerca printre primii, aproape de unul singur, să aducă Moldova, în primul sfert al secolului XIX, la nivelul de cultură al Europei. Încerca „să europenizeze această bucată de Europă întoarsă de mai bine de trei secole cu fața spre Asia sultanilor sau a țarilor". (p. 203)

„Nu era teatru, el face teatru. […] Nu erau piese, el scrie, traduce, adaptează piese. […] Nu aveam poezie: el o scrie. […] Nu era proză: el e și prozator.

→

Creatorul știa că până la acel mijit de zi sau până la alt revărsat de zori ori chiar pentru încă o existentă, acești pământeni vor avea ce să-și spună, vor ști cum să se încurajeze, cum să se țină împreună, lucrul cel mai important fiind acela ca oamenii să rămână oameni în orice împrejurări, cu respectul pentru propria persoană, cu stima pentru semeni și pentru lumea pe care le-a hărăzit-o să fie a lor, ei având misiunea să o facă, din locul în care le-a lăsat-o Dânsul, mai bună și desăvârșită, în numele minunii numite viață, pentru ca ea să dăinuie, să nu dispară în vecii vecilor, precum în cer așa și pe Pământ."

Atât prin reprezentarea obiectivă a unor realități istoricizate, cât și prin rafinamentul rezoluției imaginarului și proiecției simbolice, *Tema pentru acasă* configurează o capodoperă a literaturii actuale și impresionează prin măiestria care surprinde un moment astral din exprimarea unei conștiințe scriitoricești. Trecând prin toate treptele receptării, neîndoielnic, valoarea cărții este și va fi pe deplin recunoscută, așa cum rezultă și din succesul de uluitoare amplitudine pentru vremurile noastre sceptice: opt ediții în șapte ani, între 2009-2016, iar tirajul integral nu are echivalent cu vreo carte scrisă de vreun contemporan după cel de-Al Doilea Război Mondial.



Cărți și autori

Nu aveam critică literară, el o scrie. […] Moldova nu avea presă. El fondează reviste. […] N-aveam școli. El deschide în 1813 întâia școală civilă de la Iași, introducând aici și un curs de inginerie. […] Nu exista învățământ superior. Asachi pune bazele acestuia. […] Când nu sunt manuale, le scrie chiar el. […] N-aveam tipografii, el le inaugurează. […] N-aveam hârtie, Asachi înființează o moară de hârtie la Piatra Neamț. Nu exista grafică, el o impune. […] A fost ctitor al atâtor lucruri temeinice. Dar întâi de toate a fost unul dintre ctitorii conștiinței naționale.” (pp. 203-206)

La Ocnița, așezat sub teiul poetului Constantin Stamati, autorul mărturisește: „parcă aud cum în cartea poetului, uitată în preajmă, încolțește năvalnic iarba, foșnesc codrii, vălură lanuri, murmură izvoarele etern neadormite”. (p. 212)

Constantin Stamati își pune în vers dragostea de patrie: „Unui patriot și fumul/ țării sale/ I se pare dulce/ și mirositor – scrisese el aceste, poate unele dintre cele mai vibrante din întreaga noastră literatură, rânduri de dragoste de Țară.” (p. 212)

Alecu Russo, „cărturarul” umblat pe la „scoalele” Elveției, ia contact acolo cu ideile care îl fac să devină unul dintre militanții Revoluției de la 1848.

Exilat pentru piesa *Jignicerul Vadră,* va culege folclor în munți, la Soveja. Atunci, în 1846, va auzi *Miorița* pentru prima dată.

România pitorească, așa cum ne-a înfățișat-o el, va rămâne veșnic vie în amintirea noastră. Opera lui „mereu tânără, mereu actuală, mereu împrospătătoare, fără de vârstă, ca și pământul sau poporul care i-au dat naștere.” (p. 218)

Câți dintre cititori puteau ști că sarcasticul erudit și lingvist Bogdan Petriceicu Hasdeu a fost în tinerețe un boem, dar care a făcut „studii serioase, familiarizându-se cu lecturi esențiale”. Marea creație a vieții sale, *Etymologicum Magnum Romaniae,* a fost concepută ca o „enciclopedie a traiului … întreg, trecut și prezent al poporului. […] Ceea ce a făcut Eminescu în poezie, B. Petriceicu Hasdeu a făcut în ligvistică.

Bogdan Petriceicu Hasdeu și-a dominat epoca, fiind adesea comparat cu Dimitrie Cantemir.” (p. 226)

Vasile Alecsandri este primul scriitor român distins cu un premiu internațional pentru poezia *Cântecul gintei latine*. Bardul „veșnic tânăr și ferice” a scos „din anonimat” balada *Miorița,* A cules folclor pe care îl va publica în culegeri de *Poezii poporale. Balade* (*Cântece bătrânești*).

Teatrul lui Alecsandri „devine o tribună pentru a lansa ideile generației sale, care a pregătit Revoluția de la 1848”. (p. 231)

Alecsandri a scris poezie, proză, dramaturgie, făcând „risipă de geniu, făcând de toate, […] într-o perioadă când era nevoie de toate – acceptând acest sacrificiu pentru a ne ști mai demni […], mai buni, pe noi, compatrioții Dumisale.” (p. 233)

Ion Creangă, „învățătorul copiilor”, era „un bărbat înalt, blând la înfățișare și o scânteie de voioșie îi licărea în priviri.” (p. 234) Acest învățător nu punea copiii în genunchi și nici nu-i urechea. În schimb, le spunea povești. Stăteau copiii „smeriți ca sfinții și-și ascultau dascălul cu sufletul la gură”. Din când în când, le citea învățăceilor câte „o pozná” de-a lui din copilărie, înainte de-a o trimite la *Convorbiri literare.* Iar copiii, prinși de poveste, îl îndemnau să mai citească, pentru că ei nu sunt grăbiți. Autorul ne destăinuiește secretul acestei cumințenii: „Învățătorul surâde mai mult cu ochii, își așază pălăria înapoi în cui, aduce iar scaunul în mijlocul clasei, mângâie câteva căpușoare ce se află mai aproape de el, deschide din nou caietul și – copilăria lor continuă…” (pp. 235-236)

Eminescu „cel contemporan cu noi” a scris poezii „pentru cititorii dintotdeauna”. Spune autorul: „Dacă Dumnezeu, în clipele sale libere de minuni și griji cerești, ar fi scris poezii, îmi zic în timp ce-l citesc pe Eminescu, numai așa ar scrie:

Mai departe, mai departe
Mai încet, tot mai încet
Îndulcind cu dor de moarte
Sufletu-mi nemângâiet.” (p. 240)



Iar noi spunem alături de autor: „Eminescu trăiește în noi, în fiecare dintre noi, cei din lanuri și din biblioteci, cei dintre dealuri și văi, cei de lângă ape și stânci, de aceea, adresân-du-mă Domniilor voastre, zic acum, ca și ieri, ca și mereu:

– Bun găsit, Mihai Eminescu! Rămâi aici printre noi, unde mai există atâta dor de tine, unde mai e încă atâta nevoie de tine, poate nici-unde ca aici, poate că niciodată ca acum.” (p. 246)

Într-o serie de alte cinci eseuri, autorul îl urmează pe Eminescu în drumurile sale începute la Ipotești și continuate la Cernăuți, Berlin, Königsberg, Cracovia și Lvov, precum și la Odessa (Kuialnik).

Poetul Nicolae Dabija îi închină lui Eminescu poezia *Eminescu la Odessa:*

„Stă poetul lângă mare –/ Ceru-i pare-acum o hrubă –/ cu o frunte grea în care/ orice vis e ca o bubă.//

Se-ntreabă, singur în ceață/ lângă-al apelor tumult:/ poate că nici nu-s în viață,/ poate c-am murit demult ?// Și nu simte-'n dimineața/ spălăcită, sidefie/ de la dânsul, cum învață/ marea – veșnică să fie.

Cred că azi, reînviat printr-o minune, Eminescu ar putea recunoaște Odessa, această *perlă a Sudului,* numai după murmurul mării…

A mării celei fără de vârstă…

Marea de la Odessa îmi aduce aminte de Eminescu.” (pp. 301-302)

Alexe Mateevici, întocmai ca Eminescu, „a fost și el un fulger care a străfulgerat bolta literelor noastre, lăsând o lumină de care ne mai dor ochii.” (p. 308)

În vara anului 1917, poetul Alexe Mateevici era „un tânăr rătăcind pe drumurile războiului”, care își scria poeziile cu creionul într-un blocnotes pus „în buzunarul de lângă inimă”. În poezia *Limba noastră,* Mateevici dă „o definiție poetică a limbii. Ea e fulger și cântec, foc și vatră, pâine și sudoare, moșie și comoară, zbucium și poveste, fior și veșnicie, cer și țară.” (p. 317)

„Limba noastră-i foc ce arde”, spune Alexe Mateevici.

„Un imn și o odă, un bocet și o baladă, o elegie și un basm” (p. 307), spune academicianul Dabija.

Împreună cu domnia sa, noi „vom rosti mereu cu evlavie numele celuia care a scris cea mai vibrantă odă dedicată limbii române, […] *un șirag de piatră rară pe moșie revărsată”.* (p. 319)

Alături de numeroșii cărturari și domni români care au scris și au ctitorit școli, biserici și tipografii pe pământul românesc, dar și pe cel al vecinilor noștri, autorul nu putea să nu-l evoce pe Mihail Ștefanovici.

„În anul 1710, a apărut una dintre primele cărți tipărite în limba gruzină, *Liturghierul gruzin.* La sfârșitul acesteia, pe una dintre file, a fost tipărită cu alfabet gruzin o poezie într-o limbă necunoscută. Abia mai târziu s-a descoperit că stihurile, editate cu litere georgiene – altele tipograful nu avusese la îndemână – sunt scrise în limba română. […]

Tipograful era un consângean de-al nostru, pe nume Mihail Ștefanovici, care-și găsise în Gruzia o a doua patrie. Reorganizase tipografia din Tbilisi, dăruind haină tipografică, între altele, pentru întâia dată poemului lui Șota Rustaveli, *Voinicul în piele de tigru.* Ca să nu se uite.

Nu putem spune că am fost prea săraci, dacă am dăruit, din puținul nostru, și altora.

Peste tot, de la Cracovia la Lvov, Moscova sau Irkutsk, se pot vedea urmele moșilor și strămoșilor noștri uitați.” (p. 8)

Pentru a încheia, cităm din *Povara memoriei:* „Au rămas nu demnitarii de-a lungul istoriei, ci învățații, cărțile, monumentele scrise sau orale (folclorul, de pildă), adică ceea ce a fost în stare să conserve și să transmită Memoria.” (p. 6)

Ea, Memoria, ne face să fim mândri de înaintașii noștri, căci, precum se vede, la Moldova, ca și în orice colț al pământului românesc, au născut și – fără îndoială – nasc și vor naște OAMENI!

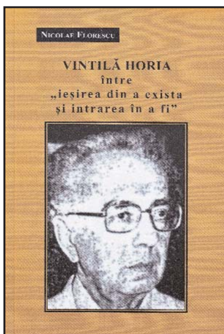
Citind acest volum, am trăit o intensă bucurie.

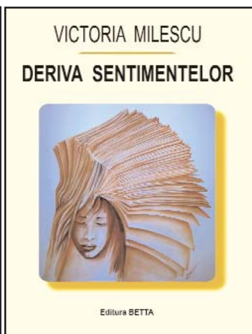
Mulțumim, domnule academician Nicolae Dabija, pentru acest sentiment!

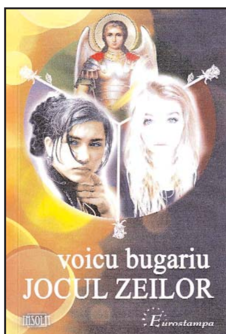
Semn(al) de carte

Nicolae Florescu, ***Vintilă Horia între „ieșirea din a exista și intrarea în a fi”,*** **Editura Jurnalul Literar, București, 2014**

‚Azi nu avem vreme de cuvinte nici măcar pentru a blestema”, nota undeva Vintilă Horia, referindu-se la un timp al opresiunii comuniste, care în destinul său a marcat o jumătate de veac de existență românească trăită febril, în izolare și suferință, într-un cu totul alt orizont spiritual decât cel specific etniei, situat la celălalt capăt al continentului, după peregrinări și sacrificii disperate, consumate și pe alte meridiane ale lumii. A viețui însă permanent pe cioranienele „culmi ale disperării”, nu o dată invocate drept modelatoare de către o generație fascinată de experiența existențială, cum a fost cea interbelică românească, preocupată în extremă măsură de confruntarea individului cu ravagiile istorice ale secolului, a însemnat pentru Vintilă Horia nu descifrarea farmecului halucinant al aventurii exersate până la eșec și ratare, ci „a învăța să privești și să judeci pe deasupra frunților din jur”, adică recursul la limpezirea conștiinței, fiindcă „o încordare neomenească îți impune a te descoperi superior, te silește să aduci în lumină omul bun și vrednic pe care fiecare din noi îl poartă cu sine”. (Autorul, în prefață)







Victoria Milescu, ***Deriva sentimentelor,*** **Editura Beta, București, 2016**

În fond, a crede sau a nu crede în poezie este derizoriu; trist este, pare a spune autoarea, că pe măsură ce e mai frumoasă e mai puțin crezută. Dar și mai urmărită, am putea să adăugăm, mai imitată ca formă și, deci, formatoare pe nesimțite, fără de veste. Victoria Milescu are darul acesta de a ne infuza ritmurile, imaginile, ideile, de a ne transmite acea stare de melancolie ca pe ceva natural – uitând sau nevenindu-ne în minte că este una dedusă din idee.

Am insistat pe „arta poetică“ a Victoriei Milescu din acest volum pentru a atrage atenția cât de bine este construit el, cât de consecventă este autoarea cu titlul/tema pe care-l dezbate și, desigur, cât de importantă este tema ca atare. (…)

Acest nou volum al Victoriei Milescu, adăugându-se la o operă bine rotunjită pentru a o spori, mi se pare bine străpuns de o idee constructivă, una dezvoltată într-o cascadă de imagini și metafore care încântă sufletul și pune mintea în legătură cu întrebările mari ale lumii. (Nicolae Georgescu, în prefață)

Voicu Bugariu, ***Jocul zeilor,*** **Editura Eurostampa, Timișoara, 2016**

Romanul de față este și un elogiu adus omului naiv.

Stăpânii lumii de azi sunt avizații, ingenioșii, prudenții lipsiți de iluzii, pururi zâmbitorii gata oricând să arate cât de deștepți sunt ei. Naivii, cei naturali, creduli și sinceri nu au loc la ospățul acestora.

În *Jocul zeilor,* cei doi naratori sunt niște marginali naivi, dar în niciun caz săraci cu duhul. Adolescenta se află la marginea copilăriei, dar și la granița stadiului de adult, iar bunicul, la limita dintre viață și moarte. Modurile lor de a se raporta la lume au poate o anumită grație enigmatică, pierdută și încă neregăsită de adulți. (Autorul, pe coperta a patra)



Asalt asupra Coloanelor lui Hercule



Nicolae MELINESCU

Închiderea rutelor migraţioniste dinspre Orientul Mijlociu extins către vestul bogat al Europei a provocat o presiune majoră în bazinul mediteraneean, care nu a putut fi descărcată prin atitudinea ambiguă şi cinică a celor care se consideră şefi ai afacerilor continentului nostru. Acordul dintre Turcia şi Uniunea Europeană şi măsurile de a stăvili exodul sirienilor către Grecia şi Italia au provocat deschiderea unei noi rute, de această dată nu dinspre răsăritul măcinat de războiul civil împotriva regimului Assad, ci dinspre centrul Africii, rută posibilă şi accesibilă în condiţiile imensei confuzii politice şi militare din Libia post-gaddafistă.

Nordul Libiei a devenit o piaţă clandestină de comercializare a migranţilor ilegali. Marea majoritate a celor pescuiţi din valurile Mediteranei au fost africani din zona Sahelului, din Nigeria, Camerun, Ciad, Niger, Congo democratic, Sudanul de sud, Etiopia sau Eritreea. Între ei s-au infiltrat şi musulmanii radicalizaţi, gata să îndrepte prin teroare aşa-zisele rele ale lumii infidelilor. După cum au dovedit-o rapoartele corecte ale unor agenţii independente de securitate, mulţi dintre migranţii africani nu prea seamănă cu sirienii scăpaţi de sub bombe doar cu ce aveau pe ei şi, eventual, o boccea meschină. Africanii au o altă înfăţişare, sunt mai încrezători, mai au şi câte un smartphone scump, ceva bani în buzunar şi contacte pe ambele maluri ale Mediteranei. Această modificare, nu doar de origine, dar şi de scop, ar fi trebuit să provoace o nouă strategie de apărare a europenilor, nu faţă de migraţie, ci faţă de traficul ilegal cu persoane, faţă de crima organizată transfrontalieră şi faţă de sclavia secolului XXI, pe care fenomenul migraţiei le provoacă şi le amplifică.

Cu o ordine de zi proprie, alimentată de birocraţia bruxelleză, decidenţii majori din Europa dinamică, opulentă şi gata să ajute cu un bagaj imens de măsuri ipocrite a acţionat, a strâns şurubul libian prin alianţe oculte cu triburile care controlează litoralul şi, deci, poarta către drumul transmediteraneean. Şuvoiul migraţionist african şi-a făcut loc spre vest, mutându-se şi mai de la sud, înspre Sierra Leone şi Liberia. Saltul final spre Europa a pornit şi el din două enclave spaniole africane, Ceuta şi Melilla, aflate la mai puţin de douăzeci de kilometri de ţărmul sudic spaniol. Ambele teritorii au fost cedate de Franţa la 27 noiembrie 1912 în favoarea constituirii unui protectorat spaniol. Fiecare dintre cele două are mai puţin de douăzeci de kilometri pătraţi şi populaţii de câteva zeci de mii de oameni. Ele sunt plasate în imediata apropiere a strâmtorii Gibraltar, denumită de antici şi „coloanele lui Hercule". De ani de zile trecerea peste gardurile de siguranţă înalte de şase metri care le separă de teritoriul marocan a devenit un sport panafrican. La începutul lui august 2017, o sută de africani au dat năvală în Melilla, i-au agresat pe poliţiştii spanioli care au încercat să-i oprească, rănind grav trei dintre ei. La câteva zile după acest incident, încă trei sute de africani au încercat să treacă gardul de frontieră. O sută dintre ei au ajuns în Melilla şi au fost arestaţi, nu înainte de atacul împotriva grănicerilor, pe care i-au rănit cu pietre, şi a distrugerii câtorva maşini ale poliţiei. La Ceuta, în februarie 2017, opt sute cincizeci de africani au organizat un asalt de patru zile de-a lungul graniţei de aproape paisprezece kilometri care desparte Marocul de enclavă.

Spania a fost criticată că i-a trimis înapoi în ţara de origine pe mulţi africani imediat după capturare, fără să-i înregistreze. Madridul a explicat că reţinerea migranţilor presupune un proces îndelungat de găzduire, iar deportarea durează foarte mult. După vizita regelui Juan Carlos în cele două teritorii africane, în 2007, guvernul madrilen a avertizat Bruxelles-ul că în zonă era în curs de amorsare o adevărată bombă cu ceas. Reacţia Uniunii Europene a fost pe măsura incapacităţii sale dovedite în administrarea crizelor. Migraţia ilegală în zona africană a Gibraltarului a fost catalogată drept o afacere internă a Spaniei, care administrează cele două enclave.

Cu timpul, situaţia a devenit tot mai dramatică. Mii de oameni, între care câteva sute de copii, au murit înecaţi. Numeroşi africani au fost capturaţi de traficanţii libieni şi transformaţi în sclavi, vânduţi în lumea arabă şi la curţile elitei africane, bărbaţii au fost obligaţi să intre în miliţiile tribale şi în formaţiuni jihadiste. Sute de tinere au fost transformate în prostituate sau vândute ca mirese pentru nababii locali. Condamnabilă este ignorarea caruselului de interese din zonă, unde sume uriaşe trec dintr-o mână în alta, unde traficul de persoane produce bani mulţi, bani murdari, care, cumpărând deznădejdea unor naivi cuceriţi de mirajul strălucitor şi de suprafaţă al europenismului, alimentează ideologii şi acţiuni teroriste, furnizează arme şi atrage în propria plasă alţi deznădăjduiţi care-şi închipuie că, alăturându-se unui aşa-zis război sfânt, vor fi dezmierdaţi de douăzeci şi opt de fecioare în veşnicia vieţii de apoi.

La începutul lui august 2017, preşedintele Emmanuel Macron a convocat o consfătuire dedicată migraţiei africane, împreună cu prim-miniştrii din Spania, Italia şi cancelarul german. Din Africa au participat preşedintele Ciadului, Iddris Déby, cel al Nigerului, Mahamadou Issoufou, şi ministrul de Externe libian, Mohamed Taha Siala. Scopul întâlnirii de la Paris a fost elaborarea unui plan de consolidare şi apărare a graniţelor celor două state africane de-a latul cărora se dezvoltă o nouă rută prin vestul



continentului, cu puncte de adunare în Ceuta şi Melilla şi de acolo spre Spania sau Italia. Cei patru europeni sperau să instituie un regim frontalier eficace pentru stăvilirea celor proveniţi din Sudanul de Sud, Congo democrat, Camerun şi Nigeria.

Combustia acestui nou proiect urma să fie alimentată de un fond de 60 de milioane de euro puse la dispoziţia celor trei guverne africane. La o analiză a partenerilor adunaţi la Paris, apar variabile care pot compromite buna intenţie. Şeful statului Ciad, Iddris Déby, conduce ţara din 1990, a abrogat legea de limitare la numai două a mandatelor prezidenţiale, concentrează toată puterea, ignoră sau chiar intimidează orice formă de opoziţie politică. Cu instituţii ale statului grav corupte şi cu un sistem de relaţii bazate pe paternalismul tribal, este foarte posibil ca sumele alocate de europeni să ajungă în buzunarele preşedintelui şi ale acoliţilor acestuia. Nigerul are probleme de o cu totul altă natură. Preşedintele Mahamadou Issoufou se află la primul mandat, dar a modificat deja constituţia ca să poată rămâne în funcţie cât doreşte. Suspectat şi arestat în 2009 pentru fraudă şi eliberat pe cauţiune, el este acuzat de exces de putere şi de nepotism. Aliat ferm al Occidentului şi al Statelor Unite, beneficiază de calitatea ţării sale de al patrulea mare furnizor de uraniu (3.407 tone în 2016), ceea ce îi permite preşedintelui să domine un sistem discreţionar de alocare a fondurilor publice. La rândul său, guvernul libian are probleme în controlarea teritoriului şi în eliminarea triburilor ostile, în mare parte ocupate cu traficul de persoane şi cu speculiarea migranţilor. Cu asemenea gestionari ai asistenţei franco-italo-germano-spaniole, este mai mult decât posibil ca banii să ajungă în conturi private şi în plasamente necontrolabile de către donatori.

Revenind la demersul lui Macron, este interesant cine şi de ce s-a prezentat la chemarea franceză. Preşedintele francez, iniţiatorul proiectului, se afla la vremea întâlnirii într-un picaj dramatic al popularităţii, provocat de eşecul promisei reforme generale şi de divorţul de şeful armatei, generalul Pierre de Villiers. Angela Merkel, în plină campanie pentru alegerile parlamentare din a doua jumătate a lui septembrie, a ţinut să-şi apere politica braţelor deschise, demonstrând că îi aduce acesteia corectivele impuse de experienţa ultimilor doi ani.

Italia a venit cea mai împovărată de griji, cu speranţa sinceră de a vedea închisă calea transmediteraneeană Sirta – Lampedusa. Guvernul de la Roma a acţionat atât în interiorul Uniunii Europene, pentru sensibilizarea membrilor faţă de starea de lucruri alarmantă de pe plajele sale, dar şi pe teritoriul libian. Ministrul de Interne Marco Minniti, un politician controversat, fost comunist şi cu relaţii în serviciile secrete, s-a întâlnit la Tripoli cu Fayez al-Sarraj, prim-ministru al guvernului recunoscut de ONU. Presa italiană a menţionat proiectul unui pact italo-libian de combatere a migraţiei ilegale. În mediul politic italian circulă insistent părerea că s-a ajuns la un acord cuprinzător cu triburile şi miliţiile libiene pentru descurajarea traficanţilor. Aşa s-ar putea explica scăderea cu 70 la sută a migranţilor sosiţi pe malurile italiene după luna august a lui 2017, ceea ce este un succes aparent pentru că numărul acestora rămâne la nivelul zecilor de mii. Continuă să provoace îngrijorare situaţia a încă aproape o sută de mii de africani, între care mulţi copii, blocaţi în lagărele de la malul libian al Mediteranei, care au o situaţie incertă, trăiesc într-o mizerie cumplită şi sunt victime ale traficanţilor şi stăpânilor acestor locuri de groază. Marea majoritate a migranţilor agonizează într-un provizorat plin de riscuri, dar refuză să fie repatriaţi în ţările de origine de la sud de Sahara.

Premierul spaniol a prezentat şi el pericolele pe care le provoacă mutarea către vestul Africii a rutelor traficanţilor. Ceuta şi Melilla nu mai fac faţă asaltului migranţilor, al căror număr s-a dublat în numai o lună. Drumul prin Maroc spre enclavele spaniole a devenit alternativa parcursă de peste patru mii de africani în primul trimestru al lui 2017, de trei ori mai mulţi decât în anul precedent. Chiar dacă distanţa dintre Ceuta şi Cadiz este doar de paisprezece kilometri, în numai trei luni aici au murit în valuri cincizeci şi unu de oameni (cifra oficială), dintre care treisprezece au fost minori, mai mulţi decât au murit în pasajul dintre Turcia şi Grecia (36) în aceeaşi perioadă. Spania a preluat locul Greciei ca destinaţie alternativă. Într-o singură zi, Salvamento Maritimon, agenţia spaniolă de siguranţă şi salvare maritimă, împreună cu Crucea Roşie au smuls din valuri şase sute de migranţi aflaţi la bordul a cincisprezece ambarcaţiuni ilegale, număr record după 2014, când pe plajele Spaniei au ajuns tot într-o singură zi o mie trei sute de migranţi. Frontex, agenţia UE de monitorizare a graniţelor, a constatat că în 2017 numărul înecaţilor descoperiţi s-a dublat faţă de anul precedent. Unii dintre ei proveneau din ţări continentale şi au văzut prima dată oceanul atunci când au pornit spre Europa. Mentalitatea continentalului nu poate anticipa pericolele la care se expune. „Preferăm să murim decât să rămânem în mizerie. Moartea vine o dată şi gata! Mizeria nu se mai termină", declara Abdou, în vârstă de 29 de ani, migrant venit din sudul Marocului (https://www.the guardian.com/world/2017/aug/23/ we-would-rather-die-than-stay-there-the-refugees-crossing-from-morocco-to-spain, accesat 23 august 2017.).

În primul semestru al lui 2017, unsprezece mii opt sute patruzeci şi nouă de africani au ajuns în Spania pe căi ilegale şi încă trei mii trei sute se află în Ceuta şi Melilla. Dar nu atât numărul migranţilor îi îngrijorează pe arendaşii politici europeni, ci, mai ales, posibilitatea devenită realitate de a le deschide uşa islamiştilor jihadişti. Spania păstrează amintiri dureroase de la atentatul din 2004, care a făcut o sută nouăzeci şi cinci de victime, între care şi câţiva români, după explozia dintr-un tren suburban.

→



La pas prin satul global



Însemnări de călătorie Iulia Hasdeu

Despre câmpia olandeză. Olanda este o ţară mlăştinoasă, umedă şi tristă: cerul nordic, mereu acoperit de nori, face ca atmosfera să fie densă şi apăsătoare; zilele, în loc să fie frumoase şi zâmbitoare ca acelea din Franţa şi Italia, sunt mohorâte şi ploioase; temperatura este întrucâtva asemănătoare celei din Anglia, dar cele două ţări sunt complet diferite. În Anglia câmpia este veselă, în ciuda climei aspre. Pretutindeni vezi ţărani, copii, femei alergând să privească trenul. Terenurile sunt populate, ca să spunem aşa, cu pâlcuri de copaci, se văd căsuţe cochete ascunse discret după tufe înalte. Peste tot sunt grădini pline de flori şi localnici dintre cei care cultivă pământul numai pentru nevoile propriilor gospodării, însă şi din dragoste pentru natură, din admiraţie pentru ce a creat aceasta. În Olanda, dimpotrivă, câmpia lucrată foarte eficient este monotonă; ar fi asemeni unui deşert de nu s-ar face asta într-o manieră ireproşabilă. Pământul este lucrat cu multă trudă; niciun colţişor nu este neglijat; câteva cursuri de apă traversează în toate direcţiile câmpurile întinse şi le umplu cu mâl; şirul de copaci de aceeaşi înălţime, cerul întunecat şi noros, toate astea fac câmpia olandeză de o tristeţe de nedescris. Nicio căsuţă surâzătoare, nicio grădiniţă... Ici şi colo se zăreşte ceva roşiatic acoperit de fum: este un sătuc. În Olanda satul este alcătuit din câteva străduţe înguste şi umede, pustii şi lipsite de viaţă. Din când în când pe câmp se văd vaci şi boi păscând liniştit. Sunt singurele fiinţe vii care însufleţesc aceste ţinuturi posomorâte. Vacile sunt frumoase. Albe cu pete negre sau roşcate. Sunt întreţinute bine. Caprele sunt albe şi frumoase, dar caii nu sunt frumoşi. Sunt de talie mică şi obişnuiţi. În general, câmpia olandeză e foarte monotonă, iar locuitorii ei nu sunt cu nimic de vină – veţi spune. Desigur, nu e vina lor că solul e umed, terenul plat, fără munţi, fără cursuri mari de apă, dar diversitatea poate fi creată de către localnici; ei ar putea planta grădini, pot construi case drăguţe, pot curăţa puţin mâlul şi mâzga de mătasea-broaştei care înverzeşte apa şi o face îngrozitor de dezgustătoare. Olandezii nu fac toate acestea pentru că ei nu simt natura.

Despre spiritualitatea Olandei. Ceea ce au olandezii bun este hărnicia lor. Ca şi englezii, ei sunt neobosiţi, dar au o mulţime de defecte: spiritul lor este, ca al tuturor nemţilor, înclinat către teorie, dar Germania are un avantaj, şi anume, mari scriitori, care au înălţat gândirea la un nivel mai sus decât cea de zi cu zi, în timp ce olandezii nu au aceeaşi inteligenţă pătrunzătoare. Nu sunt practici, nu se gândesc deloc la confortul străinilor care le vizitează ţara mai mult decât s-ar gândi la propria lor stare de bine. Uneori sunt de o bruscheţe surprinzătoare. Ei nu pot merge pe stradă decât înghiontindu-se. Hotelurile nu sunt defel comode, în sfârşit, nu te simţi confortabil. În ceea ce priveşte curăţenia, în Olanda este aproape exagerată; într-adevăr, la prima abordare te poţi înşela, casele sunt foarte curate pe afară, ferestrele sunt spălate şi frecate, dar intraţi vă rog într-una din aceste case, într-un magazin mic şi veţi vedea, vai! ceea ce madame de Sevigne numeşte joc cu dedesubturi: murdăria în toată splendoarea ei! Îndeosebi în Amsterdam am văzut, mai mult ca oriunde, tipul ăsta de înşelătorie, şi nimic nu este mai detestabil decât şiretlicul ori şmecheria.

Spiritul social al olandezilor este felul de comportament de complezenţă: sunt multe persoane politicoase, fără îndoială. Bărbaţii sunt destul de amabili, dar cel mai adesea sunt din interes, când ştiu că în schimb vor fi recompensaţi pentru politeţea lor. Atunci când nu se aşteaptă la o răsplată, sunt prost crescuţi. Într-un loc public vedeţi cum în faţa doamnelor bărbaţii se întind, îşi lungesc picioarele de parcă ar fi la ei acasă. Pe stradă bărbaţii întorc capul să te măsoare, se opresc să te vadă, te fixează cu tupeu şi uneori chiar te fac să te jenezi; fără niciun motiv, domnişoare sau doamne vă râd în nas, fără pic de jenă. În general, ceea ce îi face ridicoli pe olandezi, şi pe amsterdanezi în special, e că la vederea unui străin sau a unui lucru care în Franţa ori aiurea este foarte comun, iar la ei nu e la modă, ei par căzuţi din lună şi nu-şi pot reveni din extaz. S-ar spune că nu pot înţelege că un străin sau o străină se află în ţara lor. Te-ai crede în mijlocul unor sălbatici autentici şi într-adevăr eu chiar nu ştiu ce idee să-mi fac despre o ţară unde e suficient să fii străin pentru ca să te privească ca pe o piramidă din Egipt.



Olandezii nu iubesc deloc Franţa şi nici pe francezi, e evident că în vene le curge sânge nemţesc. Asta se vede şi în fizionomia lor în care recunoşti imediat spiritul greoi şi dur. Oamenii sunt ignoranţi şi lipsiţi de inteligenţă, le plac băuturile spirtoase, vinul, lichiorurile şi nu se pot obişnui cu berea. Cei de rând sunt foarte muncitori, însă duminicile poţi remarca efectele iubirii lor pentru băuturile tari. Ura surdă a olandezilor faţă de francezi datează de demult şi e întemeiată. Sub Ludovic al XIV-lea ea a izbucnit printr-un act de devotament eroic; sub Napoleon I ea a mocnit surd; în fine, odată liberă, Olanda nu a îndrăznit nici să-şi declare cu voce tare ura faţă de Franţa, nici măcar să o păstreze adânc în inimă, dar nu va pierde ocazia să şi-o manifeste la zile importante. Olandezii nu vor să-i recunoască nimic Franţei, nici măcar frumoasa şi bogata sa literatură. Ei acordă toate meritele Germaniei. În dragostea mea pentru Franţa, şi numai din această cauză, detest sejurul meu în Olanda. O, Franţa, scumpa mea Franţă, de ce trebuie ca prusacii să nege ce ai tu mai frumos şi mai măreţ!

Artele în Olanda. Olanda este o ţară bogată în artişti de tot felul, mai ales pictori. Olandezilor le place mult muzica, o cultivă cu pasiune. Marele maestru pe care germanii vor să îl redea Germaniei, van Beethoven, era de origine olandeză, tatăl său şi mama erau olandezi.

Olanda este celebră prin pictură. Sunt maeştri celebri în această artă. Rembrandt, Van Dyck, Van Ruysdael, Rubens, Mengs au fost olandezi. Rubens era flamand, dar a avut ca maeştri pe pictorii olandezi. Şcoala flamandă, mai ales cea veche, este remarcabilă. A dat numeroase capodopere. E foarte originală şi nu are nimic asemănător şcolilor franceze sau italiene. Cel mai original, cel mai divers dintre pictori este, fără îndoială, Rubens. Rubens are forţă, energie, mai ales el are instinct – dacă ne putem exprima astfel – are instinctul culorii. Reflecţiile luminii sunt admirabile. Clarobscurul lui, mai ales în tablourile sale de gen, nu poate avea termen de comparaţie. Mengs a fost supranumit pe bună dreptate Rafael-ul olandez. Are un penel lejer; portretele lui de femei, ale Fecioarei, sunt pline de graţie, de fineţe. Van Dyck nu are imaginaţie, este pictor de portrete, dar este admirabil. El dă modelelor sale o poziţie fermecătoare, ele trăiesc. Prinţesele sale pictate la Curtea lui Carol I sunt fermecătoare. Ruysdael este peisagist, dar ce fineţe are tuşa lui! Ce colorit. Ce luminozitate! El face tablouri micuţe, foarte mici, priviţi-le, nu le veţi mai lăsa din mână.

Olanda mai are încă un pictor care nu a făcut multă zarvă în străinătate, totuşi nu merită să fie dat uitării. Este unul dintre cei mai originali, mai variat, cel mai fermecător pe care l-a produs şcoala flamandă. Numele lui este Van Hals; el a pictat mai ales portrete ale regenţilor şi spitale sau militari şi câteva pânze cu subiect istoric. Este extraordinar. Personajele lui sunt atât de expresive, de variate, atât de bine situate în plan, că nu mai doreşti nimic în plus. Per total, arta în Olanda este foarte apreciată. În Amsterdam nu sunt muzee de pictură contemporană, dar este unul în Harlem, în apropiere de Amsterdam, destul de bun; este evident că Olanda continuă să cultive artele. Această populaţie, care nu beneficiază de o climă plăcută, fără privelişti frumoase, fără daruri oferite de natură, acest popor – ca să spunem aşa – care a creat o ţară artificială, are nevoie de oarecare distracţie şi a ales artele pentru a se distra şi în asta a excelat.

(Identificare şi traducere: Crina Decusară Bocşan)

Au urmat atentatul de pe aeroportul Barajas, atacurile de la Palma Nova şi Burgos din 2009 şi, cel mai recent, de la Barcelona – paisprezece morţi şi o sută treizeci de răniţi, între care trei români. Atentatele sângeroase din Franţa, Belgia şi Marea Britanie au fost dovezi devastatoare ale inserţiei teroriste în fenomenul migraţionist.

Odată intraţi în atenţia oficialilor, migranţii sunt transportaţi în micuţa localitate Tarifa, cu aproximativ optsprezece mii de locuitori şi o suprafaţă cât a oraşului Târgovişte. Cei care ajung aici după spaima traversării Gibraltarului se simt în siguranţă o vreme. „Ceea ce contează pentru mine", declara un supravieţuitor, „este că am scăpat din Africa şi nimic nu e mai important. Am fost îngrozit de traversare pentru că marea când era liniştită, când devenea agitată!" (*Idem*) Solicitanţii de azil trebuie să aştepte decizia oficială între şase luni şi doi ani, ceea ce provoacă aglomeraţie în centrele de primire. Fiecare migrant primeşte lunar o sută şaptezeci de euro pentru hrană şi cincizeci de euro bani de buzunar. Larri, un tânăr de 22 de ani din Ghana, i-a descris propria experienţă unui jurnalist britanic. „Am încercat mai întâi să ajung în Europa prin Libia şi Italia. La o oră după ce am ieşit în larg, era să mor când s-a răsturnat barca în care eram treizeci şi cinci de oameni. Doar doisprezece am supravieţuit, restul au dispărut sub ochii noştri. Printre ei se aflau femei şi copii. Am înotat până la barcă şi m-am agăţat de ea. A doua zi m-au văzut nişte pescari, au chemat ajutoare şi când m-au scos din apă am izbucnit în plâns." (https://www.the guardian.com/ world/2017/ aug/23/ we-would-rather-die-than-stay-there-the-refugees-crossing-from-morocco-to-spain, accesat 23 august 2017)

Odată cu valul migranţilor ilegali ce vin din nordul Africii prin Gibraltar, Spania se confruntă cu o nouă provocare. Dacă în cazul atacurilor islamiste din restul Europei fundamentaliştii s-au lăudat că-i pedepsesc pe „infideli" pentru ocuparea unor teritorii populate de musulmani, în cazul Spaniei ambiţia declarată a jihadiştilor este să recucerească pământurile supuse prin războaie şi represiuni în Peninsula Iberică, începând cu cucerirea umayadă între 711 şi 788 şi cu distrugerea regatului vizigoţilor. Ultimul califat arab, Granada, a fost eliberat de armatele din Castilia şi Aragon în 1492.

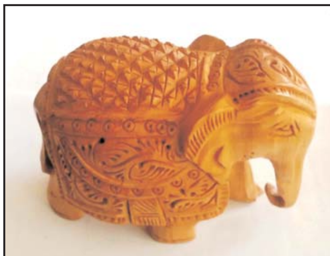
Lovită tot mai des şi mai sângeros, vulnerabilă tocmai din cauza respectării valorilor şi a libertăţilor în care crede, Europa dispune de mijloace mult prea elegante pentru combaterea unor duşmani fanatici. Politica braţelor deschise este umanitaristă şi onorabilă în sine. Evident, niciuna dintre ţările afectate de migraţia ilegală pigmentată cu jihadişti brutali nu poate să se înjosească şi să recurgă la politica urii segregaţioniste. Manifestările ipocrite de solidaritate ale islamiştilor aşa-zis moderaţi nu-i readuc la masa familiei pe cei ucişi, aşa că ele nu trebuie să înşele pe nimeni. Ei rămân susţinători tăcuţi şi complici ai extremiştilor, care nu vin de pe altă planetă, ci tot din rândurile lor, radicalizaţi de predicatori ai aceloraşi congregaţii. În secolul XXI, politica de fier şi sânge a lui Bismarck nu mai poate funcţiona, dar numai declaraţiile politice de toleranţă şi marşurile de solidaritate umană după ce zeci de oameni nevinovaţi între care numeroşi copii sunt spulberaţi pe trotuare de maşinile morţii nu mai sunt utile şi nici conciliante. Evenimentele ultimilor ani impun un alt gen de solidaritate şi de abordare mai pragmatică şi mai operativă a situaţiei de către vremelnicii lideri mandataţi de electorat să administreze securitatea individuală şi colectivă a Europei.

Secvențe indiene



Ion PĂTRAȘCU

Fac ce fac și mă reîntorc în fabuloasa lume a Orientului. Până la urmă, i-a venit rândul și Indiei să fie inclusă pe lista marilor mele pasiuni. A fost o dorință personală, însă nu și-a pierdut valabilitatea nici remarca lui Mark Twain cum că *India este țara pe care orice om dorește să o vadă.* Dorința mi s-a împlinit după vizita de poveste în Triunghiul de Aur al acestei țări: New Delhi, Agra și Jaipur. Când am ajuns în India, am fost primiți după tradiția locului cu salutul *namaste!* (mă închin ție) și o minunată ghirlandă de flori, pusă în jurul gâtului. Ne-am convins repede de multiplele carate ale acelei zone, pentru care turiștii străini și localnicii manifestă atâta apetență. Aceasta, desigur, datorită densității și valorii monumentelor cultural-istorice și, poate și mai mult, a celor religioase, care, toate la un loc, oglindesc existența neîntreruptă a uneia dintre cele mai vechi și bogate civilizații ale omenirii.



Triunghiul, chiar de aur cum i se spune, nu reprezintă decât o mică parte din vastul Subcontinent Indian (cât aproape jumătate din continentul australian), care se desfășoară de la Nord la Sud pe o lungime de 3.200 de km. Pe o suprafață de peste 3,2 milioane de km² întâlnești un conglomerat de populații care, cu acel miliard și trei sute de milioane de oameni, se apropie vertiginos de cea mai populată țară din lume, China. Cât despre diversitatea etnică, se impune să reținem că, prin nesfârșitele păduri indiene, se mai găsesc și la început de secol XXI comunități tribale (500 de triburi, vorbind 40 de dialecte), care se cifrează la peste 70 de milioane de suflete.

India, o țară de necuprins într-o viață de om. Ea te surprinde la tot pasul prin mozaicul său etnic și religios. Și, nu numai. Chiar și numele de India, care vine de la fluviul Indus, face trimitere la un mozaic mai larg, asiatic: Indus este un derivat al cuvântului persan Hindus. Este cert, însă, că pe valea acestui Indus a apărut și a înflorit renumita cultură indiană, contemporană cu civilizațiile egipteană și sumeriană, cărora însă le-a supraviețuit.

Pentru a înțelege, cât de cât, India, trebuie pornit de la doi termeni de bază: diversitate și contraste. De exemplu, turistul de rând nu-și poate nici măcar imagina paleta largă a elementelor geografice, care se desfășoară ca într-un caleidoscop de la altitudinea de 8.586 de metri, cât atinge partea indiană a Munților Himalaya (scut natural al Indiei), și până la 2 metri sub nivelul mării, în Kuttanad. Varietății geografice îi corespunde o mare bogăție faunistică. Să ne gândim doar la maiestuosul tigru bengalez (simbol național al Indiei), la leopardul de zăpadă și panteră, la rinocerul unicorn, elefantul asiatic, sau la minunatele păsări indigene sau călătoare.

Natura indiană este diversă și bogată sub toate aspectele, nu numai la suprafață, dar și în măruntaiele solului. Din cele mai vechi timpuri, India este cunoscută drept țara pietrelor prețioase. Bogățiile Indiei l-au fascinat și pe W. Shakespeare, care amintea despre ele în *Visul unei nopți de vară.* Chiar și în zile noastre, nestematele ar reprezenta principala bogăție a țării, fiind cel mai valoros produs de export. Au fost și au rămas celebre în lume trei diamante de proveniență indiană: cel aflat în coroana reginei Marii Britanii, așa-zisul *Diamant Orlov,* montat de Ecaterina a II-a în sceptrul imperial al Rusiei și, nu în ultimul rând, diamantul *Darya-i-Nur* (Marea de lumină) care se află la Muzeul Bijuteriilor din Teheran. Fiecare cu povestea lui, care mai de care mai interesantă. Fascinație și uimire a trezit și comoara descoperită (2011) într-un templu hindus din Statul Kerala: munți de diamante, aur și bijuterii, estimate la o valoare de peste 16 miliarde de euro. Comoara reprezenta doar o mică parte din *agoniseala* unor maharajahi din zona respectivă.

Bogății care continuă să se strângă doar la un singur pol. India începutului de secol XXI este cea de-a șaptea putere economică a lumii pe piețele bursiere, iar la capitolul I.T. se află pe locul doi, după SUA. Ea însă deține recordul la cel mai rapid ritm de creștere a milionarilor. Polarizarea bogățiilor face ca peste 450 de milioane de oameni să trăiască într-o sărăcie cumplită. Practic, jumătate din populația Indiei trăiește cu un dolar sau cel mult doi dolari pe zi. Astfel, ca simplu observator al realităților indiene, treci prin mai multe stări sufletești: poți să râzi cu poftă de ceea ce vezi sau să-ți pierzi respirația de uimire, dar te și întristează profund formele neașteptate ale existenței aflate la secole distanță în urma epocii noastre.

Contraste și iarăși contraste, pe care le întâlnești la tot pasul. Când traversezi capitala New Delhi, în drum spre diferite obiective turistice, vei observa acei *participanți egali* la traficul de pe străzile și bulevardele orașului: o cămilă, un bou înjugat la o căruță, o bicicletă, o turmă de capre, o motocicletă Harley-Davidson, un camion pictat manual, un Mercedes ultimul model, o vacă rumegând la o intersecție (este sacră și suverană, fiind asociată cu *Gautama* – Vaca Mamă și *Aditi* – Mama Zeilor), un autobuz modern și, desigur, nelipsitul elefant, sacru și el. Aici totul este normal, atâta timp cât acest trafic specific indian este o oglindă fidelă a unei îmbinări armonioase a trecutului cu prezentul și, respectiv, a acelui mozaic etnic și religios numit indian.



Este o realitate, pe cât de ciudată pentru noi, pe atât de normală pentru indieni. Este ceea ce se poate chema unitate în diversitate. În această țară a pluralității etnice se vorbesc două limbi oficiale (hindi și engleză) și alte peste 200 de limbi și dialecte. Apoi, pe acest tărâm al religiilor, atât de diverse și cu arii de răspândire dintre cele mai surprinzătoare, India nu poate fi circumscrisă unei religii anume. Nu, pentru că, pe lângă hinduismul majoritar (80% din totalul credincioșilor), conviețuiesc în pace și armonie musulmanii (14%), creștinii (4%) și alte credințe precum sikhism, budism, jainism, zoroastrienism, iudaism etc.



Această unitate în diversitate se oglindește cotidian în paleta largă de tradiții și obiceiuri, în numărul impresionant de târguri și festivaluri, unde participă laolaltă hinduși, musulmani, budiști, creștini, după caz: azi la mine, mâine la tine. Apoi, la asemenea manifestări sunt etalate cele mai colorate și scumpe obiecte de îmbrăcăminte și podoabe. Până și animalele sunt aduse în ținută de sărbătoare. De exemplu, elefantul cel sacru apare și el în cele mai luxoase costumații.

Feeria de culori cred că este unică în lume. Totul este codat într-o simbolistică foarte precisă, uimitoare, așa cum întâlnim de fapt în întregul Orient. Nimic nu este întâmplător în viața de zi cu zi a indianului și, desigur, în cea de stat. De data aceasta, să ne oprim doar asupra simbolisticii Drapelului de Stat, a celor trei culori dispuse orizontal. În partea de sus tronează culoarea oranj, adică șofranul sau Karasi, care reprezintă curajul și sacrificiul. Culoarea albă, de la mijloc, simbolizează pacea și adevărul. În centrul ei se află roata sau *Chakra,* care este considerată drept energie și centrul spiritual. La baza tricolorului este culoarea verde întunecat, simbol al loialității și onestității.

India este India. Nu poate fi comparată decât cu ea însăși. Într-o ocazie viitoare vom răsfoi mai multe pagini de istorie și civilizație ale acestei țări, care începeau să prindă contur cu circa cinci mii de ani în urmă, pe valea fluviului Indus. O istorie remarcabilă, cu suișuri și coborâșuri, cuceriri și jafuri, dar și cu regenerări. Șirul cuceritorilor și jefuitorilor este lungă, pe măsura vechimii acestei țări. Sigur, vom trece în revistă momente de tensiune și războaie cu persanii, jafurile lui Tamerlan, venirea musulmanilor și, în final, starea de colonie, sub Imperiul Britanic. O istorie tumultoasă, care se înscrie pe un curs normal după anul 1947, când și-a dobândit independența.

Apropierea de viața spirituală a indianului, sub toate formele ei, oferă observatorului străin momente unice de plăcere, încântare și uimire. Literatura, sculptura, dansul și cântecul, toate au origini milenare și forme concrete de manifestare până în zilele noastre. Dar, navigând prin acest vast și variat domeniu spiritual, vom întâlni și numeroase punți trainice ale legăturilor româno-indiene. Îl vom regăsi pe Mircea Eliade în India, unde s-a înfiripat idila lui cu Maitreyi, reflectată de cele două frumoase romane de dragoste: *Maitreyi* și *Dragostea nu moare.* Ne vom aminti, de asemenea, de proiectul lui Constantin Brâncuși de a construi la Indore, în India, un *Templu al eliberării, contemplării și al descătușării,* pentru soția defunctă a maharajahului Yeswat Rao Bahadur, unde și-ar fi avut locul și cele trei *Păsări în zbor,* târguite de prințul indian la Paris. Proiectul nu s-a realizat, *însă el a rămas pe vecie, prin formele sale esențiale arhitectonice, spirituale și filosofice* (Florence Hetzler, profesor la Universitatea Fordham din Scarsdale, New York). Spre deosebire de Eliade și Brâncuși, Eminescu nu a fost în India, însă scriitoarea bengaleză Amita Bhose, venită în România din dragoste pentru opera poetului român, publică o carte intitulată *Eminescu în India.* Era titlul sub care a apărut teza ei de doctorat *Influența indiană asupra gândirii lui Eminescu,* teză coordonată de eminentul eminescolog Zoe Dumitrescu Bușulenga.

Aceste prime elemente sumare despre istoria și cultura Indiei, despre legăturile spirituale și materiale dintre români și indieni, urmează să fie detaliate și completate în numerele viitoare ale revistei.

Kamadeva

Mihai Eminescu

Cu durerile iubirii
Voind sufletu-mi să-l vindec,
L-am chemat în somn pe Kama –
Kamadeva, zeul indic.

El veni, copilul mândru,
Călărind pe-un papagal,
Având zâmbetul fățarnic
Pe-a lui buze de coral.

Aripi are, iar în tolbă-i
El păstrează, ca săgeți,
Numai flori înveninate
De la Gangele măreț.

Puse-o floare-atunci-n arcu-i,
Mă lovi cu ea în piept,
Și de-atunci în orice noapte
Plâng pe patul meu deștept...

Cu săgeata-i otrăvită
A sosit ca să mă certe
Fiul cerului albastru
Ș-al iluziei deșerte.



La curtea epigramei



Mircea Ionescu-Quintus
(18 martie 1917 - 14 septembrie 2017)

Elis RÂPEANU

Elogiul ultim i-a fost adus pe 18 septembrie 2017, adică s-a întors la strămoși exact când a mai rotunjit o jumătate de an peste veacul împlinit la 18 martie. O mulțime imensă de cetățeni ai urbei, de „peneliști” veniți din toate colțurile țării cu diverse mijloace de transport, de epigramiști (George Corbu, Elis Râpeanu, Laurențiu Ghiță, Rodica Hanu din Bacău, Ștefan Al. Sașa din Câmpina, Virgil Petcu, caricaturistul Nicolae Ioniță), a umplut străzile din jurul Bisericii Buna Vestire, din Ploiești, aflată în apropierea locuinței celui care, în acea zi, stătea în biserică în sicriul acoperit cu tricolorul de mătase. Triști, solemni, epigramiștii îl omagiau pe președintele de onoare al U.E.R.

Despărțirea de Mircea Ionescu-Quintus s-a transformat într-o amplă manifestare, cum n-a cunoscut Ploieștiul și, credem, nici alt centru urban din țară. Pentru că *Domnul Mircea* – cum îi spuneam noi, ploieștenii și epigramiștii, a fost personalitatea cea mai populară a momentului, simbol al orașului, prin valențele sale multiple, de epigramist și om politic, „liberal din tată-n fiu”, avocat, prozator, poet, prin implicarea neobosită în activități multiple, prin umorul și judecata întreagă păstrate până în ultima clipă, prin mintea ascuțită de care a dat dovadă – calități evidente în atâtea interviuri luate în direct și transmise la radio și TV.

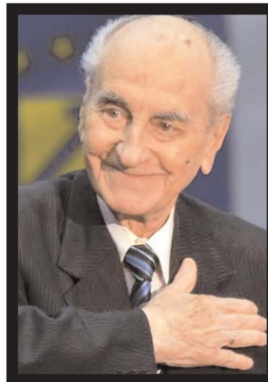
Manifestarea prin care mulțimea de oameni și-a arătat prețuirea, dar și durerea despărțirii, a pogorării sicriului, de pe care s-a strâns steagul tricolor, în cavoul familiei de la Cimitirul Viișoara, a depășit limitele obișnuite dedicate unei personalități care a îndeplinit multe funcții în stat. Să nu uităm că, din acest punct de vedere, l-a întrecut pe tatăl său, Ion Ionescu-Quintus, care a ajuns deputat, vicepreședinte al Camerei Deputaților și primar al orașului „aurului negru”; Mircea Ionescu-Quintus, membru al P.N.L. din tinerețe, contribuind la reînființarea lui după ’89, președinte al acestui partid, deputat, senator, ministru al Justiției, președinte al Senatului României, devenind astfel, al doilea om în stat. Dar, înainte de a avea posibilitatea să se afirme ca om politic, și-a căpătat popularitatea ca epigramist, trăsătură care i-a marcat numele și atunci când a ajuns în sferele înalte ale celor din fruntea țării. Ca ministru al Justiției și-a exprimat un regret care e al tuturor românilor:

Nu regret c-am fost un an
În Guvernul Stolojan,
Dar visam să fiu ministru
De la Tisa pân’ la Nistru.

Deci, nici ca om politic nu s-a dezis ca epigramist.

Longevitatea sa, ca și a fratelui său, Nelu Ionescu-Quintus (care s-a mutat la cele veșnice la 95 de ani), se datorează, în bună parte, epigramei, dar și sprijinului permanent, înțelegerii, sincronizării în acțiuni și idei cu Doamna Viorica Ionescu-Quintus care i-a stat o viață alături și căreia acum, la 91 de ani, ajunsă o mână de om, cu gândirea limpede, viața i se pare pustie. Dar noi o știm: suntem siguri că își va reveni, va suporta cu demnitate durerea și-și va duce crucea cât va hotărî Dumnezeu.

Se știe că, în literatură, mai ales în domeniul epigramistic, se întâlnesc cei mai mulți longevivi. Prin acțiunea ei asupra gândirii și a spiritului creatorului, prin atenția chemată să funcționeze permanent, participativ, la actul creației, epigrama, formă literară scurtă, concentrată, care se manifestă azi numai la români (oriunde s-ar afla ei), absorbind, parcă, în valorile ei, întreaga tradiție europeană în domeniu, se instituie într-un simbol al vieții, așa cum a fost și Mircea Ionescu-Quintus. Renumitul epigramist Nicolae Ghițescu (1919-2002) – doctorul care nu se dădea în lături să-i mănânce pe unii „pacienți” (era medic veterinar) – era convins că epigrama îi prelungește viața. Dorea din tot sufletul să atingă 80 de ani și, când a devenit octogenar, ne-a asigurat că activitatea neîntreruptă a creierului, conexiunile pe care le presupune orice creație sau activitate de cercetare, dar, mai ales, scrierea acestui „flecuștet” al literaturii prelungește viața. Și prietenul său dintotdeauna, Al. Clenciu (1913-2000), care se întrecea în dueluri cu Gică Petrescu, era încă activ la cei 87 de ani la care a pornit pe calea întâlnirii cu Marțial. Și mulți dintre confrați, prezenți alături de noi la trecutele concursuri de epigramă din țară, au depășit 80 sau 90 de ani: Valerian Lică (1929-2014), Nicolae Nicolae (1927-2014), Nicoman (Nicolae-Paul Mihail, 1923-2013), Nelu Quintus (1919-2014), Gh. Păun-Ulmu (1915-2013) – cel care, trecut de 96 de ani, a-nnobilat, prin scrierile sale, Cetatea de Scaun Curtea de Argeș. Chiar și scriitorii care s-au îndeletnicit cu epigrama au atins vârste venerabile: Al. Macedonski (86 de ani), Victor Eftimiu (83 de ani) ș.a. Dintre nonagenarii care ne-au părăsit, îi amintim pe Iancu Constantinescu (95 de ani), Ionel Gologan (94 de ani), A.C. Cuza (90 de ani), Radu D. Rosetti (90 de ani), Aurelian Păunescu (92 de ani), acad. Gabriel Țepelea (96 de ani) ș.a. Sunt activi și publică, în mod curent, confrații Petre Gigea-Gorun (n. 1930) din Craiova, Nicușor Constantinescu (n. 1928) din București, Gh. Leu (n. 1935) din Brăila, Nicolae Mihu (n. 1936) din Sibiu, George Petrone (n. 1936) din Iași, ș.a.



Pe 14 aprilie 2011, Mircea Ionescu-Quintus, alături de alți confrați, l-a sărbătorit pe alt ploieștean – epigramist centenar, la locuința acestuia, pe Vasile Moșneanu (1911-2012) care, la masa festivă, a uimit cu memoria și cu înțelepciunea sa. Printre altele, am notat câteva dintre spusele sale (apărute și în *Epigrama*, nr. 56, iunie 2011): „E o zi prea importantă pentru mine, nici n-am visat-o, totuși o trăiesc. Acest lucru e posibil datorită alăturării mele la grupul epigramiștilor. Cu patru decenii în urmă, pe la începutul anilor ’80, am aflat de acest grup, de la Ploiești, cunoscut în țară. Prima vizită pe care am făcut-o a însemnat mult pentru mine. Domnul Mircea Ionescu-Quintus m-a sărutat, lucru pe care în viața mea nu l-am sperat. Cred că această apropiere a mea de epigramiști mi-a schimbat destinul. /…/ Eu am fost ghidat de un dicton: *Mâna este unealta minții.* Alt secret al vârstei la care am ajuns este că n-am fost afemeiat și n-am mâncat mult. Am avut și următorul dicton pe care l-am respectat cu strictețe, chiar cu sfințenie: *Condeiul și lectura* constituie antidotul îmbătrânirii creierului.” Se impune concluzia că, și în cazul marelui nostru dispărut, această creație a avut un efect benefic privind longevitatea: cel care practică epigrama e tot timpul în priză; observația cu care e înzestrat epigramistul de vocație (nu cel „pârât”) e un dar special – susținea și Mircea Ionescu-Quintus, însă nu numai ochiul ager este necesar pentru nașterea epigramei propriu-zise și nici numai selecția ideilor frapante: după acest impuls, ca un „zvâc” ce declanșează maieutica poantei, se produce o distilare și o cristalizare a ideilor pe care epigramistul le pune în corelație, astfel încât să realizeze acea întorsătură menită să producă surpriza, care să transforme „implicitul” în „explicit”. În patru versuri concentrate, Domnul Mircea definește epigrama:

Ea a răsărit
Ca o taină mare:
Un scurt circuit
Cu străfulgerare.

Tot în versuri scurte, precizează:

Nu răvaș de turtă
Trebuie s-ajungă,
Ci poemă scurtă
Cu bătaie lungă.

Epigrama este o provocare, o incitare, o invitație permanentă la ieșirea din inerție, din platitudinea vieții și a tiparelor de gândire cotidiene. Ea stimulează și fortifică activitatea cerebrală, prin lanțurile infinite de idei pe care le operează autorul, *menține prestigiul lucidității.* Chiar și la 100 de ani, Mircea Ionescu-Quintus și-a păstrat vioiciunea gândirii, istețimea, atitudinea umană, principiile acțiunilor politice, a compus catrene epigramatice, a consultat publicațiile și nu uita să-i felicite pe confrați la ziua lor aniversară. O mână de om care a rămas cu mintea „în funcțiune”, cu umor și cu luciri de inteligență în privire.

Acest venerabil confrate face parte dintr-o adevărată „dinastie” de epigramiști, compusă din Ion Ionescu-Quintus (tatăl) și din fiii Mircea Ionescu-Quintus și Nelu Quintus. Mândri de talentul moștenit de la părinte, cei doi epigramiști cu care am avut șansa să fim contemporani, au dus epigrama mai departe, ridicând-o pe trepte de spiritualitate conformă cu societatea în care au trăit. Mircea Ionescu-Quintus, plin de umor, scrie: „Și, cum născuții din pisică șoareci mănâncă, am încercat să justific apartenența mea la genul epigramatic:

De la părinți, oricine știe,
Iei duh și fizionomie;
Era prea mare ironia
Să-mi lase tata doar chelia.”

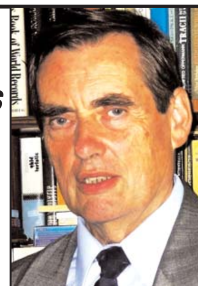
Am avut norocul nu numai să fim contemporani, ci și concitadini. Ne-am hrănit sufletul și spiritul în același oraș cu profesori renumiți și oameni cu darul comunicării și cu frica de Dumnezeu. De fapt, consider că drumurile noastre s-au întâlnit înainte de a ne naște: vârful din care s-a născut acest *Trident Quintus* (volum apărut în 2001) a fost Ghiță Ionescu, născut în 1833, venit de la Meteleu – zonă colinară din județul Buzău, ajuns mare negustor și bancher la Ploiești. Or, ca să ajungă la Ploiești, a trecut, musai, prin Valea Călugărească, zonă de dealuri dogorâte de podgorii, unde, la un popas cu trăsura, o fi băut o bărdacă de crâmpoșie cu strămoșii mei. Atunci ne-am întâlnit prima dată. Parcurgând un arc de timp, ca elevă de liceu, frecventam cenaclul literar regional, care funcționa într-o cămăruță, la parterul Palatului Culturii de azi, condus de regretatul profesor Costel Ionescu, apoi de profesorul Gh. Milica. Acolo, din când în când, venea și un „tovarăș” slăbuț, cu ochi veșnic neastâmpărați – Mircea Ionescu-Quintus. Cum vorbea frumos și cumpănit, credeam că e profesor de Română. Anii s-au înclinat spre vârsta înțelepciunii și printre epigramiștii invitați la o ședință deschisă a Cenaclului „Polivalențe” din Politehnică, pe care îl conduceam, au fost invitați și epigramiști. Alături de Mircea Trifu, Al. Clenciu, N. Ghițescu, a fost prezent și Mircea Ionescu-Quintus, pe care l-am recunoscut imediat. Parcă nu se schimbase deloc, îi lipsea numai bogăția de păr. Și a venit și anul 1986, când am participat la un concurs național de epigramă și tot de la ploieștenii mei mi-a parvenit onorantul premiu III (care pentru mine echivala cu premiul I) pentru epigrama *Își puse, la-nceput speranța/ În telefonul dat din Turda/ Zeiței Themis cu balanța,/ Dar oarba face și pe surda.* E clar că numele orașului – Turda – e pus ca să salveze rima, dar a fost apreciat catrenul totului-tot, că avea poantă; era primul mare premiu după cele din cadrul Clubului „Cincinat Pavelescu!”: *În căsnicie, vorba-aceea,/ El duce crucea, el, bărbatul;/ O fi ducând c-așa-i e datul,/ Dar urcă Golgota femeia!* și Unei prietene: *De nu mi-ai fi atât de dragă,/ Ți-aș spune că-ți lipsește-o doagă,/ Dar, cum eu te iubesc nespus,/ Susțin că ai o doagă-n plus!*

În continuare, ne întâlneam la ședințele Clubului nostru și la concursurile naționale din țară sau de la Chișinău. Ne încânta cu verva sa, cu atacurile neașteptate. Lui George Zarafu îi dedică următorul catren:

Din Ploiești la Potigrafu,
De la mare pân’ la mic,
Lumea zice că Zarafu
Ia dobândă pe nimic.

la care, cel atacat a replicat: *Adevărul se cunoaște/ Încă de la Marțial:/ Nu poți să obții dobândă/ Dacă n-ai și capital.* (Va urma)

Oameni copiați în veșnicie?



Dan D. FARCAȘ

În episoadele precedente, am încercat să ne imaginăm ce ar putea fi o hipercivilizație cosmică, mai avansată față de noi cu sute de milioane de ani, luând în considerare direcțiile către care se îndreaptă civilizația noastră în următoarele secole.

Amintisem de progresele informaticii, între altele, de realitatea virtuală, menționând că, pe la mijlocul secolului nostru, probabil o jumătate din populația activă va lucra într-o formă de realitate virtuală. Intrarea completă a unei persoane într-o astfel de lume presupune azi echipamente sofisticate și incomode, dar este de prevăzut că, peste nu foarte mulți ani, contactul se va face cu ajutorul unor mici implanturi, între care un microcip conectat, cu sau fără fire, la anumiți centri din creier.

În anii 1960, neurologul spaniol Jose Delgado, profesor de fiziologie la Universitatea Yale din SUA, a devenit celebru inventând și experimentând un dispozitiv numit *stimuloceiver.* Acesta, de dimensiunile unei monede mijlocii, era implantat unor animale, monitorizându-le undele electroencefalografice (EEG) din diverse zone ale creierului, trimițând datele, pe canale radio separate, la un calculator. Pe aceeași cale, în sens invers, se puteau da comenzi pentru reglarea undelor EEG din locurile țintite. Tot prin unde radio, se transmitea și energia necesară activării transmițătorului. În felul acesta, subiectul experimentului avea o libertate deplină de mișcare, iar experimentatorul dispunea de controlul semnalelor, prin care putea obține răspunsurile dorite.

Delgado a realizat primele sale experiențe pe pisici, apoi pe tauri, în Spania. El a reușit să comande mai multor tauri care aveau implantate stimuloceivere să ridice picioarele, să-și legene capul, să meargă în cerc ori să mugească de o sută de ori la rând. În 1965, Delgado a devenit faimos printr-un filmuleț, făcut în Córdoba, care îl arăta, în arenă, înfruntând un taur de luptă renumit și feroce. Când animalul înfuriat s-a îndreptat spre el, Delgado a apăsat pe o telecomandă, iar taurul – care avea un stimuloceiver implantat – s-a oprit în loc. La o nouă apăsare a telecomenzii, taurul a început să se rotească în cerc.

Următoarele experimente au fost efectuate pe o femelă de cimpanzeu. Când EEG-ul ei trăda semne de furie, un calculator emitea automat semnale pe care creierul maimuței le percepea ca senzații neplăcute sau dureroase. În felul acesta, după scurt timp, cimpanzeul a devenit mult mai disciplinat în timpul experimentelor. Într-un alt experiment, cu aceeași maimuță, Delgado a dat telecomanda unui alt cimpanzeu, aflat în aceeași cușcă. Acesta a înțeles repede că își poate calma partenera doar printr-o apăsare de buton.

Desigur, Delgado și-a pus imediat întrebarea dacă această metodă n-ar putea fi utilizată și în cazul oamenilor, pentru a le stimula emoțiile, pentru a le controla comportamentul ori pentru a le opri convulsiile, atacurile de panică și alte asemenea tulburări. Erau vizați mai ales pacienții psihiatrici, la care tratamentele nu au dat rezultate. Profesorul a și implantat dispozitive la vreo 25 de schizofrenici, epileptici, depresivi etc. Numai că, în anii 1970, publicul a început să reacționeze tot mai nervos la ideea controlului minții prin implanturi. Drept rezultat, neurofiziologul a decis să se întoarcă în Spania și să efectueze cercetări mai puțin controversate. Experimente asemănătoare au continuat totuși, în diverse locuri, orientate însă mai ales către redarea văzului sau a altor simțuri persoanelor cu astfel de deficiențe.

Asemenea implanturi ar putea avea și alte avantaje. Nu peste foarte mult timp, toate aparatele, utilajele, obiectele uzuale mai importante vor avea microprocesoare încorporate, adică vor deveni „inteligente". Cu un implant în creier, le-am putea controla, de la distanță, doar „cu gândul". Prin rețeaua externă de calculatoare, am avea acces instantaneu la orice informație din toate „bazele de date" existente. Nu peste mult timp, având un astfel de implant, va fi suficient să ne gândim la un subiect, pentru ca în momentul următor să avem în minte toate informațiile relevante despre acel subiect. Va fi suficient să ne gândim la un loc de pe Pământ și vom vedea, cu ochii minții, în clipa următoare, tot ce se petrece acolo în acel moment. Vom putea acționa, cu gândul, prin brațe robot, la distanțe la fel de mari. Vom putea și vorbi unii cu alții „de la o minte la alta", fără a scoate sunete. Dacă vom privi un papirus egiptean, vom înțelege conținutul său la fel de bine ca un egiptolog. Dacă ne va vorbi, pe limba lui, un locuitor dintr-o țară îndepărtată, vom ști ce spune. Dar, mai ales, vom fi de milioane de ori mai rapizi în gândire (cel puțin în gândirea formală), deoarece, la viteza minții noastre, se va adăuga viteza calculatoarelor la care vom fi permanent conectați.

Aminteam, în episodul trecut, că cercetătorii și-au pus problema înregistrării, într-o memorie de tipul realității virtuale, a vieții unui om, cu toate frazele rostite și cu toate imaginile văzute. Pasul următor ar fi înregistrarea tuturor gândurilor și imaginilor care i-au trecut acelui om prin minte.

La Centrul pentru Inovație în Neuroștiință și Tehnologie al Universității Washington din St. Louis, o echipă de cercetători, condusă de neurochirurgul Eric Leuthardt, a identificat, cu ajutorul unor electrozi, punctele din creier responsabile pentru crearea celor aproximativ 40 de sunete uzuale ale limbii engleze. Pe această bază, poate fi realizat un program care să „citească" frazele pronunțate de cineva „în gând". Metoda ar putea fi utilă pentru pacienții cu probleme de vorbire.

O altă cale este cea numită „identificarea gândurilor". Din 2009, cercetătorii Marcel Just și Tom Mitchell, de la Centrul de Imagistică Cognitivă a Creierului al Universității Carnegie Mellon din Pittsburg, au încercat să identifice configurațiile activității neuronale din creier, atunci când subiectul experimentului vedea un anumit obiect, se gândea la acel obiect sau auzea numele obiectului. Ei au folosit în acest scop imagistica funcțională prin rezonanță magnetică, cea care măsoară activitatea creierului, detectând schimbările asociate cu fluxul sanguin. În felul acesta, cercetătorii au putut spune ulterior la ce anume se gândea subiectul.

În 2012, și Ivan Martinoviæ, expert în domeniul calculatoarelor de la Universitatea Oxford, a prezentat rezultatele unor cercetări, prin care, folosind niște căști cu electrozi EEG, ca acelea pentru jocurile video, a fost cartată activitatea cerebrală a unor subiecți, în timp ce acestora li s-au arătat numere, nume și anumite simboluri.

Astfel de tehnici, asociate cu implantarea în creier a unor microcipuri de tipul celor de mai sus (dar probabil mult mai sofisticate), vor permite, în viitor, colectarea imaginilor din mintea unui om, ca și a gândurilor sale nerostite ori chiar neformulate în cuvinte. În felul acesta, va veni și vremea în care fiecare om va putea fi înregistrat, cu fidelitate, cu toată viața sa, inclusiv cu toate vorbele, imaginile, gândurile, gesturile, intonația ș.a.m.d. El va putea fi reconstituit apoi, prin tehnici de inteligență artificială, într-o realitate virtuală, unde va putea fi văzut, manifestându-se aievea, sub forma unei dubluri, chiar și mult timp după moartea sa.

Pe această cale, urmașii noștri vor fi realizat un soi de continuare a existenței într-o „lume paralelă", imaterială. Dar unii țintesc chiar și mai departe. Poate, într-un viitor *foarte* îndepărtat, unei astfel de personalități virtuale i se va putea conferi chiar și o fărâmă de *voință autonomă*, de *inițiativă* și poate chiar o scânteie de *conștiință*, capacitatea de a-și da seama cine a fost, cine este și ce obiective are. În felul acesta, unele persoane ar putea chiar să-și continue, fie și parțial și indirect, activitățile întrerupte prin deces... (Va urma)

Anticipația unui poet avangardist



Mircea OPRIȚĂ

Poetul și muzicologul Virgil Gheorghiu s-a născut la 22 martie 1908, în Roman, oraș în care și-a făcut și studiile școlare. A studiat pianul în particular, între 1923-1925, urmând cursurile lui Dumitru Georgescu Kiriak și Antonio Castaldi la Conservatorul din București. Și-a continuat pregătirea muzicală la Viena și, cu o bursă obținută prin Ion Minulescu, pe atunci director general în Ministerul Cultelor și Artelor, la „Schola Cantorum" din Paris (1930-1932). În poezie debutase chiar mai devreme; frecventa cercul literar al lui E. Lovinescu și edita reviste suprarealiste precum *Prospect* și *XX, literatură contemporană*. După un prim volum neconcludent (*Cântările răsăritului*, 1925), poezia modernistă din *Marea vânătoare* (1935) i-a adus o recunoaștere marcată prin Premiul de Poezie al Fundației Regale pentru Literatură și Artă, precum și Premiul Socec al Societății Scriitorilor Români. A obținut din nou Premiul de Poezie al Societății Scriitorilor Români, cu o culegere din 1940, *Cântece de faun.* Și-a dezvoltat activitatea pe ambele direcții artistice. Ca pianist, a fost angajatul Filarmonicii din București între 1948-1967, participând la numeroase turnee prin lume. Ca muzicolog, a publicat un mare număr de articole despre fenomenul muzical, în ziare și reviste mai vechi și mai noi, precum și cărți de popularizare a domeniului: *Din muzica și viața compozitorilor* (1942), *Un muzician genial: George Enescu* (1944), *Inițiere muzicală* (1946). A compus muzică simfonică, vocal simfonică și de cameră. Ca literat, a publicat în 1968 antologia *Poezii,* conținând versuri din lirica sa de până atunci, moment urmat de alte cinci volume de poezii scrise în ultimul său deceniu de viață (între care *Trezirea faunului, Sonete* și *Cântece finale de faun*). Suferind de inimă, a murit la 7 martie 1977 în București, șocat de cutremurul devastator care cu câteva zile mai înainte ruinase Capitala. Un roman pe care îl anunța (*Taraful de noapte*) și o carte de muzicologie (*Trei romantici: Chopin, Schumann, Liszt*) fie n-au mai fost finalizate, fie s-au pierdut în acele împrejurări tragice.

A scris, de asemenea, un număr de povestiri fantastice, dintre care unele dezvoltă teme ale anticipației în strânsă relație cu motivele mitologiei. Trei dintre ele au fost considerate de Adrian Rogoz suficient de interesante pentru genul nostru încât să le includă în paginile *CPSF*. În *Acul de cravată* (1966), al cărei cadru evocă sentimental Parisul anilor '20-'30, Jérôme Nadier, geniu al tehnicii, dar eșuat în relațiile sale cu lumea înconjurătoare, inventează „metalul eludiu", din care meșterește un aparat de propulsie interstelară de mărimea și forma unui degetar. Încărcat cu combustibilul biocurenților captați pe furiș în mai multe mari capitale ale lumii, dispozitivul-minune ar avea destulă putere spre a-și proiecta vertiginos inventatorul în constelația Carul Mare, de unde acesta recepționa periodic mesaje printr-o instalație de radioamator. Salvându-și în chip aproape miraculos invențiile de manevrele mafiote ale familiei sale pariziene, Jérôme se grăbește să întâlnească o lume descrisă ca utopie tehnologică și morală. Materializat în peisajul planetei Uidenva, își cunoaște corespondentul radiofonic, savantul Melduvni, precum și pe fiica acestuia, Tinialm, tot cercetătoare a lucrurilor esențiale din natură și care, cu toate micile și grațioasele sale abateri de la tiparul feminin terestru, se ridică mult deasupra vampei bogate care-i devenise lui soție pe Pământ.

→



GO-ul, dincolo de joc



O grădiniţă din Shonai

Yasutoshi YASUDA, 9 dan

Era pe la începutul anului 1993. Urmăream fără interes televizorul, când un anunţ mi-a atras atenţia: „Un elev de gimnaziu, jucându-se în şcoală, şi-a prins gâtul într-o funie şi a murit.” Am fost atât de şocat că m-am simţit ca lovit în cap. Cum Dumnezeu se poate ca un elev să moară jucându-se cu o frânghie?! Trebuie să fi fost un caz de violenţă, lucru care devine tot mai serios în multe şcoli. Probabil că băiatul a fost agresat de colegi şi împins spre sinucidere. Sigur cineva a văzut asta – iar atunci de ce lucrurile au fost prezentate în felul acesta? Apoi, am auzit o voce în mintea mea, ca şi când băiatul mi s-ar fi adresat: „Este ceva în neregulă cu Japonia”.

Ulterior, s-a anunţat că s-a găsit un bilet, iar asta a lămurit faptul că băiatul s-a sinucis. Cum aş putea eu să las această stare de lucruri să continue? – vocea care striga „ceva este în neregulă!” venea acum chiar din inima mea.

În luna mai a aceluiaşi an, împreună cu colegii mei, am demarat un program de popularizare a jocului de GO în şcoli. Obiectivul schiţat pentru acel program spunea că „Scolarii sunt astăzi sub un stres formidabil, care a contribuit la adâncirea problemelor legate de violenţă şi absenteism. Dorim ca virtuţile promovate de jocul de GO să ajute la educarea minţii copiilor şi îmbogăţirea vieţii lor.” Mulţi jucători de GO au sprijinit acest obiectiv şi mulţi elevi au participat voluntar la acest program. Totuşi, efortul nostru de popularizare a jocului nu a mers atât de bine pe cât doream.

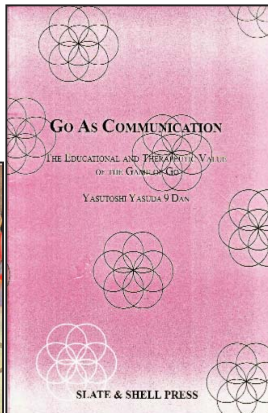
Încă nu înţeleg de ce am fost atât de şocat de anunţul privind violenţa în şcoală sau de ce am decis aşa deodată să demarez un astfel de program. La un moment dat, am devenit obsedat de ideea că trebuie făcut ceva în privinţa problemelor sociale dincolo de simpla popularizare a GO-ului. Cam în vremea aceea, am mers în Shonai, din Prefectura Fukuoka, pentru a preda GO şi l-am întâlnit pe domnul Yoshihisa Ichiba, membru al Consiliului local de Educaţie. După lecţie, am discutat cu el ideea mea de a diminua violenţa prin intermediul jocului de GO. Voiam ca GO-ul să fie introdus printre activităţile de clasă, nu numai ca o simplă iniţiere în joc, ci pentru a încuraja dezvoltarea mintală şi afectivă sănătoasă.

Probabil că a fost un pic deranjat, fiind confruntat cu asta din senin. Poate că şi eu am bătut puţin câmpii, probabil că păream un visător, încercând să elimin violenţa prin GO. Era o idee neîncercată încă. Tot ceea ce conta era dorinţa mea sinceră de a elimina violenţa şi de a îmbogăţi mintea şi inima copiilor. Mai mult decât orice, ceea ce doream era să salvez măcar o viaţă, atât de preţioasă.

Biletele copiilor care se sinucid spun totdeauna „Tată, mamă, îmi pare rău că nu am putut să stau de vorbă cu voi despre problema mea”. Ce s-ar fi întâmplat dacă acei părinţi şi acei copii s-ar fi bucurat împreună jucând GO, faţă în faţă? Poate că s-ar fi deprins să vorbească unii cu alţii. Dacă copiii ar îndrăgi GO-ul şi l-ar folosi ca mijloc de comunicare cu prietenii şi profesorii, poate că ei nu s-ar mai simţi atât de izolaţi. Copiii au uneori nevoie să fie aduşi împreună. Gândindu-mă la asta, pur şi simplu nu puteam sta liniştit. Oamenii din jurul meu, inclusiv soţia mea, gândeau că am luat-o razna.

L-am rugat pe dl Ichiba să susţină introducerea unui program de GO la grădiniţa din Shonai. Motivul pentru care am ales o grădiniţă a fost că simţeam că vârsta aceea era cea mai importantă pentru dezvoltarea mintală a copiilor. Dl Ichiba, care ştia GO, a înţeles imediat.





Dar, chiar cu sprijinul Consiliului pentru Educaţie, obţinerea acordului educatoarelor din grădiniţe a fost cu totul altă chestiune. Fiecare grădiniţă avea programa sa, iar educatoarele erau extrem de ocupate. Mai mult, ele nu ştiau nimic despre GO. „Despre ce vorbeşti dumneata, când noi suntem deja atât de ocupate?!”, părea a fi prima lor reacţie.

Cu ce asociem noi în mod normal jocul de GO? La auzirea numelui, mulţi oameni probabil cred că e vorba despre un hobby pentru oameni în vârstă sau despre ceva foarte dificil. Educatoarele nu aveau nicio idee cum pot fi puşi copiii în legătură cu GO-ul. Dl Ichiba a insistat o vreme, dar educatoarele erau tentate să plece numai când venea vorba despre GO. Cel puţin asta e ceea ce aceleaşi educatoare mi-au spus mai târziu...

Nu puteam să aştept la nesfârşit pentru o şansă să îmi testez ideile cu educatoarele, de aceea, singura soluţie era să merg direct printre ele şi să le fac să mă asculte, indiferent dacă voiau sau nu. În luna mai 1994, o coincidenţă fericită mi-a dat această posibilitate. Directorii grădiniţelor sunt transferaţi din când în când şi asta s-a întâmplat atunci cu dl Terumi Tamura, care este jucător de GO şi care a devenit directorul grădiniţei din oraşul Shonai. Dl Ichiba a discutat despre ideea mea cu dl Tamura şi astfel a fost în sfârşit aranjată o vizită la grădiniţă. Educatoarele au fost de acord să-mi cedeze două ore din timpul lor de după programul zilnic.

Nu ştiau nimic despre GO, deci nu ştiau la ce să se aştepte. Era evident că nu erau deloc fericite că trebuie să rămână după program. Probabil că era şi pentru prima dată când întâlneau un jucător de GO profesionist, pentru că, înainte ca dl Ichiba să mă prezinte, ele gândeau că sunt şoferul lui. Erau surprinse că eram atât de tânăr!...

Am trecut la tablă şi, într-un minut, le-am explicat jocul. Ceea ce am spus era: „prin simpla înconjurare a unei piese a adversarului, o capturaţi”. Eram atât de nerăbdător să le văd jucând, că nu le-am dat nicio explicaţie mai dificilă privind regulile mai complicate, am pornit direct prin a juca GO-captură, unde primul jucător care capturează ceva câştigă partida. Toate educatoarele au îndrăgit atât de mult jocul, că cele două ore au trecut foarte repede. Asta m-a uimit şi pe mine, pentru că nu mă aşteptam să le placă atât de mult.

La sfârşit, le-am vorbit despre planul meu, despre ce m-a adus în grădiniţă. „Nu sunt sigur că le va plăcea sau nu copiilor – am zis – dar vă rog măcar să le prezentaţi jocul GO-captură.” Surprinzător, educatoarele mi-au răspuns cu o strângere călduroasă de mână. Simţeau că şi copiii de cinci ani puteau să practice acest joc.

A doua zi, educatoarele au început să le prezinte copiilor jocul. Văzând o tablă pe o masă, câţiva dintre ei s-au adunat în jurul ei, întrebând „ce e asta?” Educatoarea le-a spus doar „puneţi o piesă în intersecţia a două linii”. Auzind asta, un copil a plasat o piesă pe tablă, vizibil amuzat. Pentru că educatoarea ştia că intenţia esenţială era să „înconjoare şi captureze”, ea a capturat curând una dintre piesele copiilor. Aceştia au fost surprinşi. A fost chiar un copil care, după ce a plasat o piesă, a prins-o pe educatoare de mână, ca s-o împiedice să i-o ia de acolo. După o vreme, unul dintre copii si-a dat seama că piesele oponentului sunt capturate prin înconjurare. Educatoarea de la grădiniţa din Shonai îi învăţase pe copii să joace GO fără să le explice măcar vreo regulă!... (Va urma)

(Fragmente din cartea *GO as Communication. The Educational and Therapeutic Value of the Game of GO,* de Yasutoshi Yasuda 9 dan, Tosho-bunka, 2000, traducere în engleză de Yoshimi Nakao pentru Editura Slate and Shell, Richmond VA, 2002; informaţii din GO-ul românesc se pot găsi pe site-ul Federaţiei Române de GO, www.frgo.ro)

Oraşul vizitat este construit din „lumină densă”, după planuri ce veghează la intimitatea locuitorilor şi ornamentat cu „arbori-cameleon”, ale căror fructe constituie un permanent răsfăţ culinar. Mobila se modelează prietenos sub cel care o foloseşte, iar hrana se consumă dintr-un „bol de metal prevăzut cu un buton”. În povestire, dragostea de Franţa îl aduce înapoi pe Jérôme Nadier, dar numai pentru a tânji în propria sa mizerie după Tinialm, cu care doar norocoasa regăsire a jurnalului pierdut şi restituit de narator îi va permite să-şi refacă viaţa. Un semnal venit dinspre telepaticul ac de cravată pare să anunţe reuşita noii călătorii extraterestre a inventatorului nefericit.

Insula Poseidonia (1968) îşi alege drept personaj central un alt posedat al idealurilor extreme, pe Aldo Giacomini, coleg al naratorului din perioada de pregătire muzicală vieneză (ceea ce justifică schimbarea de cadru, din Paris în Viena aceloraşi ani de tinereţe evocată prin memoria lui Virgil Gheorghiu). Aldo e frământat până la disperare de amintirea Atlantidei, pe care n-o consideră nicidecum simplu mit, ci o realitate repetabilă. Situată în vecinătatea Azorelor şi Canarelor, insula scufundată în urmă cu milenii urmează să revină la suprafaţă, chiar dacă pentru scurt timp. Pregătindu-se pentru momentul acesta, Aldo îşi schimbă pregătirea muzicală cu profesia de marinar. În cursul unei navigaţii de-a lungul coastelor spaniole, tânărul întâlneşte o pereche de urmaşi ai atlantizilor, care au câştigat în timp o structură delfiniformă şi vorbesc italiana la modul fluierat. Cu ajutorul lor, Aldo şi naratorul vizitează domeniul atlant răsărit parţial de sub ape, luând contact cu spectaculoasele transformări ale Insulei lui Poseidon în perioada de divergenţă faţă de dezvoltarea civilizaţiei continentale. Ar exista şi o explicaţie pentru menţinerea izolării Atlantidei submarine faţă de cursul istoric al omenirii:

„…După a treia scufundare de acum 12.000 de ani, iniţiaţii care n-au luat calea migraţiunilor, ci au rămas în Poseidonia din ocean, s-au diferenţiat total de voi. Închisă în adânc, cu sisteme geniale de protecţie contra primejdiilor naturale, lumea atlanţilor a progresat geometric faţă de pământeni, armonizând procesele tehnice cu desăvârşirea biologică şi cu investigaţiile în zona cunoaşterii spirituale. Cu un asemenea decalaj între noi, dacă ni s-ar fi aflat uriaşa putere stăpânită, lumea voastră dornică de războaie ar fi văzut în Atlantida numai latura dominatoare care ar fi primejduit-o. De aceea, noi am rămas secole de-a rândul în expectativa de studiere a programului vostru vădit şi, atunci când oamenii uscatului vor ajunge în stadiul universalei înfrăţiri, prezenţa noastră n-o să vă stânjenească, ne vom apropia de voi şi vom colabora…”

Însuşindu-şi fraudulos *vrilul,* energia miraculoasă a atlanţilor, Aldo devine într-adevăr un compozitor genial (obsesia lui abil ascunsă), însă complet detaşat de rigorile umanităţii şi înţeles doar de puţini muzicieni avangardişti. În fine, povestirea *Ultimii cobolzi* (1970) transferă la gurile Dunării un fragment din mitologia Rinului şi face din piticii legendari (care vorbesc între ei într-o germană ireproşabilă) urmaşii unei invizibile rase extraterestre, eşuaţi pe Pământ.

Ioana Teodora Duţă



Ioana Teodora Duţă s-a născut la 12 februarie 1990, la Curtea de Argeş. În 2009 a absolvit Liceul de Artă „Dinu Lipatti” din Piteşti, Secţia ceramică, între 2009 şi 2012 a urmat Facultatea de Arte Decorative şi Design a Universităţii Naţionale de Arte, Bucureşti, Secţia artă murală, unde a obţinut şi titlul de master, în 2014, specializarea Artă în spaţiul public.

Pictează de la vârsta de patru ani, este deosebit de prolifică.

Numeroase expoziţii, personale şi de grup, în Bucureşti, Curtea de Argeş, Piteşti, Buzău etc., precum şi în Germania, Statele Unite, Finlanda. Are lucrări în colecţii particulare din România, Franţa, Italia, Spania, Polonia, Germania, SUA.

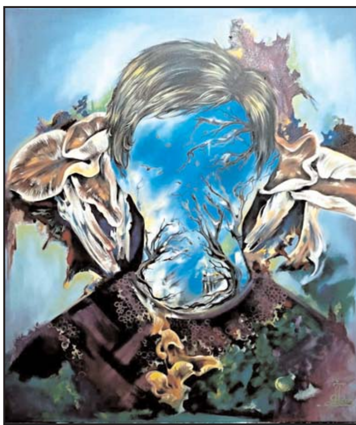
Este membră a Uniunii Artiştilor Plastici din România, Secţia Pictură, Filiala Bucureşti.



La 18 ani, inspirată de afirmaţia lui Pablo Picasso „A picta e un alt mod de a scrie un jurnal”, şi-a propus ca timp de un an să realizeze câte un tablou în fiecare zi.

„Să ţii un altfel de jurnal, un jurnal pictat, mi s-a părut o provocare, un fel de a mă cuceri pe mine însămi urcând şi câte o treaptă pe un podium artistic. Cele 365 de tablouri vorbesc singure despre mine, exact cum o face un jurnal intim. Ele sunt eu pe parcursul unui an. Eu, cu bune şi cu rele, cu zile vesele sau triste, însorite, ploioase, calme sau trepidante.”

Tablourile tinerei pictoriţe arată a imagini decupate din viaţă – linii rapide, ferme ori schimbate în zig-zag-uri, alungate una de alta într-o studiată lipsă de ordine, îmbrăcând înţelesuri pe care aparenţele vor să le ascundă. Linii pe care le dictează uneori tristeţea sau durerea. Sau visurile. Chipuri fictive, portrete, arlechini, cai şi ape, locuri suprarealiste, femei şi păsări nevăzute vreodată de ochi omenesc… Picturi ca nişte versuri de adolescent.



Picturi-poveste de dragoste. Sau de copilărie. De amintire. De regret şi uneori picturi-plânset, adunate timid în umbre fugare pe albul cretos al pânzei. Râde frumos dacă o întrebi despre planurile ei de carieră şi despre cum se vede celebritatea de la „înălţimea“ unei vârste atât de fragede…

„Am realizat şi grafică, dar şi picturi triptic şi poliptic. Ştim că tripticul şi polipticul au fost regăsite în zona religioasă, dar eu, în timpul masteratului, le-am reinterpretat şi le-am adus în zona contemporanului, în zona decadenţei, a vanităţii, a tumultului cu care ne confruntăm zilnic. Sunt şi compoziţii de natură statică, inspirate din zona folclorului. Brâncuşi, de exemplu, a ştiut să preţuiască autenticul românesc, să îl ducă mai departe şi să îl valorifice. Tocmai asta mă interesează şi pe mine, să nu fac o trecere rapidă din trecut spre prezent, ci să ştiu să preţuiesc ce a fost şi să readuc într-o altă formă, una modernă.”

Întrucât interlocutorul nostru a fost un tânăr român talentat, discuţia privind planurile sale de viitor a fost inevitabilă.



„Oricărui tânăr, în contextul zilelor noastre, îi trece prin cap să plece din ţară. Dar deocamdată sunt aici şi sper ca oamenii să ştie să ne aprecieze – nu doar pe mine, ci şi pe ceilalţi tineri – să ne susţină şi să putem rămâne în ţara noastră. Oamenii sunt cei care ridică sau coboară o ţară. Mi-aş dori să pot rămâne aici şi să nu fiu nevoită să plec. (…) România poate să îi inspire pe tinerii artişti. Avem oraşele, dar şi satele, care sunt foarte motivaţionale şi inspiraţionale pentru creaţie, nu neapărat pentru pictură. Avem cu ce, doar că este nevoie de o mai mare susţinere”, a conchis Ioana Duţă.

(Fragmente reluate din articolul *Pictează decadenţa şi vanitatea: Ioana Teodora Duţă, „artista 365”*, postat pe 21 septembrie 2016 la http://matricea.ro/picteaza-decadenta-si-vanitatea-ioana-teodora-duta-artista-365/ de Mihaela Gîdei)





Număr ilustrat cu lucrări de Ioana Teodora Duţă.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Johan GALTUNG – politolog, Norvegia
- Radu PINTEA – scriitor, Bucureşti
- Acad. Alexandru BOBOC – Bucureşti
- Pr. Virgil OPRESCU RUNCEANU – Runcu, Vâlcea
- Marian NENCESCU – scriitor, Bucureşti
- Petre ROMAN – prof. univ., Bucureşti
- Aurel V. DAVID – prof. univ., Bucureşti
- Ion C. HIRU – profesor, Domneşti, Argeş
- Sorin Lory BULIGA – istoric de artă, Târgu-Jiu
- Dragoş VAIDA – prof. univ., Bucureşti
- Octavian STĂNĂŞILĂ – prof. univ., Bucureşti
- Olimpia POPESCU – profesor, Ploieşti
- Traian DIACONESCU – prof. univ., Iaşi
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Ion ANDREIŢĂ – scriitor, Bucureşti
- Vasile BURLUI – prof. univ., Iaşi
- Aureliu GOCI – scriitor, Bucureşti
- Marie-Jeanne VASILOIU – scriitor, Bucureşti
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Ion PĂTRAŞCU – diplomat, Bucureşti
- Elis RÂPEANU – scriitor, Bucureşti
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Mircea OPRIŢĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- Yasutoshi YASUDA, 9 dan – jucător de GO, Japonia